

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

О. С. Черемська
В. Г. Сухенко
Н. М. Карікова

УКРАЇНСЬКА МОВА
(за професійним спрямуванням)
Навчально-практичний посібник

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016

УДК 811.161.2(075)

ББК 81(4УКР)я7

Ч-46

Рецензенти: д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та іноземної філології Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця *Т. А. Борова*; канд. філол. наук, доцент кафедри української та російської мов Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва *І. Ю. Підгородецька*; канд. філол. наук, доцент кафедри українознавства і лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди *Л. П. Петрова Озель*.

Рекомендовано до видання рішенням вченої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Протокол № 7 від 15.02.2016 р.

Черемська О. С.

Ч-46 Українська мова (за професійним спрямуванням) : навчально-практичний посібник для іноземних студентів усіх напрямів підготовки / О. С. Черемська, В. Г. Сухенко, Н. М. Карікова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 172 с. (Укр. мов., рос. мов.)

ISBN 978-966-676-635-2

Навчально-практичний посібник призначено для вивчення української мови (за професійним спрямуванням) іноземними студентами, що навчаються в Україні. Видання містить фонетичний матеріал, відомості з граматики української мови, тематичні тексти фахового спрямування, повсякденного спілкування і тексти з елементами історії та культури українців і народів світу. Посібник зорієнтовано на російську мову як мову-посередник.

Рекомендовано для студентів близького та далекого зарубіжжя, а також усіх, хто бажає самостійно опанувати українську мову.

УДК 811.161.2(075)

ББК 81(4УКР)я7

© О. С. Черемська, В. Г. Сухенко,
Н. М. Карікова, 2016

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2016

ISBN 978-966-676-635-2

Вступ

Практичне засвоєння української мови як засобу спілкування є одним із головних напрямів навчання іноземних студентів, кількість яких помітно збільшується у вищих навчальних закладах України, зокрема в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця. Усвідомлене вивчення української мови іноземними студентами можливе за умови реалізації визначених програмою мовних умінь і навичок, набутих ними у процесі рецептивних видів мовної діяльності. На активізацію навчально-пізнавальних можливостей іноземних студентів націлений посібник, призначений для вивчення української мови (за професійним спрямуванням) іноземними студентами, що навчаються в Україні.

Увесь матеріал дібрано з урахуванням мети та завдань, визначених комунікативними та пізнавальними потребами студентів. Базові положення навчання української мови іноземних студентів – формування цілісного комплексу навичок і вмінь, що дають змогу навчатися на основних факультетах, а також спілкуватися у фаховій, суспільно-політичній та соціально-культурній сферах; усебічний розвиток креативності студентів; організація навчально-виховної діяльності відповідно до індивідуальних особливостей студентів; виховання загальнолюдських цінностей.

Мета навчальної дисципліни – ознайомити студентів із найважливішими відомостями про українську мову, її походження, значення для становлення та розвитку нації, розвивати та вдосконалювати володіння мовою в побутовому та професійному спілкуванні, навчити їх вільно користуватися українською мовою в усіх сферах суспільного життя.

Завдання навчальної дисципліни – підготувати іноземних студентів до повсякденного життя та навчання в Україні, сформувати навички розуміння країнознавчої інформації (безеквівалентної та фонової лексики), активізувати їхній професійний словниковий запас.

Матеріал навчально-практичного посібника спрямований на формування низки компетентностей під час вивчення іноземними студентами дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)": лінгвістичної (використання системи внутрішньо засвоєних знань (правил) функціонування української мови в мовленнєвій і розумовій діяльності); інформаційної (розвиток уміння самостійно шукати, аналізувати та добирати необхідну інформацію, організовувати, перетворювати, зберігати та переда-

вати її); комунікативної (знання мови, способів взаємодії з оточенням, окремими людьми); професійної (формування системи професійних особистісних рис і знань); соціокультурної (набуття знань соціальних і культурних сфер життя, ціннісних орієнтацій; здатність та готовність до міжкультурного спілкування з носіями інших мов і культур).

Видання містить фонетичний матеріал, відомості з граматики української мови, тематичні тексти фахового спрямування, повсякденного спілкування та тексти, що повідомляють про історію та культуру українців і народів світу. Посібник зорієнтовано на російську мову як мову-посередник.

Матеріал посібника поділено на теми, кожна з яких містить необхідні теоретичні відомості та систему завдань, що забезпечують належний аналіз граматичної теми, її засвоєння та закріплення. Задля кращого розуміння та запам'ятовування граматичний матеріал подано в різноманітних таблицях. Інформація, що потребує глибшого опрацювання, представлена в рубриках "Зверніть увагу!", "Запам'ятайте!", "Порівняйте!". У завданнях подано різноманітний лексичний матеріал.

Кожна тема передбачає роботу з текстом. Після запропонованих текстів розміщено словничок, спрямований на розвиток і збагачення лексичного запасу.

У кінці видання подано українсько-російський словник уживаної в посібнику лексики й усталених виразів.

Посібник може бути рекомендований для студентів близького та далекого зарубіжжя, а також усіх, хто бажає самостійно опанувати українську мову.

Розділ I. Вступний фонетичний курс

Тема 1

Українські літери та звуки.

Графічне зображення літер і вимова звуків.

Відмінності фонетичних систем української та російської мов

Буква		Назва букви	Звук
Друк	Пропис		
Аа	<i>Аа</i>	а	[а]
Бб	<i>Бб</i>	бе	[б]
Вв	<i>Вв</i>	ве	[в]
Гг	<i>Гг</i>	ге	[г]
Ґґ	<i>Ґґ</i>	ґе	[ґ]
Дд	<i>Дд</i>	де	[д]
Ее	<i>Ее</i>	е	[е]
Єє	<i>Єє</i>	є	[йе]
Жж	<i>Жж</i>	же	[ж]
Зз	<i>Зз</i>	зе	[з]
Ии	<i>Ии</i>	и	[и]
Іі	<i>Іі</i>	і	[і]
Її	<i>Її</i>	ї	[йі]
Йй	<i>Йй</i>	йот	[й]
Кк	<i>Кк</i>	ка	[к]
Лл	<i>Лл</i>	ел	[л]
Мм	<i>Мм</i>	ем	[м]

Буква		Назва букви	Звук
Друк	Пропис		
Нн	<i>Нн</i>	єн	[н]
Оо	<i>Оо</i>	о	[о]
Пп	<i>Пп</i>	пе	[п]
Рр	<i>Рр</i>	ер	[р]
Сс	<i>Сс</i>	ес	[с]
Тт	<i>Тт</i>	те	[т]
Уу	<i>Уу</i>	у	[у]
Фф	<i>Фф</i>	еф	[ф]
Хх	<i>Хх</i>	ха	[х]
Цц	<i>Цц</i>	це	[ц]
Чч	<i>Чч</i>	че	[ч]
Шш	<i>Шш</i>	ша	[ш]
Щщ	<i>Щщ</i>	ща	[шч]
Ьь	<i>Ьь</i>	м'який знак	-
Юю	<i>Юю</i>	йу	[йу]
Яя	<i>Яя</i>	йа	[йа]

Букви, що використовують на позначення **голосних** звуків:
а, о, у, е, и, і, я, ю, є, ї.

Букви, що мають **приголосний і голосний** звуки:
я [ја], ю [ју], є [је], ї [ји].

Букви, що використовують на позначення **приголосних** звуків:

б, п, в, м, ф, л, н, д, т, з, с, ц, р, к, г, ґ, ж, ч, ш, щ.

Буквосполучення: дж, дз.

Зверніть увагу!

- в українській мові немає букв **ё, ы, э, ъ**;
- в українській мові є букви, яких немає в російській мові: **ґ, і, ї, є**;
- однаково вимовляються, але мають різне графічне зображення

такі звуки:

українська мова

російська мова

і

и

и

ы

е

э

є

е

- буква **г** позначає інший звук, не той, що вона передає в російській мові, а фрикативний звук [г]: *голова, нога, гість, огірок*;

- буква **ґ** позначає проривний звук [г], що вимовляється, як і в російській мові, наприклад, у слові "голос": *ґрунт* (верхній слой землі), *ґанок* (крыльцо), *ґудзик* (пуговица), *дзига* (юла), *аґрус* (крыжовник);

- голосні звуки **[а, о, у]** вимовляються так само, як і в російській мові, але звук **[о]** і під наголосом, і в ненаголошеному складі вимовляється однаково, як **[о]**:

ненаголошений склад: *вода, Роман*;

наголошений склад: *мороз, воля*;

- буквосполучення **дж, дз** вимовляються як один нероздільний звук **[дж], [дз]**: *джигіт, бджола, дзвінок, кукурудза*.

Завдання 1. Читайте та перекладайте слова:

Мама, тато, батько, рука, голова, око, нога, робота, ранок, вітер, сонце, день, ворота, вода, дерево, земля, молоко, кава, трава, серце, квіти, дівчина, хлопець, небо, дзеркало, джинси, дитина, весна, вечір, голос, хмара, дощ, щастя, чоло, добро, рада, борода, оборона, дорога, дошка, трамвай, трактор, хто, що.

Завдання 2. Слухайте, повторюйте за викладачем. Перепишіть економічні терміни в зошит, розмістивши їх за алфавітом.

Акт, банк, мито (рос. – *пошлина*), дебет, аудит, податок (рос. – *налог*), документ, банкомат, монета, дисконт, митник (рос. – *таможенник*), попит (рос. – *спрос*), банкнота.

Завдання 3. Читайте та перекладайте слова. Запам'ятайте підкреслені українські слова.

Декан –	<u>годинник</u> –
аудиторія –	<u>хвилина</u> –
університет –	секунда –
<u>дзвінок</u> –	<u>квиток</u> –
<u>джерело</u> –	<u>зошит</u> –
<u>мова</u> –	<u>стіл</u> –
<u>година</u> –	<u>стілець</u> –

Завдання 4. Слухайте, читайте.

Г [г]	Ґ [г']
гай	ґава
гурт	ґанок
голуб	ґуля
група	ґрати
гумка	ґрунт
гривня	ґрунтовний
година	обґрунтувати
годинник	аґрус
книга	леґень
погода	ґринджоли
подруга	ґазда

Завдання 5. Слухайте, повторюйте. Читайте.

Я я, яблуко, язик, ягода, якість, ярмарок, яма, ярлик, ярус, ясно, яхта.

Ю юність, юнак, юань, Юпітер, юрист, юридичний, юстиція, ювелір.

Є

єдність, єдиний, Євген, євро, Європа, євrorинок, євробанк, єврокомісар, єна.

ї

їжа, їдальня, їхати, країна, Україна, Київ, поїзд, мозаїка, мої, твої, їх.

Завдання 6. Читайте. Говоріть.

- Хто Ви?
- Я студент.
- Як Вас звати?
- Мене звати Юань.
- Коли Ви приїхали в Україну?
- Я приїхав недавно.
- Ви були в Києві?
- Так, Київ – красиве місто!

Завдання 7. Слухайте, повторюйте. Читайте.

Ж

життя, жити, жирант, журнал, гуртожиток, жалюзі, дружити, жанр, жаргон, жадати, жарт, жетон, їжа, жінка, жовтень, журі.

Ш

шафа, школа, шофер, шосе, шилінг, шифр, шаблон, шекель, штат, пошана, штраф, шарнір, машина, шухляда, шедевр, Тарас Шевченко, брошура, пошта, шкода.

Щ

щабель, щастя, щасливий, щойно, щока, щоправда, щодень, щосили, площа, дощ, плащ.

Ч

час, чек, число, читач, черга, чартер, частина, чоловік, чемпіон, чотири, червоний, чистий, ручка.

Завдання 8. Слухайте, повторюйте. Читайте, пишiть.

який?

чудовий!

швидкий, шкідливий, штучний, шумний, шанобливий, дешевий, щирий, щедрий, щасливий, кращий, вищий, частий, чистий, чемний, чудовий, чесний, чорний, чужий, жаркий, жвавий, журливий, живий, жорстокий.

Завдання 9. Слухайте, повторюйте. Читайте, пишiть.

як?

чудово!

Швидко, шкiдливо, штучно, шумно, шанобливо, дешево, щиро, щедро, щасливо, часто, чисто, чемно, чудово, чесно, жваво, журливо, живо, жорсток.

Завдання 10. Слухайте, повторюйте. Читайте, пишiть.

дж

джинси, джаз, джек-пот, джем, джерело, джерсі, джин, менеджер, бюджет.

дз

дзвiн, дзеркало, дзвонар, дзиґа, дзеленчати, дзьоб, дзюдо.

Завдання 11. Прочитайте та запам'ятайте етикетні мовні формули.

Вітання

Добрий день! Доброго дня! Добридень! Здрастуй(те)!

Добрий ранок! Доброго ранку!

Добрий вечiр! Доброго вечора!

Привiт! Вітаю! Вітаю Вас!

Добранiч! На добранiч!

До побачення! До зустрічi!

Прощай(те)! Прощавай(те)! Бувай(те)!

На все добре!

Знайомство

- Познайомимося! Будьмо знайомi!
- Мене звати Ольга Степанiвна Черемська.
- А як Вас звати?
- Мене звати (звуть) Бегенч.
- Дуже приємно! Рада з Вами познайомитися!
- Хто Ви? Ви студент?
- Я студент. А Ви?
- Я Ваш викладач.
- Звiдки Ви приїхали?
- Я приїхав iз Туркменiстану.
- Скiльки Вам рокiв?
- Менi двадцять рокiв.

Тема 2

Будова слова. Наголос. Відкритий і закритий склад. Категорія роду.

Синтаксичні конструкції: *Хто це? Що це?*

Прочитайте слова:

*декан – деканат,
бібліотека – бібліотекар,
навчання – навчатися.*

Ці слова називаються **спільнокореневими**.

Спільнокореневі слова мають спільну частину – **корінь**. Спільнокореневі слова утворюються за допомогою **префікса** (частина перед коренем) або **суфікса** (частина після кореня).

<u>Декан</u>	<u>декан-ат</u>
<u>Бібліотек-а</u>	<u>бібліотек-ар</u>
<u>Україн-а</u>	<u>україн-ець</u>
<u>Роз-клад</u>	<u>пере-клад-ач</u>
<u>Навча-ння</u>	<u>навча-тися</u>

Завдання 1. Прочитайте слова. Знайдіть і запишіть спільнокореневі слова.

Лекція, студент, викладач, договір, студентський, переписати, читати, слухач, лектор, конспект, читацький, конспективний, писати, дочитати, лекторій, слухати, записка, договірний, читач, заслухати, студентство, викладання.

Завдання 2. Прочитайте текст. Замість крапок вставте відповідні слова. Підкресліть спільнокореневі слова.

Це наш декан. Його звали Олександр Володимирович.

Це наш ... . Тут працюють інспектори.

Кабінет ... поряд із деканатом.

Слова для довідок: деканат, декан.

Це банк "Грант".

Іноземні студенти платять за навчання через ...

реквізити для оплати за навчання змінено.

Слова для довідок: банкомат, банківські.

Наголос (рос. – ударение) – виділення складу в слові силою голосу або підвищенням тону.

Наголос в українській мові вільний, рухомий, тобто він може падати на будь-який склад у слові: *па́спорт, студéнт, Україна, Туркменіста́н.*

Графічне зображення наголошеного складу   '_____

Графічне зображення ненаголошеного складу _____

Склади бувають **відкриті** та **закриті**.

Склад, що закінчується на голосний звук, називають **відкритим**:

до-по-мо́-га (рос. – *помощь*)

у-го́-да (рос. – *соглашение*)

е-ко-но́-мі-ка

Склад, що закінчується на приголосний звук, називають **закритим**:

збі́р-ник (рос. – *сборник*)

бар-те́р

спон-со́р

У слові стільки складів, скільки в ньому голосних звуків:

де́нь (1 склад);

лек-ці-я́ (3 склади);

у-ні-ве́р-си-те́т (5 складів);

а-у-ди-то́-рі-я (6 складів).

Завдання 3. Читайте слова, слідкуйте за правильним наголошуванням слів.

'	'	'	'	'
банк	ринок	закон	угода	виробник
курс	долар	тариф	оренда	документ
борг	дилер	товар	прибуток	гонорар
сайт	група	кредит	робота	Інтернет
план	брокер	майно		президент
вклад	квота	банкрут		викладач
бланк	право			телефон
грант	бартер			магазин
траст	тендер			
	рейдер			
	картка			
	маклер			
	виторг			

Завдання 4. Прочитайте слова. Слідкуйте за наголосом. Запишіть у зошит спочатку двоскладові слова, а потім – трискладові.

Квітка, донька, зараз, зошит, вікно, кімната, книжка, ліворуч, море, музика, подруга, праворуч, річка, ручка, слово, студент, телевізор, товариш, університет, урок, Харків, аудиторія, батько, мати, гуртожиток, Європа, їдальня, їжа, жінка, журнал, кабінет, кафе, Київ, комп'ютер, країна, крейда, ліжко, люстерко, музей, олівець, підручник, родина, словник, стілець, столиця, телефон, Україна, фото, чоловік, шафа.

Завдання 5. Запишіть слова в зошит, поставте наголос. Визначте кількість складів у кожному слові.

Документ, ринок, борг (рос. – долг), картка, кредит, гонорар, угода (рос. – соглашение, договор), право, установа (рос. – учреждение), книга, долар, оренда, група, брокер, прибуток (рос. – прибыль), дилер, товар, квота, бартер, вклад, тендер, грант, рейдер, президент, курс, маклер, виторг (рос. – выручка).

Для називання осіб, предметів, процесів уживаються іменники. Іменники вживають на позначення істот (людей, тварин) і неістот (предмети, процеси).
Іменники відповідають на питання *хто?* (істоти), *що?* (неістоти).

Завдання 6. Прочитайте слова, поставте до кожного з них питання *хто?* або *що?*

Вікно, стіна, донька, зошит, портрет, студент, квітка, книжка, букет, поле, музика, подруга, річка, берег, слово, студентка, телевізор, друг, університет, урок, Харків, син, аудиторія, батько, гуртожиток, Європа, їдальня, їжа, жінка, журнал, кабінет, кафе, Київ, комп'ютер, брат, країна, крейда, ліжко, місто, телевізор, музей, олівець, підручник, родина, сестра, словник, стілець, столиця, телефон, Україна, фото, чоловік.

Завдання 7. Запишіть окремо іменники-істоти, іменники-неістоти за таким зразком.

Зразок: *Хто?* Донька, студент, подруга ...

Що? Вікно, стіна, зошит ...

Завдання 8. Прочитайте речення. Випишіть іменники-істоти.

Це стіл. Там зошит. Ось вікно. Це студент. Тут деканат. Ось книжка. Праворуч гуртожиток. Це подруга. Ліворуч їдальня. Це студентка. Там

телевізор. Це товариш. Праворуч університет. Це Харків. Там студентка. Ліворуч аудиторія. Це батько. Праворуч гуртожиток. Ліворуч кімната.

Завдання 9. Прочитайте речення. Випишіть іменники-неістоти.

Це чоловік. Ось журнал. Там кабінет. Прямо дошка. Ось комп'ютер. Це брат. Ось крейда. Ліворуч ліжка. Угорі лампа. Ось магнітофон. Праворуч театр. Це олівець. Це підручник. Це брат. Ось словник. Там стілець. Ось ручка. Це фото. Це чоловік. Ліворуч стіл.

Запам'ятайте!

<i>Хто це?</i>	<i>Що це?</i>
Це студент Роман.	Це університет.
Це студентка Ірина.	Це аудиторія.
Це викладач Віктор Миколайович.	Це стіл.
Це викладач Олена Василівна.	Це зошит.
Це студенти.	Це словники.
Це декан.	Це деканат.
Це бібліотекар Ірина Петрівна.	Це бібліотека.
Це завідувач кафедри Ольга Степанівна.	Це кафедра.

Зверніть увагу!

Хто це? Що це?

Запитання: Хто? Хто це? Хто тут? Хто там?

Що? Що це? Що тут? Що там?

Завдання 10. Прочитайте діалоги:

– **Хто це?**

– Це декан.

– Хто тут?

– Тут студенти.

– **Що це?**

– Це банк.

– Що тут?

– Тут банкомат.

– **Хто це?**

– Це викладач.

– Хто там?

– Там нові студенти.

– **Що це?**

– Це університет.

– Що там?

– Там бібліотека.

Робота з текстом

Кафедра українознавства та мовної підготовки іноземних громадян

Це Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Тут деканат. Це деканат факультету підготовки іноземних громадян. Тут корпус номер два. Ось перший поверх. Тут кімната номер три. Ось корпус номер один. Тут кафедра українознавства та мовної підготовки іноземних громадян. Тут професори, доценти та викладачі. Ось кабінет. Тут столи та стільці. Тут стоять комп'ютери, лежать зошити та книги. Тут шафи. Там документи. Тут сидять лаборант і методисти. Вони працюють. На стіні висить мапа України та портрет Тараса Григоровича Шевченка.

Словник

викладач – преподаватель	ось – вот
громадянин – гражданин	поверх – этаж
другий – второй	стілець – стул
зошит – тетрадь	тут – здесь
іноземний – иностранный	це – это
кімната – комната	шафа – шкаф
мапа – карта	

Тема 3

Рід іменників. Категорія числа іменників.

Міжмовні омоніми (омофони) української та російської мов.

Розвиток мовленнєвих навичок

Завдання 1. Прочитайте текст. Зверніть увагу на виділені слова.

Це університет. Ось аудиторія. Тут заняття.

– Хто тут?

– Тут *студент, студентка, викладач*. Праворуч дошка. Ліворуч мапа.

– Що тут?

– Тут *Європа, Україна, море, річка Дніпро, столиця Київ, місто Харків*.

Іменники мають три роди: *чоловічий, жіночий, середній*.
Рід іменника визначається за закінченням (для неістот), за значенням (для істот).

Запам'ятайте!

До чоловічого роду належать усі іменники з основою на твердий та м'який приголосний, а також на -й у називному відмінку однини, наприклад:				
основа на твердий приголосний	основа на <i>г, к, х</i>	основа на <i>ж, ш, щ, ч</i>	основа на м'який приголосний	основа на <i>й</i>
стіл народ студент	друг крок порох	гараж вірш кущ ткач	олівець кінь гість	герой сарай музей

До жіночого роду належать усі іменники із закінченням -а, -я в називному відмінку однини, а також іменники на м'який приголосний основи, наприклад:				
на твердий приголосний основи	на <i>г, к, х</i>	на <i>ж, ш, щ, ч</i>	на м'який приголосний основи	на <i>ія (я)</i>
весна парта вода	книга ручка муха	ніч їжа каша гуца	земля пшениця пісня молодь радість	аудиторія хімія ідея

До середнього роду належать іменники із закінченням -о, -е в називному відмінку однини, а також іменники на -ння, -я , наприклад:				
закінчення -о	закінчення -е	закінчення -е при основі на шиплячий	закінчення -я	закінчення -ння
місто залізо вікно село	поле море місце	плече прізвище явище	життя листя сім'я ім'я	завдання змагання навчання читання

Зверніть увагу: *батько* – ч. р., *тато* – ч. р.;
мати – ж. р.

Завдання 2. Знайдіть закінчення. Розподіліть іменники за родами за зразком.

Зразок: Ч.р.: урок, кабінет...

Ж.р.: дошка, країна...

С.р.: місто, ім'я...

Дошка, урок, Харків, кабінет, кафе, зошит, квітка, фото, чоловік, книжка, магазин, море, музика, подруга, річка, ручка, слово, студентка, телевізор, товариш, університет, люстерко, син, аудиторія, батько, гуртожиток, їдальня, їжа, жінка, журнал, Київ, студент, кімната, комп'ютер, брат, країна, крейда, ліжко, дочка, магнітофон, музей, олівець, підручник, Європа, родина, сестра, словник, стілець, столиця, телефон, озеро Світязь, Україна, шафа.

Завдання 3. Прочитайте речення. Випишіть іменники. Визначте їхній рід.

1) Це місто Харків. Праворуч університет. Ліворуч музей.

2) Це аудиторія. Праворуч стіл, стілець, шафа. Ліворуч дошка, мапа, абетка.

3) Це стіл. Тут підручник, словник, зошит, ручка, олівець.

4) Ось дошка. Тут крейда. Там літера, слово, речення.

5) Це будинок. Тут кімната. Прямо вікно. Праворуч ліжко. Ліворуч стіл, стілець і шафа. Угорі лампа. Долі килим.

6) Праворуч магазин. Ліворуч їдальня. Там їжа.

Завдання 4. Читайте, перекладайте.

Оренда –

Переказ –

Криза –

Застава –

Власник –

Угода –

Підприємство –

Срібло –

Позика –

Майно –

Завдання 5. Розподіліть іменники в три колонки:

Іменники чоловічого роду	Іменники жіночого роду	Іменники середнього роду
фонд	каса	МИТО
...	...	...

Фонд, каса, фірма, касир, мито, оренда, пасив, закон, криза, форма, баланс, власник, підприємство, чек, фактор, експерт, золото, позика,

переказ, система, застава, угода, депозит, срібло, реформа, консалтинг, статистика, експорт, майно.

Зверніть увагу на слова **подвійного роду** (чоловічого та жіночого)!
Слова подвійного роду позначають назви за професією.

Викладач – він викладач, вона викладач.

Секретар – він секретар, вона секретар.

Бібліотекар – він бібліотекар, вона бібліотекар.

Інженер – він інженер, вона інженер.

Професор – він професор, вона професор.

Завдання 6. Прочитайте речення. Зверніть увагу на форму числа виділених іменників.

1. Праворуч *зошит*. Ліворуч *зошити*.
2. Тут *студентка*. Там *студентки*.
3. Ось *місце*. Там *місця*.

Іменники змінюються за числами – уживаються у формі однини та множини.

Запам'ятайте!

Однина •	Множина • • •
<i>мати</i>	<i>матері</i>
<i>ім'я</i>	<i>імена</i>
<i>друг</i>	<i>друзі</i>
<i>дівчина</i>	<i>дівчата</i>
<i>дитина</i>	<i>діти</i>
<i>людина</i>	<i>люди</i>
<i>стіл</i>	<i>столи</i>

Завдання 7. Читайте, пишiть.

И → вони

Банк – банкиИ, студент – студентиИ, кредит – кредитИ, університет – університетиИ, книга – книгиИ, контракт – контрактиИ, чек – чекиИ, група – групиИ, агент – агентиИ, економіст – економістиИ, фонд – фондиИ, капітал – капіталиИ, документ – документиИ, центр – центриИ, аукціон – аукціониИ.

Завдання 8. Утворіть за зразком форму множини:

Зразок: *реформа* → *реформ* + **И** → *реформи*

фактор → *фактор* + **И** → *фактори*

Ресурс, проект, картка, індекс, рейтинг, валюта, юрист, євробанк, система, країна, закон, власник, банк, документ, угода, монета, товар.

Запам'ятайте! Зміни літер на позначення голосних звуків під час утворення форм множини іменників:

І // О	О // Ø	Е // Ø
Стіл – столи	Гуртожиток – гуртожитки	День – дні
Гість – гості	Будинок – будинки	Олівець – олівці
Рік – роки	Квиток – квитки	Стілець – стільці
Сік – соки	Малюнок – малюнки	Хлопець – хлопці
Колір – кольори	Садок – садки	Кінець – кінці

Зверніть увагу! Під час творення форми множини іменників може змінюватися наголос, наприклад:

вікно – *вікна*, *море* – *моря*, *син* – *сини*, *брат* – *брати*, *жінка* – *жінки*, *слово* – *слова*, *дочка* – *дочки*, *сестра* – *сестри*, *річка* – *річки*, *товариш* – *товариші*, *олівець* – *олівці*, *стілець* – *стільці*, *словник* – *словники*, *чоловік* – *чоловіки*.

Іменники, що не мають форми однини: *гроші*, *ліки*, *двері*, *взуття*, *окуляри*, *штани*, *канікули*, *ножиці*.

Завдання 9. Напишіть іменники у множині. Поставте наголос.

Вікно, дошка, дочка, зошит, квітка, кімната, книжка, магазин, море, подруга, річка, озеро, ручка, син, слово, студент, студентка, телевізор, товариш, університет, урок, аудиторія, брат, гуртожиток, їдальня, жінка, журнал, кабінет, комп'ютер, країна, ліжко, люстерко, магнітофон, музей, олівець, підручник, сестра, словник, стілець, столиця, телефон, чоловік.

Завдання 10. Закінчіть речення за зразком:

Зразок: *Тут зошит. Там зошити.*

1. Тут аудиторія. Там ... 2. Тут студент. Там ... 3. Тут викладач. Там ... 4. Тут стіл. Там ... 5. Тут підручник. Там ... 6. Тут олівець. Там ... 7. Тут

мапа. Там ... 8. Тут стілець. Там ... 9. Тут зошит. Там ... 10. Тут деканат.
Там ... 11. Тут декан. Там ...

Завдання 11. Прочитайте речення. Слова в дужках напишіть у множині.

1. Це стіл. Тут (книжка, словник, олівець, ручка). 2. Це кімната. Тут (стіл, стілець, ліжко, шафа). 3. Це місто. Тут (банк, магазин, гуртожиток, університет). 4. Це аудиторія. Ось (студент, студентка, викладач, вікно, квітка, дошка). 5. Це бібліотека. Тут (книжка, журнал, газета, стіл, комп'ютер). 6. Це гуртожиток. Ось (поверх, кімната, вікно, балкон, кухня, холодильник).

Запам'ятайте!

Іменники, що мають форму тільки однини	
<i>бартер</i>	<i>експорт</i>
<i>баланс</i>	<i>реекспорт</i>
<i>банко</i>	<i>майно</i>
<i>попит</i>	<i>банкрутство</i>
<i>вето</i>	<i>золото</i>
<i>імпорт</i>	<i>консалтинг</i>
<i>євро</i>	<i>статистика</i>

Іменники, що мають форму тільки множини
<i>кошти</i>
<i>фінанси</i>
<i>активи</i>
<i>пасиви</i>
<i>гроші</i>

Зверніть увагу! В українській та російській мовах є співзвучні слова, які мають різне лексичне значення, наприклад: *луна* (укр.) – *эхо* (рос.), а *Луна* (рос.) – *Місяць* (укр.).

Порівняйте:

Українська мова	Російська мова	Російська мова	Українська мова
місто	город	место	місце
неділя	воскресенье	неделя	тиждень
орати	пахать	орать	кричати
вродливий	красивый	уродливый	потворний
вдача	характер	удача	удача, щастя

Робота з текстом

В аудиторії

Це університет. Ось аудиторія. Тут навчаються іноземні студенти. В аудиторії столи та стільці. На стіні висить дошка. Там лежить крейда. Ліворуч вікно. На вікні стоять квіти. Праворуч шафа. Там лежать книги. Це книги про Україну. Там портрет Тараса Шевченка. Посередині стоїть стіл. На столі комп'ютер. Там лежать підручники, зошити, словники, ручки, олівці, лінійки, гумки. За столом сидить викладач Людмила Степанівна. Тут урок. Тут навчається група. Викладач пояснює, а студенти слухають, пишуть, читають, повторюють. Викладач запитує, а студенти відповідають.

Словник

відповідати – отвечать

гумка – резинка

дошка – доска

запитувати – спрашивать

зошит – тетрадь

квіти – цветы

крейда – мел

ліворуч – слева

навчатися – учиться

олівець – карандаш

підручник – учебник

пояснювати – объяснять

праворуч – справа

словник – словарь

стілець – стул

Тема 4

Позначення м'якості на письмі в зіставленні з російською мовою. Чергування *О, Е з І*. Особові займенники

Приголосні звуки бувають тверді та м'які, наприклад: *булка – кулька, лук – люк, тин – тінь*.

Запам'ятайте! Після літер *б, п, в, м, ф, ш, ч, щ, ж, г, к, х і р* у кінці слова та перед наступним приголосним м'який знак ніколи не ставиться: *голуб, степ, кров, сім, ніч, подорож, Харків, календар*. Виняток: *Максим Горький*.

Зверніть увагу! Якщо після *д, т, з, с, л, н, р, дз, ц* ідуть *і, я, ю, є* або *ь*, вони вимовляються м'яко, наприклад: *подяка, вартість, зірка, консульство, людина, земля, сесія, канікули, рік, ректор*.

Завдання 1. Послухайте, повторюйте за викладачем. Прочитайте слова самостійно, правильно вимовляючи м'які приголосні:

Аудит, інфляція, гривня, облік, ризик, вакансія, обсяг, вексель, аналітик, вартість, пеня, поліс, срібло, мораторій, контроль, ліміт, валюта, моніторинг, купівля, аналіз, політик, контролінг, ріелтер, компанія, ліцензія, інжиніринг, ліквідація, монополія.

Завдання 2. Прочитайте слова, перекладіть їх. Запишіть українські слова в зошит, запам'ятайте їх написання:

продаж –	імпорт –
державна –	тариф –
режим –	реформатор –
орендатор –	ризик –
борг –	ринок –

Зверніть увагу! У деяких словах **О, Е** у відкритому складі змінюються на **І** в закритому складі, наприклад:

сто-ли – стіл

ре-чі – річ

зо-ря – зір-ка

пи-ро-ги – пи-ріг

но-чі – ніч

па-пе-ри – па-пір

о-се-ні – о-сінь

Запам'ятайте! **О, Е** з **І** не чергуються:

1) у закритому складі, коли **О, Е** вставні: *сестра – сестер* чи випадні: *колосок – колоска*;

2) у звукосполученнях **-ере-, -оро-, -еле-, -оло-**, наприклад: *берег – береги, мороз – морози*;

3) у сполученнях **-ев-, -ов-, -ер-, -ор-** між приголосними, наприклад: *певний, жовтий, червень*;

4) у суфіксах **-енк-, -еньк-, -оньк-, -есеньк-, -ечк-, -очк-, -тель-**, наприклад: *маленький, зіронька, сонечко, учитель*;

5) у родовому відмінку множини деяких іменників, наприклад: *пісня – пісень, вишня – вишень, але голови – голів, берези – беріз*.

Завдання 3. Поясніть вживання **О, Е** чи **І** в таких словах:

торгівля, торговельний, пиріжкова, пироги, папери, папір, рахунок, рахунки, столи, стіл, Харків, у Харкові, ніс, носи, вихователь, вихователі, бік, боки, зірка, зіронька, ніч, ночі, зразок, зразки.

Особові займенники вказують на осіб або предмети, але не називають їх. Вони змінюються за числами та відмінками. У називному відмінку відповідають на питання *Хто? Що?*

Завдання 4. Прочитайте діалог. Зверніть увагу на виділені слова – особові займенники.

– Добрий день. **Я** студент Мердан. А хто **Ви**?

– Добрий день. **Я** студентка Марія. А хто **вони**?

– **Вони** студенти. **Він** студент Азіз. **Вона** студентка Гульнара.

Я студент. **Ти** студентка. **Ми** студенти.

Він студент. **Вона** студентка. **Вони** студенти.

Називний відмінок особових займенників

Особа	Однина	Множина
Перша	Я	МИ
Друга	ТИ	ВИ
Третя	ВІН, ВОНА, ВОНО	ВОНИ

Завдання 5. Доповніть рядок іменниками відповідного роду та числа.

Ч. р.: комп'ютер, підручник, зошит, олівець .... – *він*.

Ж. р.: книжка, дошка, шафа, лампа ... – *вона*.

С. р.: дерево, речення, вікно, місто ... – *воно*.

Множина: підручники, книжки, вікна ... – *вони*.

Завдання 6. Напишіть замість іменника займенник за таким зразком:

Зразок: *Це ручка. Вона тут.*

Підручник, словник, крейда, зошити, олівець, гумка, речення, лікарня, гуртожиток, комп'ютер, холодильник, місто, магазин, університет, аудиторія, книжки, викладач, студент, студентка, будинок, кімната, ліжко, подруга, музей, стільці, дошка, шафа, мапа, абетка, вікно, лампи, килим.

Завдання 7. Прочитайте тексти. Поставте відповідні займенники. Запитайте за цим зразком у своїх друзів: "Хто ви?"

Ось Богдан і Ахмед.

– Богдане, хто ти? – ... студент.

Ось Богдан і Ахмед. Там Андрій.

– Богдане, хто він? – ... теж студент.

Ось Богдан і Ахмед. Там Леся.

– Богдане, хто вона? – ... теж студентка.

Ось Богдан і Ахмед. Там Олена та Віктор.

– Богдане, хто вони? – ... теж студенти.

Ось Богдан, студент, студентка й Ахмед.

– Богдане, хто вони? – ... студенти.

Робота з текстом

Ми вивчаємо українську мову

Я викладач. Ви студенти. Мене звати Ольга Степанівна. Я викладач української мови. Українську мову знають в Україні, у Польщі, у Канаді, в Америці, в Бразилії, в Аргентині, в Росії. В Україні українську мову вивчають усі іноземні студенти. Вони слухають українську музику, читають українські народні казки, співають українські пісні. Іноземні студенти запитують мене про Україну. Я розповідаю про Київ, Харків, Львів, Донецьк, про Дніпро, про Шевченка, про калину. Іноземні студенти розповідають мені, що вони вивчають російську й англійську мови. Це допомагає їм вивчати економіку, право, філософію, фізику.

Словник

допомагати – помогать

запитують – спрашивают

звати – зовут

іноземні студенти – иностранные студенты

казка – сказка

мова – язык

розповідають – рассказывают

співають – поют

Тема 5

Дієслово. Час дієслів. Дієвідмінювання

Для вираження дії вживаються дієслова. Початкова форма дієслова – інфінітив – відповідає на питання *що робити?* Дія може відбуватися в різний час, тому дієслова мають три часи: теперішній час, минулий час, майбутній час. Дієслова поділяються на дві групи – дієвідміни.

Завдання 1. Прочитайте дієслова. Напишіть і перекладіть їх.

Говорити, писати, працювати, читати, писати, бачити, слухати, розуміти, запитувати, відповідати, співати, повторювати, вивчати, стояти, сидіти, лежати, висіти, жити, їсти, пити, малювати, іти, бігти, думати.

Теперішній час

Дієслова в теперішньому часі змінюються за особами та числами. Дієслова змінюються за двома типами: перша дієвідміна (I д.), друга дієвідміна (II д.).

Завдання 2. Прочитайте текст. Зверніть увагу на особові форми дієслова *жити, стояти*.

Я живу тут. Ти живеш там. Він живе там. Вона живе там.

Ми живемо тут. Ви живете там. Вони живуть там.

Це стіл. Він стоїть праворуч. Це шафа. Вона стоїть ліворуч. Це ліжко. Воно стоїть праворуч. Це стільці. Вони стоять прямо.

Перша дієвідміна (I д.)

Особа	Дієслово		Особа	Дієслово	
Я	живу	працюю	Ми	живемо	працюем <u>о</u>
Ти	жив <u>еш</u>	працю <u>єш</u>	Ви	жив <u>ете</u>	працю <u>єте</u>
Він/вона	жив <u>е</u>	працю <u>є</u>	Вони	жив <u>уть</u>	працю <u>ють</u>

Запам'ятайте! Закінчення I дієвідміни:

Я	-у	-ю	Ми	-емо	-ємо
Ти	-еш	-єш	Ви	-ете	-єте
Він/ вона	-е	-є	Вони	-уть	-ють

Друга дієвідміна (II д.)

Особа	Дієслово		Особа	Дієслово	
Я	лежу	стою	Ми	лежимо	стоїмо
Ти	лежиш	стоїш	Ви	лежите	стоїте
Він/вона	лежить	стоїть	Вони	лежать	стоять

Запам'ятайте! Закінчення II дієвідміни:

Я	-у	-ю	Ми	-имо	-їмо
Ти	-иш	-їш	Ви	-ите	-їте
Він/вона	-ить	-їть	Вони	-ать	-ять

Запам'ятайте чергування приголосних:

писати – пишу, ... (с → ш) сидіти – сиджу, ... (д → дж)	
Я пишу, сиджу Ти пишеш, сидиш Він, вона пише, сидить	Ми пишемо, сидимо Ви пишете, сидите Вони пишуть, сидять

Завдання 3. Від поданих дієслів утворіть особові форми.

Жити, працювати, читати, писати, бачити, слухати, розуміти, запитувати, відповідати, говорити, повторювати, вивчати, стояти, сидіти, лежати, висіти.

Завдання 4. Замість крапок поставте особові займенники, запишіть речення та прочитайте їх.

1. ... слухаємо. 2. ... працюєш. 3. ... лежить. 4. ... запитують. 5. ... розуміє. 6. ... живу. 7. ... знає. 8. ... повторюємо. 9. ... читаємо. 10. ... пишу. 11. ... вивчаєте. 12. ... говорить. 13. ... сидять. 14. ... стоїть. 15. ... живуть.

Завдання 5. Допишіть речення, замість крапок уживаючи дієслова: *працювати, жити, писати, читати, розуміти, вивчати, відповідати, запитувати, бачити, сидіти.*

1. Я ... . 2. Вони ... . 3. Ти ... . 4. Вона ... . 5. Він ... . 6. Вони ... . 7. Ми ... . 8. Ви ... . 9. Я ... . 10. Ми ... .

Завдання 6. Прочитайте діалоги. Запитайте за цим зразком.

1) – Хто це? – Це Роман. – Він читає? – Так, він читає.	2) – Хто це? – Це Оксана. – Вона пише? – Так, вона пише.
3) – Хто це? – Це студенти. – Вони запитують? – Так, вони запитують.	4) – Хто тут? – Тут ми. – Ви слухаєте? – Так, ми слухаємо.

Завдання 7. Слухайте, повторюйте, читайте.

Квота, продаж, кошти, боржник, чек, штраф, режим, інвестиції, тест, держава, жират, жирант, утримувач, шкала, єврочек, депозит, рахунок, кодекс, фонд, експерт, аудит, тендер, гроші, банкомат, частина, резерв, правник, функція.

Завдання 8. Допишіть речення, замість крапок поставте іменники, подані в попередній вправі:

Максат читає іменники жіночого роду: *квота*, ...

Ми пишемо іменники чоловічого роду: *продаж*, ...

Я знаю іменники, що вживаються тільки у множині: ...

Ти пишеш іменники, що мають форму множини: ...

Запам'ятайте! **Форми дієслів минулого часу** утворюються від основи інфінітиву за допомогою суфікса -в- для чоловічого роду:

(він) *писав, готував, перекладав*;

суфікса -л- для жіночого та середнього родів:

(вона) *писала, готувала, перекладала*;

(воно) *писало, готувало, перекладало*.

Завдання 9. Утворіть форми дієслів минулого часу чоловічого та жіночого роду за зразком:

Зразок: перекладати – перекладав, перекладала.

Сидіти, пропонувати, читати, вивчати, аналізувати, конспектувати, фотографувати, запитувати, ходити, телефонувати, подарувати, переписувати, пояснювати, відпочивати, прогнозувати.

Робота з текстом

Факультет

Це університет. Тут факультет. Праворуч деканат. Тут працюють секретар і перекладач. Тут багато іноземних студентів. Вони запитують перекладача. Перекладач відповідає. Ось стоїть комп'ютер, а там лежать документи та паспорти. Поруч кабінет. Тут працює декан Олександр Володимирович. Ось висять розклад і оголошення. Студенти читають оголошення. Там працівники деканату. Вони допомагають студентам. Там стоять шафи та лежать документи.

Словник

багато – много

запитувати – спрашивать

оголошення – объявление

перекладач – переводчик

поруч – рядом

праворуч – справа

працівники – работники

працюють – работают

розклад – расписание

Тема 6.

Дієслово. Час дієслів.

Дієвідмінювання у теперішньому та майбутньому часі.

Дієслова руху

Зразки дієвідмінювання дієслів теперішнього часу

І дієвідміна:

читати	
я чита-ю	ми чита-ємо
ти чита-єш	ви чита-єте
він / вона / воно чита-є	вони чита-ють

іти (йти)	
я ід-у	ми ід-емо
ти ід-еш	ви ід-ете
він / вона / воно ід-е	вони ід-уть

знати	
я зна-ю	ми зна-ємо
ти зна-єш	ви зна-єте
він / вона / воно зна-є	вони зна-ють

II дієвідміна:

ВЧИТИ	
я вч-у	ми вчи-мо
ти вч-иш	ви вчи-те
він / вона / воно вч-ить	вони вч-ать
любити	
я любл-ю	ми люб-имо
ти люб-иш	ви люб-ите
він / вона / воно люб-ить	вони любл-ять

Запам'ятайте! Дієслова *знати, любити, вчити* вимагають іменників у формі знахідного відмінка: **знати** (кого? що?) *Харків, вулицю, місто*; **вчити** (кого? що?) *математику, економіку*; **любити** (кого? що?) *Харків, Україну, місто*.

Завдання 1. Провідмініайте дієслова теперішнього часу за поданим вище зразком:

говорити, слухати, мовчати, вивчати, писати, розуміти.

Завдання 2. Поставте дієслова з дужок у формі теперішнього часу.

1. Ми (любити) читати. 2. Він (вивчати) міжнародне право в університеті.
3. Ми (знати), що лекція відбудеться о 14 годині. 4. Мерген (іти) в аптеку.
5. Шатлик (працювати) консультантом. 6. Вони (читати) журнал "Економіст".
7. Ти (знати) українську мову? 8. Я (любити) музику. 9. Він (любити) футбол.
10. Ви (любити) твори Шевченка? 11. Ви (знати), що Дніпро – найбільша річка в Україні?
12. Тилла (писати) лист сестрі. 13. Атали (перекладати) текст. 14. Ахмед і Джейхун (іти) у спортивний зал.
15. Викладач (пояснити) студентам новий матеріал. 16. Я (жити) в Харкові, а він (жити) в Києві.
17. Сьогодні ми (іти) на концерт.

Завдання 3. Відповідайте на запитання за зразком.

Зразок: – Ти пишеш листа?

– Так, я пишу листа.

1. Ти читаєш газету? 2. Ти працюєш на комп'ютері? 3. Ти любиш футбол?
4. Ти йдеш в аптеку? 5. Ти біжиш у спортзал? 6. Ти п'єш каву?
7. Ти навчаєшся в університеті? 8. Ти ходиш у їдальню? 9. Ти хочеш чаю?
10. Ти будеш економістом?

Майбутній час дієслова називає дію, що відбуватиметься після моменту мовлення: *читатиму, прочитаю, буду читати*. Дієслова майбутнього часу мають просту та складну форми. Проста форма утворюється від інфінітива додаванням особових закінчень.

Зверніть увагу! Питання до дієслів майбутнього часу:

<i>Однина</i>	<i>Множина</i>
Що я робитиму?	Що ми робитимемо?
Що ти робитимеш?	Що ви робитимете?
Що він (вона, воно) робитиме?	Що вони робитимуть?

Запам'ятайте! Проста форма майбутнього часу

Я	інфінітив + му	Ми	інфінітив + memo
Ти	інфінітив + mesh	Ви	інфінітив + mete
Він, вона, воно	інфінітив + me	Вони	інфінітив + mut'

<i>Однина</i>	<i>Множина</i>
Я <u>рахуватиму</u>	Ми <u>рахуватимемо</u>
Ти <u>рахуватимеш</u>	Ви <u>рахуватимете</u>
Він, вона, воно <u>рахуватиме</u>	Вони <u>рахуватимуть</u>

Завдання 4. Прочитайте речення, зверніть увагу на вживання простої форми дієслів майбутнього часу.

Сьогодні я читаю. *Що я робитиму завтра? Завтра я читатиму.*

Сьогодні ти читаєш. *Що ти робитимеш завтра? Завтра ти читатимеш.*

Сьогодні він (вона) читає. *Що він (вона) робитиме завтра? Завтра він читатиме.*

Сьогодні ми читаємо. *Що ми робитимемо завтра? Завтра ми читатимемо.*

Сьогодні ви читаєте. *Що ви робитимете завтра? Завтра ви читатимете.*

Сьогодні вони читають. *Що вони робитимуть завтра? Завтра вони читатимуть.*

Завдання 5. Утворіть просту форму майбутнього часу 1-ї особи однини за зразком: *нести – я нестиму, слухати – я слухатиму.*

Працювати, писати, слухати, кидати, знати, запитувати, відповідати, повторювати.

Завдання 6. Утворіть просту форму майбутнього часу 1-ї особи множини за зразком.

Зразок: *нести – ми нестимемо, слухати – ми слухатимемо.*

Відпочивати, лежати, пояснювати, будувати, співати, танцювати, купувати, малювати, прибирати.

Завдання 7. Утворіть просту форму майбутнього часу 2-ї особи однини за зразком: *нести – ти нестимеш, слухати – ти слухатимеш.*

Навчати, подавати, записувати, виховувати, допомагати, плавати, бігати, обідати, вечеряти, їсти.

Завдання 8. Утворіть просту форму майбутнього часу 2-ї особи множини за зразком: *нести – ви нестимете, слухати – ви слухатимете.*

Говорити, розмовляти, їхати, мити, виходити, створювати, перекладати, возити, запитувати.

Завдання 9. Утворіть просту форму майбутнього часу 3-ї особи однини за зразком: *нести – він нестиме, слухати – він слухатиме.*

Працювати, виховувати, допомагати, слухати, відпочивати, записувати, готувати, снідати.

Завдання 10. Утворіть просту форму майбутнього часу 3-ї особи множини за зразком: *нести – нестимуть, слухати – слухатимуть.*

Жити, падати, вставати, плакати, обнімати, цілувати, сидіти, кричати, ходити, розуміти, спати.

Завдання 11. Напишіть відповіді на запитання за зразком: *Що ти робитимеш увечері? (малювати). – Увечері я малюватиму.*

1. Що студент робитиме завтра? (повторювати). 2. Що Ви робитимете потім? (готувати). 3. Що ти робитимеш уранці? (снідати). 4. Що вона робитиме ввечері? (вечеряти). 5. Що вони робитимуть завтра? (прибирати). 6. Що ми робитимемо зараз? (перекладати). 7. Що ми робитимемо потім? (гуляти). 8. Що подруга робитиме післязавтра? (відпочивати). 9. Що студентка робитиме завтра? (читати). 10. Що він робитиме вдень? (обідати).

Завдання 12. Запишіть речення з дієсловами в майбутньому часі. Використовуйте дієслова в дужках.

1. Завтра я (готувати). 2. Потім я (відпочивати). 3. Через два дні я (малювати). 4. Через годину я (спати). 5. Наступного тижня я (прибирати). 6. Наступного року я (працювати). 7. Через півгодини я (слухати). 8. Потім я (говорити). 9. Післязавтра я (їхати).

Завдання 13. Запишіть особові форми дієслів *пояснювати, перекладати* в майбутньому часі, підкресліть закінчення. Складіть речення з ними.

Я пояснювати ..., ти пояснювати ..., він (вона, воно) пояснювати ..., ми пояснювати ..., ви пояснювати ..., вони пояснювати ...

Я перекладати ..., ти перекладати ..., він (вона, воно) перекладати ..., ми перекладати ..., ви перекладати ..., вони перекладати ... .

Завдання 14. Утворіть дієслівні форми. Порівняйте їх.

а) форма теперішнього часу:

шафа (стояти), ручка (лежати), картина (висіти), комп'ютери (стояти), книги (лежати), квіти (стояти), люстерко (висіти), крісло (стояти);

б) форма минулого часу:

студенти (вчити), ми (обідати), він (снідати), я (працювати), ми (готувати) дівчина (прибирати), вона (вечеряти), учень (вивчати), вони (повторювати), товариш (перекладати);

в) форма майбутнього часу:

студенти (робити), ми (читати), вони (писати), він (повторювати), дівчина (готувати), студентка (перекладати), я (вивчати), ви (готувати), ми (їсти), вони (прибирати).

Завдання 15. Прочитайте речення, зверніть увагу на використання слів **спочатку, потім, можливо**.

Спочатку реєструється знак для товарів і послуг, а потім реєструється його назва.

Під час планування діяльності такої організації спочатку розробляють плани для кожного підприємства, а потім ці плани зводять в один бізнес-план.

Можливо, договір про співпрацю між новими банками потребує змін і доповнень.

Спочатку народжується ідея, потім обмірковують можливості, складають бізнес-план до цієї ідеї та можливості, і тільки тоді можна розпочинати свою діяльність.

Нові зміни в системі оподаткування, можливо, призведуть до збільшення надходжень до державного бюджету України.

Таблицю заповнюють, указавши спочатку підсумкові показники доходів і витрат, а потім для кожної статті витрат указують відповідні джерела фінансування.

Завдання 16. Продовжте речення в майбутньому часі, зверніть увагу на слова **завтра, теж**.

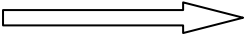
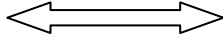
1. Сьогодні ми читаємо, а завтра ми теж ... .
2. Сьогодні іноземний студент перекладає, а завтра він теж ... .
3. Сьогодні він малює, а завтра він теж ... .
4. Сьогодні вона пише, а завтра вона теж ... .
5. Сьогодні ця дівчина танцює, а завтра вона теж ... .
6. Сьогодні ця бібліотека працює, а завтра вона теж ... .
7. Сьогодні ми відпочиваємо, а завтра ми теж ... .
8. Сьогодні викладач пояснює, а завтра він теж ... .

Завдання 17. Прочитайте текст. Перекажіть його.

Це Ахмед. Він мій друг. Ахмед студент. Це наш четвертий гуртожиток. Це кімната № 5. Ахмед живе тут. Ось його ліжко. Тут він спить. А там його стіл і комп'ютер. Учора Ахмед прибирав і готував. Сьогодні він працює. Увечері він повторюватиме слова та перекладатиме текст. Потім Ахмед писатиме нові слова та читатиме текст. Завтра він прибиратиме, потім готуватиме. Післязавтра він відпочиватиме. Щотижня Ахмед ходитиме до бібліотеки.

Для називання фізичного (механічного) руху суб'єкта у просторі вживають **дієслова руху**, які відрізняються від інших дієслів своєю "парністю", наприклад: *іти – ходити*.

Запам'ятайте!

Дієслова, що означають рух в одному напрямку 	Дієслова, що означають рух у різних напрямах або в різний час
<i>іти (йти), їхати, летіти, бігти, повзти, плисти, вести, везти</i>	<i>Ходити, їздити, літати, бігати, повзати, плавати, водити, возити</i>

ІТИ (ЙТИ) 	ХОДИТИ
Дієслова групи ІТИ позначають: 1. Односпрямований одиничний рух: <i>Він іде в університет.</i> 2. Односпрямований рух, що повторюється: <i>У гуртожиток я звичайно йду пішки</i>	Дієслова групи ХОДИТИ вживаються для позначення: 1. а) руху "туди та назад" із вказівкою на перебування в певному місці (у минулому часі): <i>Учора я ходив у бібліотеку (=був у бібліотеці);</i> б) руху, що повторюється: <i>Вони часто ходять у театр (=бувають у театрі).</i> 2. Різностороннього руху: <i>Туристи багато ходили по місту.</i> 3. Руху як характерної властивості, здатності: <i>Хлопчик уже навчився ходити.</i>

Завдання 18. Вставте потрібні дієслова руху в речення.

1. Із Туркменістану в Україну я ... більше трьох годин. 2. Понад 80 % населення Землі страждають акрофобією (страх висоти), тож вони панічно бояться ... . 3. Щодня я ... в басейні. 4. Спортсмену потрібно було ... тридцять кілометрів. 5. Мій друг щоранку ... по парку, щоб виграти змагання з бігу. 6. Моя подруга ... важку валізу зі своїми речами.

Робота з текстом

Україна сьогодні

Україна сьогодні – одна з найбільших європейських держав площею близько 603 тисячі 700 квадратних кілометрів. Вона розташована у східній частині Європейського континенту та межує на заході з Румунією, Молдовою, Угорщиною, Словаччиною та Польщею. На півночі – з Білоруссю та Росією. Південний кордон держави проходить Чорним морем. Адміністративно Україна поділена на 25 областей та 8 економічних районів.

Переважна частина території України має рівнинний характер, лише на заході здіймаються Карпати з найвищою вершиною України – горою Говерлою, висота якої 2 061 метр, та на півдні Кримського півострова вздовж чорноморського узбережжя простяглися Кримські гори.

Україною протікає 131 річка. Найбільші з них – Дніпро, Дністер, Південний Буг, Сіверський Дінець, Дунай. Найбільше озеро України – Світязь. Його площа дорівнює 24,2 квадратних кілометри, а глибина сягає 58 метрів.

Словник

близько – около

вздовж – вдоль

дорівнювати – составлять

здійматися – возвышаться

кордон – граница

межувати – граничить

переважна – преобладающая

площа – площадь

простяглися – простерлись

розташована – расположена

сягає – достигает

узбережжя – побережье

Розділ II

Функціонування граматичних форм і структур у професійній сфері

Тема 7

Іменник. Відмінювання іменників.

Іменники, що в українській мові належать до іншого роду, ніж у російській

Іменники змінюються за відмінками.

Є сім відмінків: *називний, родовий, давальний, знахідний, орудний, місцевий, кличний.*

Іменники в різних відмінках відповідають на різні запитання:

<i>називний відмінок</i>	<i>Хто? Що?</i>
<i>родовий відмінок</i>	<i>Кого? Чого?</i>
<i>давальний відмінок</i>	<i>Кому? Чому?</i>
<i>знахідний відмінок</i>	<i>Кого? Що?</i>
<i>орудний відмінок</i>	<i>Ким? Чим?</i>
<i>місцевий відмінок</i>	<i>На кому? На чому?</i>
<i>кличний відмінок</i>	<i>не має питань</i>

Називний відмінок іменника

Рід	Однина (він, вона, воно)		Множина (вони)	
Чоловічий	Зошит	-	Зошит <u>и</u>	-и
	Викладач	-	Викладач <u>і</u>	-і
	Стілець	-	Стільц <u>і</u>	-і
	Гуртожиток	-	Гуртожитк <u>и</u>	-и
	Музей	-	Музе <u>ї</u>	-ї
Жіночий	Студентк <u>а</u>	-а	Студентк <u>и</u>	-и
	Лікарн <u>я</u>	-я	Лікарн <u>і</u>	-і
	Аудитор <u>я</u>	-я	Аудитор <u>ї</u>	-ї
Середній	Вікн <u>о</u>	-о	Вікн <u>а</u>	-а
	Реченн <u>я</u>	-я	Реченн <u>я</u>	-я
	Місц <u>е</u>	-е	Місц <u>я</u>	-я

Родовий відмінок іменника

Рід	Однина (він, вона, воно)		Множина (вони)	
Чоловічий	Зошита	-а	Зошитів	-ів
	Викладача	-а	Викладачів	-ів
	Стільця	-я	Стільців	-ів
	Гуртожитку	-у	Гуртожитків	-ів
	Музею	-ю	Музеїв	-їв
Жіночий	Студентки	-и	Студенток	-
	Їдальні	-і	Їдалень	-
	Аудиторії	-ї	Аудиторій	-ій
Середній	Вікна	-а	Вікон	-
	Речення	-я	Речень	-
	Місця	-я	Місць	-

Завдання 1. Розкрийте дужки, поставивши подані слова в родовому відмінку.

У понеділок я пішов на прийом до (лікар). У (я) не було (біль), (нежить), але була температура. Сів біля (стіл) і уважно слухав (терапевт), який рекомендував ввечері випити (гарячий чай), (аспірин). Для таких (ліки) не треба виписувати (рецепт). Я подякував за поради та пішов у гуртожиток.

Завдання 2. Запишіть слова в родовому відмінку однини.

1. Місто, плече, знаряддя, студент, учитель, Володимир, кінь, жовтень, листопад, долар, Дунай, вислів, рукопис, пароплав, хокей, стиль, спорт, вогонь, університет, іменник.

2. Прізвище, знання, Андрій, вовк, ніж, Лондон, грам, понеділок, вівторок, мільйон, Байкал, побут, теніс, аналіз, роман, комбайн, звук, ромб, лиман, клуб, чисельник.

3. Робітник, ведмідь, малюнок, Харків, місяць, відсоток, мільярд, заробіток, живопис, танець, гопак, синтез, журнал, автомобіль, мінімум, страх, туман, атом, край, числівник.

Запам'ятайте! Іменники чоловічого роду в родовому відмінку однини мають закінчення *-а, -я* або *-у, -ю*.

Чоловічий рід	
-а / -я	-у / -ю
1. Назви істот (кого? чий?): Це син директора, товариша, Сергія.	1. Продукти, назви речовин (чого?): Немає цукру. Бракує соку. Купити чаю. Але: хліба.
2. Назви конкретних предметів: У мене немає (чого?) зошита, стільця, олівця.	2. Явища природи (чого?): Швидкість вітру. Товщина снігу. Немає морозу.
3. Більшість термінів (чого?): структура атома; форма квадрата; площа трикутника	3. Абстрактні поняття, літературні терміни: жанру, роману, образу, сюжету; епоха (яка?) прогресу, розвитку немає (чого?) часу.
4. Міри довжини, ваги, часу, грошові назви, числові назви: метра, грама, місяця, січня, понеділка, карбованця, долара, десятка, мільйона, номера, параграфа. Але: року, віку, пункту.	4. Збірні поняття, слова зі значенням простору, назви ігор, танців, почуттів, процесів, станів: тенісу, вальсу, жаху, болю, страху, гніву, іспиту, руху, конфлікту, занепаду, лісу. Але: берега, горба.
5. Географічні назви (звідки? куди?)	
Місто, село	Країна, ріка, озеро, гора
Він з Парижа, Лондона, Сіднея, Києва, Пекіна.	Він із Сибіру, Уралу, Китаю, Парагваю, штату, району. Але: з Дніпра, Дінця, Іртиша.
Він з Білого Колодязя, Березового Рядка.	6. Установи (будівлі): біля вокзалу, інституту; навпроти готелю, музею, з класу, банку, кінотеатру; до деканату, будинку.

Зверніть увагу!

Окремі іменники вживаються з паралельними закінченнями **-а** й **-у**: гурта та гурту, моста та мосту, стола та столу, двора та двору, полка та полку.

У деяких випадках закінчення залежить від значення: папера (документ) і паперу (матеріал), пояса (предмет) і поясу (просторове поняття), рахунка (документ) і рахунку (дія), листа (написаного) і листу (на дереві), листопада (місяць) і листопаду (опадання листя).

Завдання 3. Поставте іменники в родовому відмінку однини; поясніть, чому вони мають закінчення -а (я) чи -у (ю).

Вівторок, квадрат, рукопис, листопад, спосіб, дозвіл, комп'ютер, університет, інститут, цех, контролер, калькулятор, банк, факультет, прогрес, інтелект, маршрут, бюджет, будинок, корпус, аналіз, синтез, атом, вектор, інтеграл, відсоток.

Давальний відмінок іменника

Рід	Однина (він, вона, воно)		Множина (вони)	
Чоловічий	Зошит <u>у</u>	-у	Зошит <u>ам</u>	-ам
	Викладач <u>еві</u>	-еві	Викладач <u>ам</u>	-ам
	Стільц <u>ю</u>	-ю	Стільц <u>ям</u>	-ям
	Гуртожитк <u>у</u>	-у	Гуртожитк <u>ам</u>	-ам
	Музе <u>ю</u>	-ю	Музе <u>ям</u>	-ям
Жіночий	Студентц <u>і</u>	-і	Студентк <u>ам</u>	-ам
	Їдальн <u>і</u>	-і	Лікарн <u>ям</u>	-ям
	Аудиторі <u>ї</u>	-ї	Аудиторі <u>ям</u>	-ям
Середній	Вікн <u>у</u>	-у	Вікн <u>ам</u>	-ам
	Реченн <u>ю</u>	-ю	Реченн <u>ям</u>	-ям
	Місц <u>ю</u>	-ю	Місц <u>ям</u>	-ям

Запам'ятайте!

В іменниках перед закінченням *-і* в Д.в. і М.в. однини відбувається чергування. Приголосні *г, к, х* змінюються на *з, ц, с*.

Завдання 4.

Запишіть подані іменники у формі давального відмінка однини. Одне слово кожної групи введіть у речення.

- 1) Катерина, Ігор, молодість, гончар;
- 2) Олекса, вітер, студент, співачка;
- 3) Іван, друг, земля, Дарина;
- 4) Олеся, ліхтар, Мирослава, юнак;

Знахідний відмінок іменника

Рід	Однина (він, вона, воно)		Множина (вони)	
Чоловічий	Зошит	-	Зошити	-и
	Викладача	-а	Викладачів	-ів
	Стілець	-	Стільці	-і
	Гуртожиток	-	Гуртожитки	-и
	Музей	-	Музеї	-ї
Жіночий	Студентку	-у	Студенток	-
	Лікарню	-ю	Лікарні	-і
	Аудиторію	-ю	Аудиторії	-ї
Середній	Вікно	-о	Вікна	-а
	Речення	-я	Речення	-я
	Місце	-е	Місця	-я

Запам'ятайте! Іменники *метро, кафе, таксі* не змінюються.

Завдання 5. Прочитайте речення, зверніть увагу на вживання іменників у знахідному відмінку та на запитання до них.

Студент читає *текст*. *Що* читає студент?

Студентка вивчає *мову*. *Що* вивчає студентка?

Марія пише *речення*. *Що* пише Марія?

Ахмед перекладає *слова*. *Що* перекладає Ахмед?

Викладач слухає *студента*. *Кого* слухає викладач?

Викладач слухає *студентку*. *Кого* слухає викладач?

Викладач слухає *студентів*. *Кого* слухає викладач?

Завдання 6. Запишіть речення, розкриваючи дужки, за зразком:
Студент пише (реферат). – Студент пише реферат.

Батько будує (дім). Сестра готує (сніданок). Брат водить (автомобіль).
Лікар оглядає (пацієнт). Студент зустрічає (викладач). Я взяв (олівець).
Художник написав (портрет). Студентка побачила (декан). Декан запросив
(секретар). Брат купив (комп'ютер). Студент здав (ключ). Майстер ремонтує
(принтер). Мама любить (син). Сестра заспокоїла (брат). Дівчинка годує
(кролик).

Завдання 7. Запишіть речення, розкриваючи дужки, за зразком:
Студент читає (книга). – *Студент читає книгу.*

Студент вивчає (економіка). Учень розв'язує (задача). Дівчина слухає (музика). Артист співає (пісня). Мама готує (каша). Він малює (картина). Батько читає (газета). Селянин обробляє (земля). Він продав (квартира). Сестра прибрала (кімната). Дівчина заплітає (коса). Син побачив (мама). Глядачі дивляться (вистава). Ми відвідали (виставка). Я знайду (книга). Хлопці відсунули (шафа). Гості п'ють (кава).

Завдання 8. Запишіть речення, поставивши іменник у знахідному відмінку множини, за зразком: *Студент пише (реферати).* – *Студент пише реферати.*

Дівчина поливає (квіти). Бухгалтер рахує (гроші). Вона відчиняє (двері). Дитина їсть (цукерки). Діти посадили (дерева). Прибиральниця помила (вікна). Мама зустріла (сини). Викладач навчає (студенти). Сестра побачила (брати). Водій везе (пасажир).

Завдання 9. Запишіть іменники в знахідному відмінку за зразком:
Я бачу (квітка). – *Я бачу квітку.*

Я шукаю (студентка, дитина, Ірина, Наталія, сестра, бабуся, земля, аптека, лікарня, ложка, тарілка, каструля, книжка, іграшка, сукня, сорочка, фотографія).

Він знайшов (ключ, словник, декан, студент, викладач, телефон, професор, брат, документ, лікар, юрист, підручник, зошит, помічник, приятель, друг, паспорт, гуртожиток).

Вона побачила (автобус, трамвай, сусід, водій, міліціонер, місто, площа, афіша, зупинка, вулиця, дерево, магазин, клумба, театр, річка, міст, вітрина, людина, чоловік, юнак, продавець, вихователь, інженер, бібліотека, подруга).

Завдання 10. Прочитайте словосполучення. Напишіть речення з поданими словосполученнями за зразком: *Писати диктант.* – *Студенти пишуть диктант.*

Писати слова, знати секретаря, запитувати хлопця, читати тексти, розуміти мову, вивчати країну, запитувати викладача, повторювати урок, знати товариша, перекладати книжку, слухати музику, пояснювати тему,

читати журнал, запитувати подругу, розуміти людей, вивчати мапу, повторювати питання, перекладати слова, розуміти Андрія, знати студенток, слухати декана.

Завдання 11. Напишіть речення. Слова в дужках поставте в потрібній формі.

1. Товариші слухатимуть (магнітофон, музика, відповідь). 2. Викладач запитуватиме (студенти, студентки, текст, правило). 3. Ахмед перекладатиме (речення, тексти). 4. Я повторив (слова, діалог, питання). 5. Студенти розуміють (декан, секретар, викладачі, бібліотекар). 6. Подруги бачили (хлопець, Андрій, музеї, Марія). 7. Син слухає (мама, батька, батьки). 8. Студентка вивчатиме (мови, граматика, Україна). 9. Він розумів (товариш, мова, люди).

Завдання 12. Напишіть відповіді на запитання за зразком: *Кого запитувала Марія? (подруги).* – *Марія запитувала подруг.*

1. Кого бачив студент? (викладач). 2. Що бачила сестра? (море). 3. Кого розуміє Ахмед? (товариші). 4. Що писатимуть студенти завтра? (диктант). 5. Що вивчатиме брат? (мова). 6. Що ви читали вчора? (журнали). 7. Що ти зараз повторюєш? (тема). 8. Кого слухають подруги? (Марія). 9. Кого ми запитуватимемо? (викладачі). 10. Що Ви перекладаєте? (книжка).

Зверніть увагу!

Іменники в знахідному відмінку на позначення об'єкта дії з прийменником <i>про</i> вживаються після дієслів: <i>говорити, повідомляти, запитувати, слухати, читати, писати, знати, думати.</i>
--

Завдання 13. Прочитайте речення, зверніть увагу на вживання прийменника *про*.

Студент читав *про Україну*. – *Про що* читав студент?

Викладач запитував *про Китай*. – *Про що* запитував викладач?

Студенти слухали *про факультети*. – *Про що* слухали студенти?

Студентка писала *про українців*. – *Про кого* писала студентка?

Секретар запитував *про викладача*. – *Про кого* запитував секретар?

Завдання 14. Прочитайте. Поставте запитання до виділених слів.

Читати *про сестру, місто Харків, столицю, університет, музей, брата, викладача.*

Запитувати *про батьківщину, родину, батька, матір, сестру, брата, школу, батьків, фільм.*

Слухати *про театр, факультет, спортсменів, погоду, осінь, зиму, літо, весну.*

Завдання 15. Прочитайте текст. Зверніть увагу на запитання називного (*хто? що?*) і знахідного (*кого? що?*) відмінків.

Я дивлюся на (*на кого? що?*) фотографію. Це моя (*хто? що?*) сім'я. Я бачу (*кого? що?*) маму, (*кого? що?*) батька, (*кого? що?*) брата та (*кого? що?*) сестру. А це мої (*хто? що?*) дідусь і бабуся. Ліворуч стоїть мій двоюрідний (*хто? що?*) брат, а праворуч я бачу (*кого? що?*) тітоньку.

Орудний відмінок іменника

Рід	Однина (він, вона, воно)		Множина (вони)	
Чоловічий	Зошит <u>ом</u>	-ом	Зошит <u>ами</u>	-ами
	Викладач <u>ем</u>	-ем	Викладач <u>ами</u>	-ами
	Стільц <u>ем</u>	-ем	Стільц <u>ями</u>	-ями
	Гуртожитк <u>ом</u>	-ом	Гуртожитк <u>ами</u>	-ами
	Музе <u>єм</u>	-єм	Музе <u>ями</u>	-ями
Жіночий	Студентк <u>ою</u>	-ою	Студентк <u>ами</u>	-ами
	Лікарн <u>ею</u>	-ею	Лікарн <u>ями</u>	-ями
	Аудиторі <u>єю</u>	-єю	Аудиторі <u>ями</u>	-ями
Середній	Вікн <u>ом</u>	-ом	Вікн <u>ами</u>	-ами
	Реченн <u>ям</u>	-ям	Реченн <u>ями</u>	-ями
	Місц <u>ем</u>	-ем	Місц <u>ями</u>	-ями

Завдання 16. Напишіть, ким хочуть бути ваші друзі.

Назви професій: економіст, історик, філолог, географ, геолог, біолог, фізик, хімік, математик, будівельник, інженер, актор, музикант, співак, композитор, поет, письменник, соціолог, учитель, лікар.

Завдання 17. Запишіть слова в орудному відмінку однини.

Книга, їжа, пісня, лампа, економіка, долар, гривня, вогонь, вірш, м'яч, слово, менеджер, університет, аудиторія, телефон, дерево, відмінок, займенник, політика, Україна, Харків, Київ, Дніпро, В'єтнам, дощ, сніг, радість, робота, кафедра, деканат.

Місцевий відмінок іменника

Рід	Однина (він, вона, воно)		Множина (вони)	
Чоловічий	(у, на) зошиті	-і	зошита <u>х</u>	-ах
	викладач <u>еві</u>	-еві	викладача <u>х</u>	-ах
	стіл <u>ьці</u>	-і	стіл <u>ьця</u> х	-ях
	гуртожитк <u>у</u>	-у	гуртожитка <u>х</u>	-ах
	музеї	-ї	музея <u>х</u>	-ях
Жіночий	студент <u>ці</u>	-і	студентка <u>х</u>	-ах
	лікарн <u>і</u>	-і	лікарня <u>х</u>	-ях
	аудиторі <u>ї</u>	-ї	аудиторія <u>х</u>	-ях
Середній	вікн <u>і</u>	-і	вікна <u>х</u>	-ах
	реченн <u>і</u>	-і	речення <u>х</u>	-ях
	місц <u>і</u>	-і	місця <u>х</u>	-ях

Завдання 18. Слова в дужках поставте у формі місцевого відмінка.

Зразок: *Викладач пише на (дошка).* – *Викладач пише на дошці.*

1. Діти граються у (кімната). 2. Він працює в (магазин). 3. Книга лежить на (стіл). 4. Його батьки живуть у (село). 5. Її брат працює у (лікарня).	6. Зошити лежать на (парта). 7. Студент пише у (зошит). 8. Мій брат живе у (Нігерія). 9. Наш друг навчається в (університет).

Зверніть увагу!

Рід близьких за звучанням іменників в українській і російській мовах, як правило, збігається (рос. – *совпадает*). Але є невелика кількість іменників, які мають інший рід. Порівняйте:

Українські вислови	Російські вислови
широкий степ	широкая степь
високий насип	высокая насыпь
нерозбірливий підпис	неразборчивая подпись
тупий біль	тупая боль
холодний Сибір	холодная Сибирь
давній літопис	древняя летопись
дрібний пил	мелкая пыль
злий собака	злая собака
весняний ярмарок	весенняя ярмарка
оптовий продаж	оптовая продажа
далека путь	далекий путь
нова адреса	новый адрес
молода картопля	молодой картофель

Різний рід в обох мовах мають назви малих істот і предметів: в українській – середній, у російській – чоловічий. Порівняйте:

Українські вислови	Російські вислови
мале теля	маленький теленок
жовте гуся	желтый гусенок
сіре вовчєня	серый волчонок

Завдання 19. Перекладіть словосполучення українською мовою.

Мелкая продажа, далекая Сибирь, молодая собака, новый путь, тупая боль, весенняя пыль, старый картофель, малый гусенок, злой волчонок, неразборчивый адрес.

Робота з текстом

Наш гуртожиток

Це Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, а ліворуч – наш новий гуртожиток. Тут живуть іноземні студенти.

Ось перший поверх. Тут широкий коридор, великі кімнати, простора кухня. Там є зручний умивальник та електрична плита. Тут ми готуємо. Ліворуч їдальня. Там ми снідаємо, обідаємо та вечеряємо.

Це другий поверх. Праворуч кімната № 12. Це наша кімната. Ліворуч стоїть зручне ліжко. Там лежить м'яка подушка, біле простирадло, тепла ковдра. Праворуч стоїть новий стіл. Там лежить український словник, синя ручка, чорний олівець, робочий зошит. Поруч стоять стільці. Там висить моя сумка. Ліворуч стоїть висока шафа. Тут мій одяг. Поряд стоїть мій комп'ютер. Це моє робоче місце. Тут я читаю, перекладаю, пишу. Прямо – велике вікно. Там висить красива штора та стоять гарні квіти.

Це мій товариш Мухамед. Поряд його кімната № 13. Це моя подруга Назіра. Її кімната № 18. Це дуже затишна кімната. Тут є м'яка канапа, крісло, на стіні висить люстерко.

Це наша велика аудиторія. Там є столи, комп'ютери, географічна мапа. Ми працюємо тут.

Словник

гарний – красивый

дуже – очень

електричний – электрический

затишний – уютный

зручний – удобный

їдальня – столовая

канапа – диван

ковдра – одеяло

люстерко – зеркало

мапа – карта

м'який – мягкий

одяг – одежда

простирадло – простыня

снідаємо – завтракаем

Порівняйте!

(укр.) біле простирадло (рос.) белая простыня

(укр.) висока шафа (рос.) высокий шкаф

(укр.) модний одяг (рос.) модная одежда

Запам'ятайте!

(укр.) робочий зошит (рос.) рабочая тетрадь

(укр.) новий гуртожиток (рос.) новое общежитие

(укр.) тепла ковдра (рос.) теплое одеяло

Тема 8

Особливості відмінювання

чоловічих і жіночих прізвищ на -ко, -енко.

Кличний відмінок імен та імен по батькові

В українській мові жіночі прізвища на **-о, -енко, -й** та на **приголосний** не відмінюються:

*засвідчити підпис Іваненко Світлани
Ігорівни; надати право Горицеві Любові
Володимирівні*

Чоловічі прізвища на **-о, -енко** та на **приголосний** відмінюються як відповідні іменники:

*Божко, Божка, Божкові (-у); Сокур,
Сокура, Сокурові (-у)*

	Чоловічий рід	Жіночий рід
Н. в.	Сидоренко́ Іван	Сидоренко́ Галина
Р. в.	Сидоренка́ Івана	Сидоренко́ Галини
Д. в.	Сидоренко́ві(у) Іванові(у)	Сидоренко́ Галині
Зн. в.	Сидоренка́ Івана	Сидоренко́ Галину
Ор. в.	Сидоренко́м Іваном	Сидоренко́ Галиною
М. в.	Сидоренко́ві(у) Іванові(у)	Сидоренко́ Галині

Завдання 1. Із прізвищами складіть речення так, щоб вони стояли в родовому й орудному відмінках жіночого та чоловічого роду.

Біленко, Савенко, Малько, Левочко, Бровко, Яременко, Марчук, Михайленко, Сидорчук.

Завдання 2. Провідмініайте прізвища й імена.

Терещенко Марія, Охріменко Сергій, Кривенко Максим, Лайко Олена, Бондаренко Петро.

Звертаючись до кого-, чого-небудь, українці вживають іменники в кличному відмінку. Звертатися можна за іменем, іменем по батькові, за прізвищем, науковим, військовим та іншим званням, за назвою посади, професії тощо.

Іменники – власні та загальні назви – можуть мати в кличному відмінку однини закінчення **-о, -е, -є, -у, -ю**. Вибір одного із цих закінчень залежить від роду іменника та його закінчення в називному відмінку.

Називний і кличний відмінки

Називний	Кличний	Називний	Кличний	Примітка
Він				
пан брат Іван	пане! брате! Іване!	Андрій Сергій	Андрію! Сергію!	–
Павло Павлович Петро Петрович	Павле! Павловичу! Петре! Петровичу!	–	–	Увага! Перехід наголосу
батько син товариш соловейко	батьку! сину! товаришу! соловейку!	–	–	–
друг Бог юнак	друже! Боже! юначе!	–	–	Чергування г – ж, к – ч
Вона				
пані Оксана Марина Олександрівна Миколаївна мама мати	пані! Оксано! Марино! Олександрівно! Миколаївно! мамо! мату!	Галя Валя Соня Таня Марія Софія	Галю! Валю! Соню! Таню! Маріє! Софіє!	–
дочка сестра	дочко! сестро!	земля	земле!	Увага! Перехід наголосу
Воно				
поле море	поле! море!	–	–	–

Завдання 3. Перепишіть, розкриваючи дужки.

1. Добрий день, (юнак, хлопець, дівчина, брат, сестра, батько, мама)!
2. Ласкаво просимо, (друг, подруга, друзі, Андрій Петрович, Галина Іванівна, Леонід Степанович, Людмила Іллівна)!
3. Щиро дякую, (Петро Сергійович, Микола Андрійович)!
4. Скажіть, (Оксана Миколаївна, Тетяна Дмитрівна)!
5. До побачення, (Петрик, Василько, Тарасик, Марійка, Ганнуся, Надійка)!
6. Вітаємо Вас, шановний (Іван Петрович, Микола Гнатович)!
7. Як почуваете себе, шановна (Марія Михайлівна, Надія Петрівна)?
8. Куди йдеш, (Андрій, Василь, Микола, Галя, Оля, Надія, доня, син)?

Творення імен по батькові

1. Чоловічий рід – суфікси **-ович**: *Степан – Степанович*
-ович: *Василь – Васильович*
-йович: *Микола – Миколайович*
але: *Яків – Якович, Ілля – Ілляч.*
2. Жіночий рід – суфікси **-івн(а)**: *Степанівна, Петровна*
-ївн(а): *Юріївна, Віталіївна.*

Зверніть увагу!

У звертаннях, що складаються з імені та по батькові, обидва слова мають кличний відмінок: *Іване Петровичу, Маріє Олександрівно.*

У звертаннях, що складаються з двох загальних назв, тільки перше обов'язково має кличний відмінок і необов'язково – друге: *пане ректоре (ректор), пане полковнику (полковник), пане голово (голова).*

У звертаннях, що складаються із загального слова та прізвища, кличний відмінок має тільки загальна назва: *пане Іванов, колего Степанівська, товаришу Сидорчук.*

Запам'ятайте! У кличному відмінку вживається ім'я та по батькові, але не прізвище!

Завдання 4. Поставте іменники у кличному відмінку. Поясніть закінчення.

- 1) Алла, Софія, Наталя, Зінаїда Григорівна, Соломія Федорівна, Інна, Майя, Леся Дмитрівна, Тетяна Анатоліївна.

2) Борис, Геннадій Аркадійович, Фрідріх, пан Данило, Бойко, Даль, Трубач, Семен Іванович, Юрій, Людвіг, Петро Сидорович, Ісак, Артем, добродій Лебедеєв, свідок, Артур, Луговий, Павлишин.

3) Ганна Іванівна, Ілля Петрович, Юлія, Едуард, Колесник, Генріх, пан професор, Максим, панна Інна, Степовий, Василь Федорович, Приходько, Степанишин, добродій Андрій, Вікторія, Барабаш, Олег, пані Емма, Нінель, Наталя, староста, пан директор, Любов, Трубач, Богдан Володимирович, Коваль, Павло, Марія, викладач Пилипчик, Гнат, академік, ювіляр, Ігор, Лев Борисович, Жорж, Олександр Тимофійович, Гліб, панна Валерія.

Робота з текстом

Мій дім

Моє ім'я – Ахмед. Це мій дім. Тут живе моя родина. Мій дім у центрі міста. Будинок наш високий і сучасний. На подвір'ї – дитячий майданчик. Там багато зелені та квітів. Ми живемо тут недавно. Наша квартира номер вісім. У нас четвертий поверх.

Ось наша квартира. У нас три кімнати, передпокій, кухня, ванна та туалет. Два вікна виходять на південь, а два – на північ. Є два балкони. Один балкон виходить у двір, а другий – на вулицю.

Це вітальня. Вона світла та простора. Тут є велика канапа, два крісла, овальний стіл, шість стільців, телевізор, висока шафа, полиці для книжок. На підвіконні – горщики з квітами, їх доглядає мама. На стінах висять картини та сімейні фото. Увечері тут збирається вся наша дружна сім'я.

А тут спальня. Вона дуже затишна. Тут є широке ліжко, шафа для одягу, комод, велике дзеркало, туалетний столик і стільчик. На підлозі – м'який килим. На вікні – прозорі білі штори. Навесні мама висаджує на балконі квіти. Вони цвітуть усе літо.

Ось кімната моя та мого брата. Вона невелика, але затишна. Тут також є шафа, письмовий стіл, комп'ютер, два ліжка. Мій брат молодший за мене. Він школяр. Це його полиця з книжками. Він любить спорт. На тій стіні – фото відомих футболістів.

Це кухня. Вона досить простора. Тут є газова плита, холодильник, кухонні шафи, великий стіл, стільці. Тут господиня – наша матуся, а ми з братом їй допомагаємо.

Словник

будинок – дом, здание	майданчик – площадка
висаджувати – высаживать	передпокій – прихожая
вітальня – гостиная	південь – юг
господиня – хозяйка	північ – север
доглядати – ухаживать	поверх – этаж
допомагати – помогать	полиця – полка
затишний – уютный	разом – вместе
квіти – цветы	сучасний – современный
килим – ковер	увечері – вечером
ліжко – кровать	

Порівняйте!

(укр.) молодший за мене	(рос.) младше меня
(укр.) вищий за всіх	(рос.) выше всех

Запам'ятайте!

(укр.) дитячий майданчик	(рос.) детская площадка
(укр.) широке ліжко	(рос.) широкая кровать
(укр.) велика канапа	(рос.) большой диван

Тема 9

Невідмінювані іменники. Кличний відмінок іменників. Уживання апострофа. Будова простого речення

В українській мові є іменники, які не змінюються за відмінками. До них належать:

1) слова, запозичені з інших мов, які закінчуються на голосний та позначають неживі предмети:

-а	<i>амплуа́, боа́, мас-ме́дія, Бразі́лія (столиця Бразилії), Нікара́гуа; бра, па; антраша́, бакара́, Доза́, Дюма́, Саят-Нова́</i>
-е	<i>кафе́, кашне́, турне́, портмоне́, Туапсе́, Беранже́, Гете́</i>
-є	<i>ательє́, конферансьє́, Барб'є́, Готьє́, Лавуазьє́</i>
-и	<i>Алмати́, Аман-гельди́, Мари́,</i> крім випадків, коли ця буква означає форму множини іменників
-і	<i>колі́бри, поні́, таксі́, цуна́мі, Гаї́ті, Дебюссі́, Шеллі́</i>

-о	коли перед ним стоїть інший голосний: <i>какао, депо, кіно, метро, радіо, бюро, Онта́ріо, Бази́лію, Ма́рію,</i> але <i>пальто́</i> – <i>пальта́, пальто́м, (у) пальті́</i> ; так само <i>ситро́</i>
-ї	<i>Віньї́, Луї́;</i>
-у	<i>какаду́, у́рду, шо́у, Баку́, Папандре́у, Попе́ску</i>
-ю	<i>інтерв'ю́, меню́, К'юсю́, Сю́</i>
-я	у позиції під наголосом або в односкладових словах: <i>Золя́</i>

2) слова, запозичені з інших мов, які називають представників чоловічої та жіночої статі та закінчуються на голосний: *денді, аташе, імпресаріо, леді, маестро*;

3) слова, запозичені з інших мов, що позначають тварин: *кенгуру, шимпанзе, какаду*;

4) іноземні імена та прізвища жіночої статі, які закінчуються на твердий приголосний: *Кармен, Елен, міс, мадам, Фінкельштейн*;

5) іншомовні слова, які називають географічні об'єкти: *Гельсінкі, Баку, Кале, Торонто*;

6) українські прізвища на *-ко*: *Короленко, Франко, Шевченко, Олешко*;

7) аббревіатури – це теж невідмінювані іменники: *ФРН, МДУ, ООН, США*.

Завдання 1. З-поміж поданих слів випишіть невідмінювані іменники.

Університет, салямі, Марокко, аудиторія, кенгуру, завдання, колібрі, поні, лото, стіл, какаду, іспит, філе, Тбілісі, факультет, декан, спагеті, бароко, викладач, цунамі, Міссурі, зошит, леді, підручник, олівець, метро, Шевченко, студент.

Кличний відмінок уживається при звертанні до істоти або уособленого предмета	
-о	тверда група: <i>Ганна – Ганно! Микола – Миколо!</i>
-е	м'яка та мішана групи: <i>земля – земле! суддя – судде! площа – площе! ніч – ноче!</i>
-є	після апострофа та голосного: <i>Марія – Маріє!</i>
-ю	окремі пестливі іменники м'якої групи: <i>матусю, доню, бабусю, Галю, Катрусю, Марусю, Ганнусю</i>
-у	іменники твердої групи (-ик, -ок, -к, -о й ін.); іншомовні слова на -г, -к, -х; на шиплячий (крім -ж): <i>син – сину! батько – батьку! Джек – Джеку! дід – діду! тато – тату!</i> <i>товариш – товаришу!</i>
-ю	іменники м'якої групи: <i>учень – учню! вчитель – вчителю! лікар – лікарю!</i>

Зверніть увагу! Кл.в. = Н.в.: дитя – дитя! хлоп'я – хлоп'я! дівча – дівча!

Запам'ятайте! Кличному відмінку часто притаманні емоційні відтінки (ніжності, пестливості). У множині кличний відмінок збігається з формою називного відмінка.

Завдання 2. виправте помилки у формах звертань.

Андрій, ходімо на прогулянку. Шановний студент, здайте реферат. Друг, пригости мене цукеркою. Я люблю тебе, моя країна. Петро Іванович, зайдіть в аудиторію. Оля, подивися у вікно. Сергій Олександрович, скажіть, будь ласка, котра година. Мама, чому не спите? Алло, бабуся! Валентина Миколаївна, де Ви були?

Апостроф уживається перед літерами **я, ю, є, ї**, коли вони позначають сполучення приголосного [j] з голосними [а], [у], [е], [і] після твердих приголосних.

1. Після букв **б, п, в, м, ф**, якщо перед ними нема іншого приголосного (крім **р**), що належить до кореня: *п'ю, б'ється, м'язи, солов'їний, ім'я, В'ячеслав; торф'яний, черв'як*. Але: *свято, морквяний, мавпячий, цвях*.

Якщо приголосний, що стоїть перед губним, належить до префікса, то апостроф теж ставиться: *зв'язок, підв'ялити, обм'яклий*.

2. Після твердого **р**: *подвір'я, на узгір'ї, з матір'ю, кур'єр*. Якщо **ря, рю, рє** позначають сполучення м'якого [р'] із голосними а, у, е ([р'а], [р'у], [р'е]), то апостроф не пишеться: *рясний, Рябко, буря, Рєпін*.

3. Після будь-якого твердого приголосного, яким закінчується префікс або перша частина складних слів: *без'язикий, від'єднати, з'ясувати, над'їдений; дит'ясла, пів'ящика*, але з власними назвами через дефіс: *пів-Європи, пів-Харкова*.

4. Після **к** в імені *Лук'ян* і похідних від нього: *Лук'яненко, Лук'янчук, Лук'янчик* тощо.

Завдання 3. Замість рисок поставте, де потрібно, апостроф. Поясніть правопис наведених слів.

Дев/ятсот, Солов/йов, з/єднання, б/юро, м/який, дос/є, зв/язок, Лук/янчук, довір/я, кар/єра, Св/ятослав, М/юнхен, комп/ютер, об/єкт, пів/ящика, п'ятдесят, фаміл/ярний, з/ясувати, пор/ядок, кур/йозний, від/їзд, роз/єднати, авен/ю, міл/ярд, В/ячеслав, запам/ятати, обов/язок, пів/Києва, з/агітувати, бар/єр.

Завдання 4. Запишіть слова в дві колонки: 1) ті, у які вставили апостроф; 2) ті, які пишуться без апострофа.

1. Хутор..янин, зв...язок, духм..яне, пор..ядок, бур..ян, без..язики, тьм..яно, цв..ях, присв..ята, реп..ях, п..ятдесят, з..ясовано, Солов..йов.

2. Медв..яний, п..ятсот, арф..яр, посер..йознішав, дзв..якнути, розв..язано, помор..янин, св..ято, сузір..я, харків..янин, вар..яг, від..їзд, різьб..яр, мавп..яча, роз..ятрити, при..їзд.

Завдання 5. Перепишіть, вставляючи, де потрібно, апостроф.

1. Усі квіти зберу у дніпрових гаях, зв..яжу у вінки і букети. 2. Як гарно дихається – п..еш повітр..я, мов тепле молоко. 3. Бджоли сонячним дощем падають на медв..яний лан. 4. Старий Дніпро замигтів у його пам..яті своїм вічним св..ятковим простором. (О. Довженко.) 5. Лиш по пам..яті в людині впізнає Людину світ. 6. Коли черв..як торкнувся плоду, той плід зривається з гіллі. 7. Поезія – це св..ято, як любов. 8. Сприймати світ всер..йоз – твоя повинність. 9. У всякому подвір..ї своє повір..я.

Запам'ятайте!

Просте речення має одну граматичну основу	Осінь почалася.
Підмет підкреслюється однією лінією, а присудок – двома.	Птахи <u>відлетіли</u> .

У простому реченні є суб'єкт = S і предикат = P.
Просте речення = S – P

S – іменник або особовий займенник (у називному відмінку).

Питання до S – *хто? що?*

P – дієслово (в особовій формі).

Питання до P – *що ти робиш? що ви робите? що він (вона, воно) робить? вони роблять?*

Завдання 6. Прочитайте речення. Визначте S.

1. Програміст працює. 2. Викладач читає. 3. Бухгалтер пише. 4. Декан слухає. 5. Студенти розуміють. 6. Секретар запитує. 7. Лаборант відповідає. 8. Товариші говорять.

Завдання 7. Прочитайте речення. Визначте P.

1. Подруга повторює. 2. Студент читає. 3. Столи стоять. 4. Книжки лежать. 5. Мапа висить. 6. Студентка сидить. 7. Брат пише. 8. Викладач відповідає.

Зверніть увагу на питання до Р:

Я пишу. – Що ти робиш? = Що Ви робите?
Ми пишемо. – Що ви робите?

Студенти пишуть. Студенти – S, пишуть – Р.

Питання до S – *Хто* пише?

Питання до Р – *Що* роблять студенти?

Завдання 8. Прочитайте речення, поставте питання до S і до Р за зразком: *Це банк. Тут працює батько.* – 1) Хто тут працює? 2) Що робить тут батько?

1. Це лікарня. Тут працюють лікарі. 2. Це університет. Тут студенти читають. 3. Це аудиторія. Тут сидить група. 4. Це кімната. Тут сидить друг. 5. Це аудиторія. Тут працюють студенти. 6. Це кабінет. Тут пише секретар.

Завдання 9. Виконайте тести.

1. У якому рядку просте речення?

- А. Високий тиск; нормальний тиск.
- Б. Кардіолог; у лікарні.
- В. Студент поміряв тиск пацієнту.
- Г. Я вчу слова, щоб добре знати українську мову.
- Д. Температура підвищена; у поліклініці.

2. У якому рядку просте речення?

- А. У цій їдальні студенти обідають.
- Б. Тепла погода; болить горло.
- В. У мене є брат, який навчається у коледжі.
- Г. У кімнаті; історичний музей.
- Д. Слухаю пацієнта; в аптеці.

Завдання 10. Складіть речення з наведених слів.

- 1) Аудиторія, часто, я, ручка, забувати.
- 2) Щомісяця, одержувати, лист, від, брат, старший.
- 3) Він, гуляти, часто, парк, зі, своя, подруга, хороша.
- 4) Жити, давно, я, велике, це, місто.

Робота з текстом

Мій університет

Я навчаюся в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця. Я буду економістом. Ми вивчаємо економіку, менеджмент, маркетинг, бухгалтерський облік, фінанси, банківську справу. Також я вивчаю математику, іноземну мову, українську мову, історію України, культурологію.

Університет має дев'ять факультетів: факультет міжнародних економічних відносин, факультет обліку й аудиту, факультет маркетингу та менеджменту, факультет економічної інформатики, факультет економіки та права, фінансовий факультет, заочний факультет, факультет довузівської підготовки, підготовче відділення для іноземних громадян.

Викладачі університету дуже досвідчені та кваліфіковані. Це доктори та кандидати наук. Вони читають лекції, проводять практичні та семінарські заняття, колоквиуми, приймають заліки й іспити в кінці курсу. Студенти уважно слухають викладачів. Коли студент щось не розуміє, він запитує викладача. Викладачі добре пояснюють матеріал і допомагають нам.

На кожному курсі студенти проходять виробничу практику в банку, у податковій інспекції, у туристичному агентстві. Це допомагає їм опанувати майбутню професію.

Наш університет – це сучасна простора будівля. Тут великі аудиторії для лекцій, мультимедійні класи для занять іноземними мовами, обчислювальні центри для занять з інформатики, бібліотека, культурний центр, музей університету, спортивний комплекс.

Раніше я навчався на підготовчому відділенні для іноземних громадян. Нині я студент факультету міжнародних економічних відносин. Це дуже цікавий факультет. Він готує фахівців з міжнародної економіки. Я отримаю тут хорошу спеціальність і буду працювати у своїй країні та за кордоном.

Словник

будівля – сооружение

вивчати – изучать

викладач – преподаватель

виробничий – производственный

відділення – отделение

відносини – отношения

готувати – готовить

добре – хорошо

допомагати – помогать

досвідчений – опытный

дуже – очень
за кордоном – за границей
залік – зачет
заняття – занятия
запитувати – спрашивать
іспит – экзамен
коли – когда
країна – страна
майбутній – будущий
міжнародний – международный
нині – сейчас
обчислювальний – вычислительный

опанувати – овладеть
отримати – получить
підготовчий – подготовительный
податковий – налоговый
працювати – работать
розуміти – понимать
сучасний – современный
уважно – внимательно
фахівець – специалист
цікавий – интересный
щось – что-то

Порівняйте!

(укр.) опанувати професію

(рос.) овладеть профессией

(укр.) фахівець з економіки

(рос.) специалист по экономике

Тема 10

Прикметник. Поділ прикметників на роди. Відмінкові форми прикметників жіночого та чоловічого роду

Прикметник – це частина мови, що виражає ознаку предмета та відповідає на запитання **який? чий?** (*зелений, мудрий, сміливий*)

Зверніть увагу!

Прикметники виражають ознаки:

- запаху (*п'янкий, запашний*);
- кольору (*білий, зелений*);
- віку (*старенький, давній*);
- розміру (*величезний, середній*);
- матеріалу (*діамантовий, дерев'яний*);
- якості (*твердий, гнучкий*);
- приналежності (*зятів, сестрин*);
- простору (*далекий, близький*);
- часу (*ранній, вчорашній*);
- внутрішні властивості (*добрий, щедрий*);
- зовнішні прикмети (*смагливий, чепурний*);
- за відношенням до місця (*міський, районний*).

Завдання 1. Прочитайте вірш. Випишіть прикметники.

Рече та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.

Тарас Шевченко

Прикметник змінюється за родами та числами залежно від іменника,
з яким він узгоджується:

*веселий хлопчина (ч. р.) – весела дівчина (ж. р.) –
веселе свято (с. р.) – веселі діти (множина)*

Зверніть увагу! Рід прикметників можна визначити за закінченнями в називному відмінку однини:

якщо **-ий, -ій** – чоловічий рід (милий, синій);

якщо **-а, -я** – жіночий рід (мила, синя);

якщо **-е, -є** – середній рід (миле, синє).

Завдання 2. Розподіліть прикметники за родами.

Жовте, зелений, блакитна, біле, червона, довге, короткий, далекий, близька, середній, середня, середнє, веселий, сумне, радісна, хоробрий, студентська, викладацький, університетське, чесна, справедливий.

Запам'ятайте!

Прикметники відмінюються за такими зразками:

Тверда група

Відмінок	Чоловічий рід	Жіночий рід
Н. в.	<i>добрий</i>	<i>добра</i>
Р. в.	<i>доброго</i>	<i>доброї</i>
Д. в.	<i>доброму</i>	<i>добрій</i>
Зн. в.	<i>добрий (-ого)</i>	<i>добру</i>
Ор. в.	<i>добрим</i>	<i>доброю</i>
М. в.	<i>(на) доброму (-ім)</i>	<i>(на) добрій</i>

М'яка група

Відмінок	Чоловічий рід	Жіночий рід
Н. в.	<i>осінній</i>	<i>осіння</i>
Р. в.	<i>осіннього</i>	<i>осінньої</i>
Д. в.	<i>осінньому</i>	<i>осінній</i>
Зн. в.	<i>осінній (-ого)</i>	<i>осінню</i>
Ор. в.	<i>осіннім</i>	<i>осінньою</i>
М. в.	<i>(на) осінньому (-ім)</i>	<i>(на) осінній</i>

Завдання 3. Провідмініайте подані прикметники.

Легкий, низька, верхній, синя, правильний, чарівна, літній, нижня.

Завдання 4. З-поміж поданих слів випишіть прикметники та визначте їхній рід.

Працювати, широкий, весела, моє, викладач, комп'ютер, ніжна, радісно, вузька, зелена, синє, стіл, дерево, дерев'яний, молода, дівчина, мамина, чотири, квітка, ручка, писала, коричнева, скляне, яскравий, лампа, залізна, олівець, біла, високе, низький, студентський, легка.

Робота з текстом

Прогулянка Києвом

Київ – це старовинне місто. Воно має давню та цікаву історію. За легендою, Київ заснували три брати – Кий, Щек і Хорив та їхня сестра Либідь. На честь старшого брата місто назвали Києвом. Дві гори дістали назви Щекавиця та Хоревиця, а притоку Дніпра на честь сестри назвали Либідь. Місто розкинулося на високих пагорбах уздовж Дніпра. У давнину на схилах широкої ріки жило плем'я землеробів і мисливців – поляни. У кінці п'ятого століття нашої ери тут виникло поселення, яке з часом перетворилося на велике місто.

Головна вулиця сучасного Києва – Хрещатик. Вона веде до центральної площі Києва – майдану Незалежності. Колись на цьому місці був яр у формі хреста. Тому вулицю назвали Хрещатик. Кияни люблять тут зустрічатися та відпочивати. У вихідні дні Хрещатик стає пішохідним. Далі ми піднімаємося на Володимирську гірку. Звідси ми бачимо мальовничі краєвиди Дніпра. Тут стоїть пам'ятник князю Володимирові. Він охрестив Київську Русь.

В усьому світі відома Києво-Печерська лавра. Лавра – це великий чоловічий православний монастир. Тут є такі величні споруди: Успенський

собор, надбрамна церква, трапезна, оборонні мури. Ці споруди утворюють архітектурний ансамбль. На території лаври є печери. Там жили та молилися монахи. Києво-Печерську лавру заснував князь Ярослав Мудрий.

Андріївська церква – це оригінальна пам'ятка архітектури. Вона побудована у вісімнадцятому столітті за проектом відомого італійського архітектора Растреллі. Ця церква виконана в стилі бароко. Від Андріївської церкви починається Андріївський узвіз. Андріївський узвіз – традиційне місце проведення фестивалів, концертів. Тут відбуваються виставки сучасних художників. Гості Києва приходять на Андріївський узвіз і купують картини художників і сувеніри.

Словник

величний – величественный
виконаний – выполненный
відбуватися – проходить
відомий – известный
давнина – древность
дістати – получить
заснувати – основать
з часом – со временем
колись – когда-то
купувати – покупать
мальовничий – живописный
мисливець – охотник
мур – стена
назва – название
незалежність – независимость
пагорб – холм

пам'ятка – памятник
перетворитися – превратиться
печера – пещера
побудований – построенный
починатися – начинаться
проведення – проведение
прогулянка – прогулка
споруда – сооружение
сучасний – современный
схил – склон
узвіз – спуск
уздовж – вдоль
утворюють – создают
церква – церковь
чоловічий – мужской
яр – овраг

Порівняйте!

(укр.) за легендою
(укр.) назвали на честь брата
(укр.) перетворитися на місто

(рос.) по преданию
(рос.) назвали в честь брата
(рос.) превратиться в город

Запам'ятайте!

(укр.) дістати назву
(укр.) побудувати за проектом
(укр.) історична пам'ятка

(рос.) получить название
(рос.) построить по проекту
(рос.) исторический памятник

Тема 11

Узгодження прикметників з іменниками.

Відмінювання термінологічних словосполучень (А¹ – N¹).

Побудова речень за граматичними конструкціями

(що – це що, що називається чим, що має що)

Запам'ятайте! Прикметник має ознаки роду, числа, відмінка, які узгоджуються з родом, числом і відмінком іменника: *глибокий яр* (ч. р., одн., Н. в.), *глибокою рікою* (ж. р., одн., О. в.), *глибокому озеру* (с. р, одн., Д. в.), *глибоких морів* (с. р., мн., Р. в.).

Початкова форма прикметника – чоловічий рід називного відмінка однини.

Завдання 1. Узгодьте прикметники з іменниками, визначте рід.

Зразок: *дитина (веселий) – дитина весела* (ж. р.).

Вітер (сильна), сонце (яскравий), день (вчорашня), дерево (зелений), земля (чорний), зелень (свіжий), весна (ранній), вечір (пізнє), аудиторія (великий), університет (нова), дівчина (молоде), зошит (тонке), небо (чистий), година (перший), стілець (дерев'яне).

Завдання 2. Запропоновані словосполучення замініть словосполученнями іменників з прикметниками.

Зразок: *олівець батька – батьків олівець, вітер з півночі – північний вітер.*

Робота студента, заповіт батька, корпус в університеті, стіл з дерева, дні весни, листя берези, вулиці міста, збори народу, привіт товариша, артист із Харкова, монети з міді, суп з рису.

Завдання 3. Випишіть словосполучення "прикметник + іменник". Визначте рід, число та відмінок.

1. Плаче тепер білим снігом мамина вишня в саду. 2. У ті ранкові години плюхало ласкаве море. 3. Легкі вітри лоскочуть ніжне обличчя, і яскраві квіти запрошують до степових криниць. 4. Добре, що маємо силу рідного краю.

Зверніть увагу!

Конкретизуючи значення іменників, прикметники належать до термінологічних словосполучень, наприклад: *паперові гроші, цінні папери,*

кредитний ризик, економічні відносини, комерційний кредит. При відмінюванні змінюються обидва слова:

- Н. в. економічні відносини
- Р. в. економічних відносин
- Д. в. економічним відносинам
- Зн. в. економічні відносини
- Ор. в. економічними відносинами
- М. в. економічних відносинах

Завдання 4. Провідмініайте термінологічні словосполучення.

Відсоткова ставка, подвійний курс, страхові збитки, кредитна криза, ринкова економіка, відправна ціна, податкова політика.

Завдання 5. Читайте. Запам'ятайте.

<u>Що</u> (Н. в.) – це <u>що</u> (Н. в.)
<u>Січень</u> (Н. в.) – це перший <u>місяць</u> (Н. в.) зими. <u>Вівторок</u> (Н. в.) – це другий <u>день</u> (Н. в.) тижня. <u>Київ</u> (Н. в.) – це <u>столиця</u> (Н. в.) України.

<u>Що</u> (Н. в.) називається <u>чим</u> (О. в.)
<u>Продукт</u> (Н. в.), призначений для обміну, називається <u>товаром</u> (Ор. в.). <u>Вартість</u> (Н. в.), позначена на цінному папері, називається <u>номінальною ціною</u> (Ор. в.). <u>Боргове зобов'язання організації</u> (Н. в.) називається <u>облігацією</u> (Ор. в.)

<u>Що</u> (Н. в.) має <u>що</u> (Зн. в.)
<u>Дерево</u> (Н. в.) має <u>листя</u> (Зн. в.). <u>Університет</u> (Н. в.) має просторі <u>аудиторії</u> (Зн. в.). Кожен <u>народ</u> (Н. в.) має свої <u>звичаї</u> (Зн. в.).

Завдання 6. Закінчіть речення.

що – це що

- 1) Березень – це ...
- 2) Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця – це ...

що називається чим

- 3) ... називається кредитом.
- 4) ... називається економікою.

що має що

- 5) Цей текст має ...
- 6) Україна має ...

Робота з текстом

Семен Кузнець

Кузнець Саймон Сміт (укр. – Семен Кузнець, 1901 – 1985 рр.) – видатний український і американський економіст; закінчив Харківську класичну гімназію (1917 р.), навчався в Харківському комерційному інституті (1918 – 1921 рр.). У 1922 році емігрував до США, де закінчив економічний факультет Колумбійського університету в м. Нью-Йорк.

Працював науковим співробітником Ради досліджень у галузі соціальних наук, науковим співробітником Національного бюро економічних досліджень, професором Пенсільванського університету, професором університету Джона Гопкінса (1954 – 1960 рр.), професором славетного Гарвардського університету в м. Кембридж (1960 – 1985 рр.).

Основні дослідження в галузі економіки: відкриття других середніх циклів, названих пізніше циклами Кузнеця; "закон Кузнеця" про особливості розвитку економіки країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою; розробка досконалих методів підрахунку національного доходу та продукту тощо. Результати цих досліджень були викладені в багатьох наукових працях.

У 1971 році отримав Нобелівську премію за дослідження в галузі економічної статистики доходів і витрат американського суспільства та теорії "революції доходів". Помер і похований в м. Кембридж, штат Массачусетс, США.

Словник

видатний – известный

відкриття – открытие

галузь – область

досконалий – совершенный

особливість – особенность

отримати – получить

підрахунок – подсчет

пізніше – позже

Рада досліджень ... – Совет по исследованию ...

розвиток – развитие

розробка – разработка

співробітник – сотрудник

суспільство – общество

Тема 12

Словотворення прикметників.

Будова простого поширеного речення. Граматична основа речення. Творення речень за граматичними конструкціями (що – це що, що називається чим, що має що)

Префіксальним способом прикметники утворюються від:

а) прикметників: *мудрий* – **премудрий**; *високий* – **невисокий**;

б) іменників (із прийменником *без*): *без меж* – **безмежний**; *без крил* – **безкрилий**.

Суфіксальним способом прикметники утворюються від:

а) іменників: *сон* – **сонний**; *книга* – **книжний, книжковий**;

б) прикметників: *білий* – **біленький, білесенький, білісінький, білуватий**; *тісний* – **тіснуватий**;

в) дієслів: *гнути* – **гнучкий**; *пекти* – **пекучий**;

г) прислівників: *тут* – **тутешній**; *вчора* – **вчорашній**.

Префіксально-суфіксальним способом прикметники утворюються від іменників: *без талану* – **безталанний**; *при школі* – **пришкільний**.

Основоскладанням утворюються прикметники від:

а) двох прикметників: *кислий і солодкий* – **кисло-солодкий**; *світлий і синій* – **світло-синій**;

б) сполучення іменника та прикметника або числівника: *довгі ноги* – **довгоногий**; *сільське господарство* – **сільськогосподарський**.

Складносуфіксальним способом (складанням основ з додаванням суфікса) утворюються прикметники від словосполучень: *п'ятнадцять років* – **п'ятнадцятирічний**, *десять поверхів* – **десятиповерховий**, *лівий бік* – **лівобічний**.

Завдання 1. Утворіть прикметники від поданих слів і словосполучень.

Економіка, писати, двадцять років, без роботи, Київ, зоря, Україна, жовтий і блакитний, карі очі, сім днів, радість, читати, при дорозі.

Завдання 2. Утворіть прикметники від поданих сполук, виділіть способи словотворення.

Поза чергою, за морем, при березі, між школами, за горами, понад план, над хмарою, жовтий і зелений, блідий і рожевий.

Завдання 3. Утворіть прикметники від іменників, що в дужках.

(Весна) степ, (студент) гуртожиток, (дзвін) мелодія, (скло) вікно, (радість) сміх, (зима) морози, (простір) аудиторія, (сіль) вода, (море) хвиля, (краса) картина, (мама) хустка, (школа) дзвінок.

Просте поширене речення – це речення, що складається з підмета, присудка та другорядних членів (додатка, означення, обставини)

Завдання 4. Випишіть прості поширені речення.

1. Брат живе в Харкові. 2. Товариш читає. 3. Викладач запитує студента. 4. Книжка лежить на столі. 5. Тато працює. 6. Жінка сидить, а чоловік стоїть. 7. Студенти зайшли в аудиторію. 8. Зійшло сонце.

Завдання 5. Зі слів утворіть просте поширене речення.

1. Хліб, магазині, у, купив, я. 2. Мама, йшла, моя, вулицею. 3. Правило, викладач, дошці, на, пише. 4. Зібралися, аудиторії, в, студенти. 5. Листя, землю, пожовкле, на, падало. 6. Студенти, в, іноземні, приїхали, Україну. 7. Готуються, іспиту, усі, до.

Головні члени речення

Підмет	Присудок
це головний член речення, який означає предмет чи особу та відповідає на запитання хто? що?	головний член речення, який означає дію та відповідає на запитання що робить? що зробить? що буде робити підмет?

Зверніть увагу!

Грамматична основа речення – це підмет (підкреслюють однією лінією) та присудок (підкреслюють двома лініями).

Завдання 6. Складіть речення з наведених слів, підкресліть граматичну основу.

Аудиторія, часто, я, ручка, забувати, в.

Щомісяця, брат, від, одержувати, лист, мене.

Він, гуляти, часто, парк, зі, своя, подруга, хороша.

Жити, в, давно, Іван, велике, це, місто.

Завдання 7. Утворіть поширені речення від граматичних основ.

1. Сонце світить. 2. Студент читає. 3. Викладач пояснює. 4. Автобус зупинився. 5. Прийшли друзі. 6. Бібліотека працює. 7. Декан повідомив. 8. Листя опадає. 9. Усі раділи. 10. Ольга надрукувала.

Завдання 8. Поширте речення за зразком.

Зразок:

Сніг.

Перший сніг.

Випав перший сніг.

Уранці випав перший сніг.

Сьогодні вранці випав перший сніг.

Сьогодні вранці випав перший пухнастий сніг.

Студент. Сонце. Університет. Іспит. Економіка. Мова.

Завдання 9. Складіть і запишіть п'ять речень про природу, підкресліть у них граматичні основи.

Завдання 10. Закінчіть речення.

що – це що

1) Вівторок – це ...

2) Підмет – це ...

що називається чим

3) ... називається граматичною основою.

4) ... називається ринковою економікою.

що має що

5) Цей університет має ...

6) Харків має ...

Робота з текстом

Софія Київська

Софійський собор побудований за часів князювання Ярослава Мудрого в період розквіту Київської Русі на честь перемоги над печенігами 1036 року. Це визначна подія в культурному та державному житті

Київської Русі та найвище досягнення в розвитку давньоруського мистецтва періоду X–XI століть.

Софійський собор уже десять століть височить золотими куполами над Києвом. Це символ стародавньої столиці, а також держави Україна.

Назва собору походить від грецького слова "софія", що означає "мудрість". Софійський собор – це головний храм давньоруської держави. Тут відбувалися урочисті державні церемонії: у соборі зустрічали іноземних послів, освячували князя на київський престол, тобто на керівництво державою, укладали міжнародні угоди, перед ним відбувалися віча.

Ще в XI столітті Софія Київська викликала захоплення подив співвітчизників та іноземних гостей столиці – подібної споруди не було в той час у всій Європі.

І тепер усередині собору збереглися архітектурні риси XI століття. Історична та культурна цінність Софії Київської – це настінний розпис XI століття: 260 квадратних метрів мозаїк, а також 3 000 квадратних метрів фресок. Це малюнки, виконані водяними фарбами по сирій штукатурці. Збереглося мозаїчне зображення Богоматері – Оранти, велична шести-метрова постать.

У Софійському соборі розміщена великокнязівська усипальня Ярослава Мудрого. На стіні храму є зображення сім'ї Ярослава Мудрого – засновника собору. У центрі цієї композиції зображено Христа, неподалік – постаті княгині Ольги та князя Володимира Великого.

Нині Софія Київська відбудована в стилі українського бароко. Реставратори відновили чудовий зовнішній вигляд та інтер'єр собору – історичного храму всієї України.

Словник

великокнязівський – великокняжеский
визначна – знаменательная
відбуватися – проходить
відновити – восстановить
досягнення – достижения
засновник – основатель
захопений – восторженный

за часів – во времена
зовнішній вигляд – внешний вид
керівництво – руководство
малюнок – рисунок
мистецтво – искусство
освячувати – освящать
перемога – победа
побудований – построенный

подив – удивление

подія – событие

постать – фигура

походить – происходит

риси – черта

різнокольоровий – разноцветный

розквіт – расцвет

співвітчизник – соотечественник

споруда – сооружение

урочистий – торжественный

фарба – краска

чудовий – чудесный

Порівняйте!

(укр.) за часів князювання

(укр.) на честь перемоги

(укр.) настінний розпис

(рос.) во времена княжения

(рос.) в честь победы

(рос.) настенная роспись

Запам'ятайте!

(укр.) усередині собору

(укр.) цілком досить

(рос.) внутри собора

(рос.) вполне достаточно

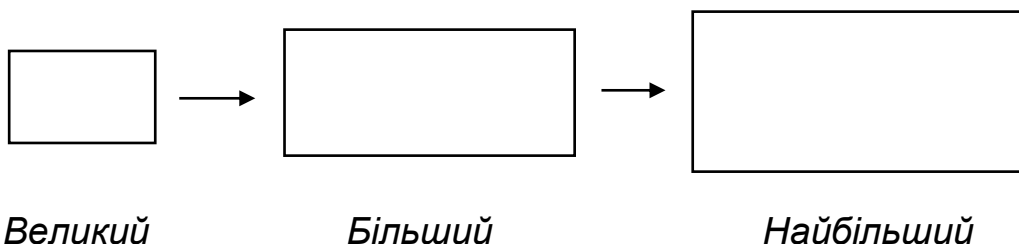
Тема 13

Прикметник. Ступені порівняння прикметників. Спрощення в групах приголосних

Прикметник – це самостійна частина мови, що вказує на ознаку предмета та відповідає на запитання *який? яка? яке? чий? чия? чиє?*

Завдання 1. З-поміж запропонованих слів випишіть прикметники.

Ранок, світлий, радісна, пізно, комп'ютер, студенти, зелений, дощ, університетський, темно-синій, бабусина, книжка, розповідати, розумний, мій, двадцять, кислий, маленький, паперові, Наталчина, круглий, аудиторія, чесний, прикметниковий, слово, дерев'яний, картопля, сніг, четвер, тижневий, сестрина, квіти, весняний, зазеленіти, Іван, твердий.

Запам'ятайте!

Прикметники мають ступені порівняння

Вищий ступінь порівняння	Синтетичний спосіб	Основа (чи корінь звичайної форми прикметника) + суфікс <i>-іш-</i> або <i>-ш-</i> : <i>нов-іш-ий; повн-іш-ий; дешев-ш-ий; молод-ш-ий</i>
	Аналітичний спосіб	Звичайна форма якісного прикметника + слова <i>більш, менш</i> : <i>більш вдалий, більш глибокий, менш потрібний</i>

Найвищий ступінь порівняння	Синтетичний спосіб	Форма вищого ступеня + префікс <i>най-</i> (<i>щонай-, якнай-</i>): <i>найкращий, якнайбільший, найцікавіший, щонайсучасніший, якнаймудріший</i>
	Аналітичний спосіб	Звичайна форма якісного прикметника + слова <i>найбільш, найменш</i> : <i>найбільш сучасний, найменш приємний</i>

Зверніть увагу!

Прикметники, які мають у своїй структурі префікси **пре-, ультра-, архі-, над-** (*прегарний, ультрамодний, архіважливий, надважкий*) або є складними (*темно-синій, жовтогарячий*) не мають ступенів порівняння.

Порушенням норм української мови є використання слів *самий* або *більш*, які додають до форми вищого ступеня порівняння прикметників, а також поєднання простої та складеної форм вищого ступеня, наприклад: *самий корисніший; більш (менш) дорожчий, більш (менш) тепліший*.

Завдання 2. Від прикметників утворіть вищий ступінь порівняння.

Твердий, гучний, духмяний, солодкий, широкий, далекий, давній, сучасний, сміливий, прудкий, розумний, талановитий, молодий, худорлявий, гладкий, гарний, поганий, міцний, густий.

Завдання 3. Від прикметників утворіть найвищий ступінь порівняння.

Глибокий, ясний, тихий, красивий, мудрий, великий, міцний, важкий, відомий, глибокий, темний, радісний, високий, низький, повільний, м'який, кислий, вузький, товстий, рідкий, серйозний, лагідний.

Завдання 4. Випишіть прикметники вищого та найвищого ступенів порівняння.

Та хіба не завжди молодь молодша від усіх! Проти нас немає у світі дужчого. Угорі ліс був густіший та ще чорніший. Я винесла щонайкращий рушник. Твоя лиш єдина воля для мене завжди наймиліша буде. Немає мудріших, ніж народ, учителів... Уже цвіт опав, коротші стали дні. Природа просипається від зимового сну, земля вбирається найпрекраснішими квітами, а на полях зеленіють кучеряві сходи хлібів.

Зверніть увагу!

Збіг кількох приголосних, що виникає внаслідок словозміни чи словотвору, ускладнює вимову. Тому в процесі мовлення вони випадають для спрощення вимови. Найчастіше в сучасній українській мові спостерігається спрощення таких груп приголосних:

Приголосні	Приклади спрощення
[ждн] – [жн]	<i>тиждень – тижня</i>
[здн] – [зн]	<i>їздити – проїзний (пор. у рос. мові – проездной)</i>
[стн] – [сн]	<i>честь – чесний (пор. у рос. мові – честный)</i>
[стл] – [сл]	<i>щастя – щасливий (пор. у рос. мові – счастливый)</i>

Це спрощення відбувається у вимові та на письмі.

Винятки: *шістнадцять, шістсот, хвастливий, пестливий, кістлявий.*

Також **-т-** зберігається у прикметниках, утворених від іменників іншомовного походження: *компостний, контрастний, баластний, форпостний.*

Приголосні	Приклади спрощення
[скн] – [сн]	<i>блиск – блиснути, тиск – тиснути</i>
[зкн] – [зн]	<i>бризк – бризнути, брязкати – брязнути</i>
[рдц] – [рц]	<i>серце (пор. у рос. мові – сердце)</i>
[лнц] – [нц]	<i>сонце (пор. у рос. мові – солнце)</i>
[стс'к] – [ськ]	<i>міський (місто+ськ)</i>

Завдання 5. Перепишіть, уставляючи, де потрібно, пропущені букви. Поясніть написання слів.

Захис..ний, надкіс..ниця, прихвос..ні, жаліс..ливий, кож..ний, улес..ливий, швид..кісний, учас..ник, перс..ні, гігант..ський, радіс..ний,

шелес..нути, пис..нути, перехрес..ний, облас..ний, випус..ний, пристрас..ний, турис..ський, зліс..ний, совіс..ний, влас..ний, буревіс..ник, безвііз..но, віс..ник, корис..ливий, студен..ський, бриз..нути, шіс..надцятий, піс..ний, свис..нути, верес..нути, проїз..ний.

Завдання 6. Зазначте, спрощення яких приголосних відбулося у словах.

Тижня, пісний, борозна, кожний, чесний, капосний, напасник, пропасниця, власний, звісний, вісник, існувати, нещасний, персня, корисний, первісний, кількісний, якісний, щасливий, жалісливий.

Робота з текстом

Харків

Харків – друге за величиною місто України, центр великого економічного й історичного регіону Слобожанщини. Сьогодні Харків – це великий індустріальний, науковий та культурний центр України. У 1917 – 1934 роках це місто було першою столицею України.

Місто має велику площу – 303 кв. км. Протяжність Харкова з півночі на південь становить 24 км, а із заходу на схід – 25 км. Кількість жителів сягає двох мільйонів осіб.

Харків – великий індустріальний центр. У місті нараховується понад 400 великих і середніх промислових підприємств. Вони випускають відому на весь світ продукцію. Це турбіни, трактори, генератори для електростанцій, літаки, верстати, медикаменти. Найбільші підприємства Харкова – завод імені Малишева, тракторний завод, об'єднання "Турбоатом", "Хартрон".

Харків – один із найвідоміших центрів науки в Україні. У Харкові найбільше в Україні вищих навчальних закладів, де здобувають професійну освіту тисячі студентів. Це Харківський національний університет імені В. Каразіна, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, медичний та політехнічний університети, університет радіоелектроніки й інші навчальні заклади. Учені міста роблять вагомий внесок в освоєння космосу, дослідження в галузі ядерної фізики, математики, біології, медицини. У Харкові працюють науково-дослідні та проектні інститути.

Харків – великий культурний центр. Тут є цікаві музеї (історичний, літературний, художній, музей природи, музей рідкісної книги). У нашому місті нараховується шість театрів, є філармонія, планетарій, зоопарк, стадіони, плавальні басейни. Часто проходять наукові конференції, мистецькі фестивалі, художні виставки.

Наше місто дуже красиве. Тут широкі вулиці, просторі площі, затишні парки, багато зелені, квітів, фонтанів.

Словник

вагомий внесок – весомый вклад

верстат – станок

відомий – известный

вулиця – улица

галузь – сфера

дослідження – исследование

затишний – уютный

захід – запад

здобувати – получать

кількість – количество

літак – самолет

має – имеет

місто – город

нараховувати – насчитывать

освоєння – освоение

південь – юг

північ – север

підприємство – предприятие

плавальний – плавательный

площа – площадь

понад – более, сверх

промисловий – промышленный

протяжність – протяженность

освіта – образование

рідкісний – редкостный

становить – составляет

схід – восток

сягати – достигать

увесь світ – весь мир

цікавий – интересный

Порівняйте!

(укр.) другий за величиною

(укр.) понад сто підприємств

(укр.) найбільше в Україні

(рос.) второй по величине

(рос.) свыше ста предприятий

(рос.) больше всего в Украине

Запам'ятайте!

(укр.) здобувати освіту

(укр.) робити вагомий внесок

(укр.) вищий навчальний заклад

(рос.) получают образование

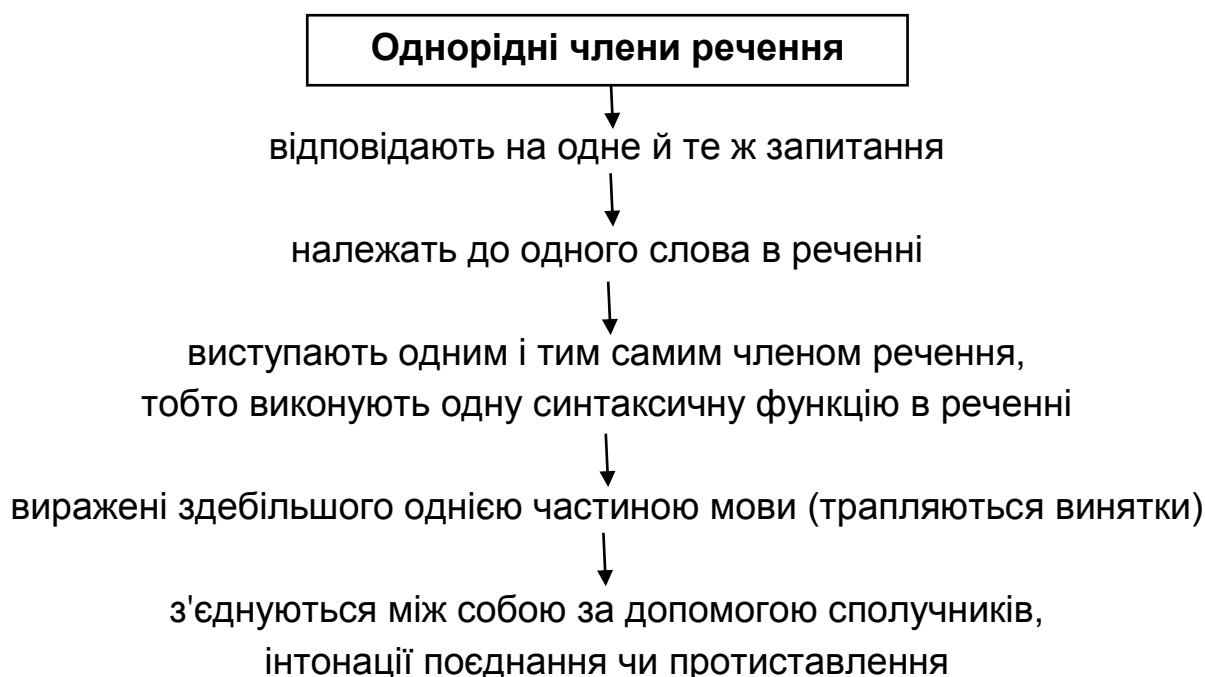
(рос.) вносит весомый вклад

(рос.) высшее учебное заведение

Тема 14

Однорідні члени речення.

Головні, другорядні члени речення

Запам'ятайте!

Розділові знаки при однорідних членах речення.

1) О, але О;	3) О, О, О;	5) і О, і О, і О;
2) О, а О;	4) О і О;	6) О або О.

Зверніть увагу на розділові знаки в реченнях з узагальнювальним словом (**узагальнювальне слово** – це назва, яка охоплює всі перелічані в реченні предмети, ознаки, дії або обставини. Його значення розкривається через однорідні члени речення).

- 1) УС: О, О.
- 2) І О, і О, і О – УС.
- 3) УС, як-от: О та О, О.

Завдання 1. Закінчіть речення, поставивши потрібні розділові знаки.

В університеті студенти пишуть і ...

Я використовую комп'ютер не тільки для ігор, а й ...

У саду ростуть яблуні, ...

Восени листя на деревах жовтіє, сохне та ...

Улітку я поїду додому або ...

Завдання 2. Перепишіть текст, підкресліть однорідні члени речення, поясніть розділові знаки.

Слова, слова... вони в собі всі різні:
 Тривожні й тихі, радісні й сумні.
 Є терпеливі, є жорстокі й грізні,
 Лукаві й чесні, мудрі і смішні.

М.Ткач

Завдання 3. У реченнях виділіть узагальнювальне слово та підкресліть однорідні члени.

1. Він усе записував: пісні народні, казки та приказки, звичаї та самі мелодії пісень.

2. Твори Шевченка: поетичні та прозові, його листи – пройняті любов'ю до людей.

3. Кам'яне вугілля та залізна руда, нафта та газ, нікель і марганець – усе це скарби України.

Головні та другорядні члени речення

Головні члени речення – це підмет і присудок

Підмет	Присудок
означає дійову особу або предмет, про який говориться в реченні, і відповідає на запитання <i>хто? що?</i>	характеризує підмет за дією, станом або ознакою та відповідає на запитання <i>що робить підмет? що з ним робиться? який він є? хто він такий? що він таке?</i> Присудок завжди пов'язаний із підметом.

Другорядні члени речення – це додатки, означення, обставини. Вони пояснюють або уточнюють головні члени речення та залежать від них.

Додаток	Означення	Обставина
означає предмет, на який спрямована дія або стан	указує на різні ознаки предмета	виражає різноманітні ознаки дії або іншої ознаки (місце, час, причину, мету, спосіб, умову)
Запитання		
<i>кого? чого? кому? чому? кого? що? ким? чим? на кому? на чому?</i>	<i>який? яка? яке? які? чий? чия? чие? чий? котрий? котра? котре? котрі? скільки?</i>	<i>де? коли? чому? куди? звідки? з якою метою? як? та ін.</i>

Підкреслення		
<u>холодом</u> (пунктирна лінія)	<u>посмутнілому</u> (хвиляста лінія)	<u>раптово</u> (риска – крапка)
Приклад		
<u>В університеті студенти вивчають українську мову.</u>		

Завдання 4. Перепишіть речення, підкресліть головні та другорядні члени.

Сьогодні подруга читала цікаву книжку. В університет приїхали іноземні студенти. Ми виконали домашнє завдання. Після занять студенти працювали в бібліотеці. Цей олівець лежить на столі. Зранку друзі пішли до їдальні. Учора викладач приймав іспит. Він давно живе в Харкові. Щодня я вивчаю українську мову. Ми перекладали слова та вчили їх напам'ять. Увечері Микола запізнився на автобус.

Зверніть увагу!

Однорідними можуть бути як **головні**, так і **другорядні члени речення**.

Завдання 5. Виділіть однорідні члени речення.

1) *однорідні підмети:* У майстернях виготовляли пергамент, шкіру, чорнило.

2) *однорідні присудки:* Норми поширювалися на всі прошарки населення, стосувалися всіх сторін життя, утверджували авторитет князівської влади.

3) *однорідні означення:* Справжніми осередками знань у Київській Русі були монастирські та приватні бібліотеки.

4) *однорідні додатки:* Культура західноєвропейського середньовіччя мала три вузли – церкву, замок і місто.

5) *однорідні обставини:* Студенти виконували завдання швидко, весело, моторно.

Робота з текстом

Бібліотека

Наш університет має велику та багату бібліотеку. Тут є каталог, абонемент, книгосховище, довідковий відділ, читальні зали. Кожний факультет має свою читальну залу. Також у бібліотеці є відділ періодики.

Там ми читаємо періодичні видання – газети, журнали, збірники наукових статей.

Кожен студент може користуватися бібліотекою. Для цього він оформляє читацький квиток. Бібліотекар записує прізвище та ім'я студента, факультет, курс, групу, адресу. Читацький квиток має номер. Наші викладачі теж користуються бібліотекою. Вони мають читацькі квитки.

Наша бібліотека комп'ютеризована. У читальній залі стоять комп'ютери, є Інтернет. Ми можемо отримувати будь-яку інформацію, набирати текст, писати наукові статті та реферати.

Спочатку ми йдемо до каталогу. Я звертаю увагу на бібліографічний опис книги, тобто на інформацію про книгу. Кожна книга має шифр. Шифр допомагає швидко знайти книгу. Я записую назву книги й її шифр.

На абонементі ми повертаємо книги та замовляємо нові. Я заповнюю замовлення на книгу: вказую автора, назву, шифр. Бібліотекар мені допомагає. Я швидко отримую книгу. Це книга з економіки. Через два дні я її поверну та візьму іншу книгу.

Я йду до читальної зали, замовляю книгу. Це книга про Україну. Бібліотекар швидко виконує замовлення. Ось книга. Я беру книгу, розглядаю. Тут є великий текст. Цей текст я буду читати. Тут є гарні ілюстрації. Я бачу український національний одяг: вишиванку, шаровари, віночок, чоботи. Книга розповідає про українську історію та природу. Цю книгу я перекладатиму. Учора я перекладав текст про Європу. Я буду готувати повідомлення про українські традиції.

Словник

адреса – адрес

бачити – видеть

будь-який – любой

видання – издание

виконувати – выполнять

відділ – отдел

гарний – красивый

довідковий – справочный

замовлення – заказ

збірник – сборник

знайти – найти

квиток – билет

книгосховище – книгохранилище

користуватися – пользоваться

отримувати – получать

повертати – возвращать

повідомлення – сообщение

прізвище – фамилия

розглядати – рассматривать

розповідати – рассказывать

Розділ III

Функціонування синтаксичних структур у науковому стилі мови

Тема 15

Займенник. Розряди займенників. Відмінювання особових займенників в однині та множині. Структура складного речення

Займенник – це самостійна частина мови, що вказує на предмет, ознаку чи кількість, але не називає їх.
Відповідає на запитання *хто? що? який? чий? скільки?*

Запам'ятайте! Займенники поділяються на 9 розрядів:

Назва розряду	Займенники
Особові	<i>я, ти, він, вона, воно, ми, ви, вони</i>
Зворотний	<i>себе</i>
Питальні	<i>хто? що? який? чий? котрий? скільки?</i>
Відносні	<i>хто, що, який, чий, котрий, скільки</i>
Неозначені	<i>хтось, хто-небудь, абихто, щось, казна-що, дехто, деякий ...</i>
Заперечні	<i>ніхто, ніщо, ніякий, нічий, нікотрий, ніскільки, жодний</i>
Присвійні	<i>мій, твій, наш, ваш, свій, їхній, його, її</i>
Вказівні	<i>той, цей, такий, стільки</i>
Означальні	<i>весь, всякий, кожний, сам, самий, інший</i>

Запам'ятайте відмінювання особових займенників в однині та множині.

Однина

Відмінок	Запитання	Займенники				
		<i>я</i>	<i>ти</i>	<i>він</i>	<i>вона</i>	<i>воно</i>
Називний	хто? що?	<i>я</i>	<i>ти</i>	<i>він</i>	<i>вона</i>	<i>воно</i>
Родовий	кого? чого?	<i>мене</i>	<i>тебе</i>	<i>його</i>	<i>її</i>	<i>його</i>
Давальний	кому? чому?	<i>мені</i>	<i>тобі</i>	<i>йому</i>	<i>їй</i>	<i>йому</i>
Знахідний	кого? що?	<i>мене</i>	<i>тебе</i>	<i>його</i>	<i>її</i>	<i>його</i>
Орудний	ким? чим?	<i>мною</i>	<i>тобою</i>	<i>ним</i>	<i>нею</i>	<i>ним</i>
Місцевий	(на) кому? (на) чому?	<i>мені</i>	<i>тобі</i>	<i>ньому</i>	<i>ній</i>	<i>ньому</i>

Множина

Відмінок	Запитання	Займенники		
Називний	хто? що?	<i>ми</i>	<i>ви</i>	<i>вони</i>
Родовий	кого? чого?	<i>нас</i>	<i>вас</i>	<i>їх</i>
Давальний	кому? чому?	<i>нам</i>	<i>вам</i>	<i>їм</i>
Знахідний	кого? що?	<i>нас</i>	<i>вас</i>	<i>їх</i>
Орудний	ким? чим?	<i>нами</i>	<i>вами</i>	<i>ними</i>
Місцевий	(на) кому? (на) чому?	<i>(на) нас</i>	<i>(на) вас</i>	<i>(на) них</i>

Завдання 1. Прочитайте. Назвіть особові займенники.

Я студент. Я студентка. Ти студент. Він студент. Вона студентка.
Ми студенти. Ви студенти. Вони студенти.

Завдання 2. До кожного особового займенника поставте запитання. Визначте відмінок цих займенників.

Це мій брат. Його звати Ікрам. Він менеджер. А це моя сестра. Її звати Енеджан. Вона економіст. А це мої батьки. Вони пенсіонери. А це мій друг. Його звати Довлет. Зараз він живе в Туреччині. Довлет часто пише мені листи та розповідає про своє життя та свою сім'ю.

Завдання 3. Прочитайте речення, у пропуски вставте відповідний особовий займенник.

... студент. ... звати Арслан. ... приїхав із Туркменістану. У ... є друг. ... теж приїхав із Туркменістану. ... звати Равшан. ... будемо навчатися в Україні. ... дуже подобається Харків.

Завдання 4. Доповніть речення відповідними особовими займенниками у формі множини.

Зразок: Я студент. – ... студенти.

Я студент. – **Ми** студенти.

У мене є багато друзів. – У ... є багато друзів.

Мені подобається навчатися в українському університеті. – ... подобається навчатися в українському університеті.

Мене запросили на концерт. – ... запросили на концерт.

На **мені** новий костюм. – На ... нові костюми.

Тебе просили зайти в деканат. – ... просили зайти в деканат.

Тобі потрібно взяти підручники в університетській бібліотеці. – ... потрібно взяти підручники в університетській бібліотеці.

Його сьогодні не буде на занятті. – ... сьогодні не буде на занятті.

Їй треба підготувати доповідь на понеділок. – ... треба підготувати доповіді на понеділок.

Завдання 5. Прочитайте діалог. Утворіть нові діалоги, використовуючи слова в дужках.

- Хто ти? (він, вона, вони, ви).
- Я студент (студентка, студенти).
- Як тебе звати? (його, її, вас, їх).
- Мене звати Султан.
- Де ти живеш? (він/вона живе; вони живуть).
- Я живу в гуртожитку.
- Що ти читаєш? (він/вона читає; вони читають).
- Я читаю текст.

Завдання 6. Випишіть із тексту особові займенники. Визначте їхній рід, число та відмінок.

Маршалл Альфред (1842 – 1924 рр.) – один із провідних представників неокласичної економічної теорії. У дитинстві під впливом батька Альфред готувався до духовної кар'єри, оскільки його дід був священником. З предметів, які він вивчав, йому найбільше подобалась математика, а у вільний від навчання час його захопленням були шахи. Не погоджуючись із батьком, А. Маршалл вирушив із рідного Лондона в Кембриджський університет, щоб вивчати там математику. Він закінчив університет з відзнакою та був залишений там для викладацької роботи.

Політичну економію А. Маршалл викладав з 1868 до 1908 року. З 1877 до 1885 року він був змушений тимчасово залишити Кембридж, пізніше викладав у Бристольському й Оксфордському університетах. З 1902 року за його ініціативою запроваджене нове викладання цієї спеціальності із назвою "економікс". Основна праця А. Маршалла – шестикнижжя "Принципи економікс". Вона видана в 1890 році, і після того він постійно доповнював і перевидавав її (вісім видань вийшло за його життя).

<p>Складне речення – це речення, що складається з двох чи більше предикативних частин (або простих речень), які утворюють смислову, структурну й інтонаційну єдність.</p>
--

Запам'ятайте види складних речень.

Складні речення поділяють на:

- **складносурядні**, які утворюються з кількох простих, рівноправних, незалежних одне від одного речень, що поєднуються між собою сполучниками сурядності (*і, а, але, та, проте, однак, або, чи* та ін.), наприклад:

Об'єднані в холдинг суб'єкти мають юридичну та господарську самостійність, проте вирішення основних питань їхньої діяльності належить холдинговій фірмі. [...], проте [...].

- **складнопідрядні**, які утворюються з двох простих речень, головного та підрядного (залежного від головного), при цьому підрядне речення поєднується з головним сполучниками підрядності (*як, якщо, якби, що, щоб, коли, куди* та ін.), наприклад:

Коллективний договір – це угода між трудовим колективом в особі профспілки та адміністрацією або власником, яка щорічно переглядається та регулює їх виробничі, економічні та трудові відносини. [...], яка (...).

- **складні безсполучникові**, які утворюються з декількох простих речень, що з'єднані за допомогою інтонації та розділових знаків, наприклад:

На підприємстві поєднуються різні фактори виробництва для створення матеріальних благ і надання послуг, реалізуються особисті та колективні інтереси. [...], [...].

Завдання 7. Із двох простих речень утворіть одне складне. Запишіть складні речення.

Об'єднання підприємств здійснюється, як правило, на добровільних засадах. Воно передбачає об'єднання виробничої, комерційної або іншої діяльності.

Акціонерне товариство має статутний фонд. Фонд поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості.

Виробнича структура підприємства характеризує кількісне співвідношення та розміри внутрішніх структурних підрозділів підприємства. Виробнича структура визначає також механізм взаємозв'язку цих підрозділів.

Підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру. Воно встановлює чисельність працівників і штатний розклад.

Функції, права й обов'язки структурних підрозділів підприємства визначаються положеннями про них. Ці положення затверджуються в порядку, визначеному статутом підприємства або іншими установчими документами.

Завдання 8. Випишіть із завдання 6 економічні терміни, поясніть їх значення (для цього скористайтеся "Словником економічних термінів").

Завдання 9. Прочитайте речення. Випишіть спочатку прості речення, а потім – складні.

Факультет економіки та права створений на базі факультету економіки підприємства й управління трудовими ресурсами у 2001 році. Створення цього факультету викликане економічними перетвореннями, які відбуваються в Україні в останні роки.

Зміцнення ринкових відносин і реформування судово-правової системи держави спричинює потребу у фахівцях з поглибленими знаннями правових питань. Особливо це характерно для сфери економіки, тому що сьогодні для ведення господарської діяльності необхідні не тільки спеціальні знання з галузі фінансів, ціноутворення, оподаткування, бухгалтерського обліку, але й правові знання.

Сьогодні на факультеті економіки та права навчається більше ніж 900 українських та іноземних студентів. У складі факультету – п'ять кафедр: економіки підприємства та менеджменту, управління персоналом, правового регулювання економіки, соціології та психології управління, регіональної економіки.

Високий якісний склад викладачів і розвинена інфраструктура навчального процесу забезпечують відповідну якість навчально-методичного та наукового процесу навчання.

На факультеті функціонує система безперервної освіти, що дає змогу отримати другу вищу освіту.

Навчальним планом передбачене поглиблене вивчення правових дисциплін, бо це є необхідною умовою формування майбутнього кваліфікованого економіста. Також забезпечується й безперервна комп'ютерна підготовка, що дає змогу майбутнім магістрам орієнтуватися в інформаційному просторі.

Робота з текстом

Перші гроші

Гроші – це міра вартості товару. Чи завжди гроші мали звичний для нас вигляд? У давнину існували товарні гроші. Еквівалентом вартості був товар, який у той час виробляли люди.

Для народів, що займалися скотарством, першими грошима була худоба. Грецький поет Гомер у своїх поемах згадує про те, що греки вираховують вартість зброї у волах і коровах.

У Китаї й Японії загальним еквівалентом був рис, у Південно-Східній Азії – саго. У Китаї – спресовані бруски чайного листу, у Тибеті – грецькі горіхи. Народи Африки замість грошей використовували грудки солі, а також слонову кістку.

У народів Сибіру та Північної Америки, що займалися мисливством, а також у давніх слов'ян грошима слугувало хутро пушних тварин. Це лисиця, песець, соболь, куниця, білка, горностай. У давньоруській мові були такі слова, які позначали вартість, – мордка, гривна, куна.

Як гроші в Новій Гвінеї використовували собачі зуби, зуби кенгуру й опосума, а на інших островах – зуби кита, дельфіна та кажана.

Скляне намисто, яке ввозили білі колонізатори, швидко перетворювалося на валюту в Африці та Південній Америці. Вождь одного південноамериканського племені наказав засіяти скляними намистинами поле, але йому так і не вдалося виростити власну монету.

Народи, що жили на берегах морів та океанів, для еквівалентного обміну використовували черепашки. В Африці це були невеликі черепашки-каури. У Північній Америці – інший вид черепашок, які формою нагадували слонові зуби.

Як бачимо, люди використовували для оплати різні предмети залежно від умов свого життя та своїх занять.

Словник

бачити – видеть

білий – белый

вартість – стоимость

вдалося – удалось

вигляд – вид

використовувати –

использовать

вираховувати – подсчитывать

виробляти – производить

власний – собственный

горіх – орех

гроші – деньги

грудка – комок

давнина – древность

завжди – всегда

загальний – общий

займатися – заниматься

залежно – в зависимости

замість – вместо

засіяти – засеять

зброя – оружие

звичний – привычный

згадувати – вспоминать
інший – другой
існувати – существовать
кажан – летучая мышь
мати значення – иметь значение
мисливство – охота
міра – мера
нагадувати – напоминать
наказати – приказать
намистина – бусина
намисто – бусы
обмін – обмен
перетворюватись – превращаться

південноамериканський –
южноамериканский
позначати – обозначать
скляний – стеклянный
скотарство – скотоводство
слугувати – служить
спресований – спрессованный
тварина – животное
умова – условие
худоба – скот
хутро – мех
час – время
швидко – быстро

Порівняйте!

(укр.) згадувати про те

(рос.) вспоминать о том

(укр.) перетворюватись на валюту

(рос.) превращаться в валюту

(укр.) формою нагадувати

(рос.) формой напоминать

Тема 16

Граматичні конструкції наукового стилю мови.

Активізація наукової лексики. Творення словосполучень, що позначають економічні терміни за моделями $A^1 - N^1$, $N^1 - N^2$

Для наукового стилю характерні словосполучення іменників, у яких у функції визначення виступає родовий відмінок іменника ($N^1 - N^2$), наприклад: *рішення (кого?) директора; якість (чого?) роботи; стан (чого?) справ.*

На позначення термінологічних сполучень уживаються прикметникові словосполучення ($A^1 - N^1$), наприклад: *заробітна плата; додана вартість; безготівковий розрахунок.*

Завдання 1. Прочитайте текст. Випишіть економічні терміни. Напишіть їх тлумачення, використовуючи "Словник економічних термінів", наприклад:

Заробітна пла́та (зарплата) – винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Заробітна плата

Організації та фірми виплачують заробітну плату в грошовій формі. Це зумовлено наявністю товарно-грошових відносин і ринку.

У цивілізованій економіці виплата зарплати не може відбуватися в натуральній формі. Грошова заробітна плата – найгнучкіший засіб обліку затрат і результатів праці. Регулювання заробітної плати здійснюється фірмою та державою.

Підприємства та держава регулюють нормування праці. Виконана норма – це перш за все робота відповідної якості, яку виконав робітник фірми чи держави за відповідний час. За це він отримує грошову винагороду, або заробітну плату.

Держава та підприємство встановлюють такі принципи диференціації заробітної плати працівників:

розмір заробітної плати визначається складністю праці, професійними навичками та кваліфікацією робітника;

розмір заробітної плати залежить від умов роботи, від її шкідливості для здоров'я. Праця у важких і шкідливих умовах оплачується за вищою ставкою;

розмір заробітної плати залежить від результатів виробничої діяльності фірми тощо.

Завдання 2. Утворіть іменникові словосполучення ($N^1 - N^2$) за зразком.

Зразок: акції, компанія – акції (кого? чого?) компанії.

Закон, економіка –

Перерозподіл, ресурси –

Продаж, товар –

Власник, підприємство –

Оренда, приміщення –

Система, оподаткування –

Проведення, реформа –

Менеджер, відділ –

Проект, закон –

Кошти, інвестор –

Завдання 3. Утворіть прикметникові словосполучення ($A^1 - N^1$) за зразком.

Зразок: валютний, операція – валютна операція.

Державний, реформа –

Тимчасовий, оренда –

Резервний, фонд –

Інформаційний, повідомлення –

Штатний, одиниця –

Законний, власники –

Проектний, відділ –

Трастовий, компанія –

Робочий, гіпотеза –

Юридичний, право –

Завдання 4. Випишіть із тексту "Заробітна плата" іменникові та прикметникові словосполучення.

Завдання 5. Прочитайте, запам'ятайте. Випишіть незрозумілі для вас слова, з'ясуйте їх значення, користуючись словником.

Що? Держава – Який? Державний

Кредит – кредитний

Дисконт – дисконтний

Тариф – тарифний

Пасив – пасивний

Закон – законний

Експерт – експертний

Депозит – депозитний

Експорт – експортний

Право – правовий

Баланс – балансовий

Завдаток – завдатковий

Консалтинг – консалтинговий

Фонд – фондочий

Рейтинг – рейтинговий

Податок – податковий

Ринок – ринковий

Завдання 6. Утворіть словосполучення, встановивши відповідність, наприклад: *ринкова ціна*.

кредитне	ціна
товарний	оцінка
ринкова	банк
балансовий	шкала
фондовий	документ
рейтингова	система
експертна	страхування
правовий	ринок
тарифна	чек
державний	звіт

Завдання 7. Прочитайте, запам'ятайте назви місяців.

№ п/п	Назва місяців року		Пори року
1	2		3
1	Січень	январь	зима
2	Лютий	февраль	
3	Березень	март	весна
4	Квітень	апрель	
5	Травень	май	
6	Червень	июнь	літо
7	Липень	июль	

1	2		3
8	Серпень	август	<i>осінь</i>
9	Вересень	сентябрь	
10	Жовтень	октябрь	
11	Листопад	ноябрь	
12	Грудень	декабрь	<i>зима</i>

Запам'ятайте! Коли? *Взимку, навесні, влітку, восени.*

Завдання 8. Напишіть відповіді на запитання.

1. Коли розпочинаються заняття в університеті?
2. Скільки місяців триває один семестр/два семестри?
3. Назвіть місяць, коли студенти складають зимову/літню сесію.
4. Коли студенти йдуть на канікули?
5. Коли іноземні студенти їдуть додому?

Робота з текстом

Календар

Новий рік починається із січня, за ним іде лютий. Це зимові місяці. Вони дуже холодні. А перший місяць весни – березень. У березні береза оживає та пускає сік, тому й місяць так назвали. За березнем ідуть квітень і травень. У квітні перші квіти цвітуть, а в травні – земля травною вкривається.

Літо починається в червні. У червні багато черв'яків виводиться. Наші предки колись використовували їх для фарбування тканин у червоний колір. Липень – це місяць цвітіння липи. А серпень – останній літній місяць – це пора збирання врожаю, пора жнив, а люди колись жали серпами.

А тепер осінні місяці: вересень, жовтень, листопад. У вересні цвіла рослина верес, яка мала велике значення для бджільництва. Вересовий мед цінився вище за липовий. У жовтні на деревах жовтіє листя, а в листопаді листя опадає.

Грудень – перший місяць зими. У грудні від перших морозів земля у полі замерзала великими груддями. "Грудень рік кінчає, а зиму починає" – це українське прислів'я. Закінчується грудень красивим святом – зустрічають Новий рік.

Словник

бджільництво – пчеловодство	прислів'я – пословица
використовували – использовали	рік – год
груддя – кочки	рослина – растение
жнива – жатва	свято – праздник
збирання – сбор	сік – сок
зустрічати – встречать	тканина – ткань
колір – цвет	фарбування – окрашивание
останній – последний	червоний – красный

Тема 17

Відмінювання зворотного займенника **СЕБЕ**. Синтаксична роль займенника в реченні

Зворотний займенник **СЕБЕ** вказує на особу або предмет, що виконує дію, яка спрямована на них же, наприклад: *запитав себе; подумала про себе; не вибачив собі; не задоволений собою; заспокоїли себе.*

Завдання 1. Прочитайте, зверніть увагу на відмінювання зворотного займенника **СЕБЕ**:

Н. в.	–
Р. в.	<i>себе (до себе)</i>
Д. в.	<i>собі</i>
Зн. в.	<i>себе</i>
Ор. в.	<i>собою</i>
М. в.	<i>(на) собі</i>

Запам'ятайте! Зворотний займенник не має форми називного відмінка. Він не має також форм роду та форм множини. Відмінюється він так само, як і особовий займенник другої особи **ТИ**. У давальному та місцевому відмінках наголошується останній склад: *подарував собі, відчував на собі*, в орудному – передостанній: *задоволений собою*.

Завдання 2. Прочитайте стійкі словосполучення. Знайдіть зворотній займенник у кожному словосполученні, визначте відмінок займенників.

Показати себе на ділі; володіти собою; бути вірним собі; узяти себе в руки; рвати на собі волосся; викликати вогонь на себе; тішити себе

думкою; брати собі в голову; бути не при собі; спалити за собою мости; шукати себе.

Завдання 3. Вставте замість крапок зворотний займенник СЕБЕ у відповідному відмінку.

Максат запросив до ... нових друзів. Психологи радять щоранку хвалити ... та налаштовувати на позитив. Ахмед узяв із ... паспорт і студентський квиток. Тилла купила ... новий ноутбук. Склавши всі екзамени на "відмінно", студент був задоволений ... .

Завдання 4. Перекладіть словосполучення українською мовою.

Составить для себя; видеть себя; вспомнить о себе; испытать на себе; быть довольным собою; жалеть себя; рассказать о себе; подарить себе; нести на себе; похвалить себя.

Завдання 5. Прочитайте та запам'ятайте нові економічні терміни.

	Українська мова	Російська мова
Вона (ж. р.)	вартість	стоимость
	власність	собственность
	коштовність	ценность
	нерухомість	недвижимость
	рентабельність	рентабельность
	ліквідність	ликвидность

Завдання 6. Прочитайте та запишіть подані терміни в таблицю.

Аналіз, валюта, облік, ресурси, вексель, майно, вартість, поліс, контроль, ліміт, купівля, власність, контролінг, ріелтор, страхування, інфляція, податки, вакансія, компанія, коштовність, вето, ліцензія, аналітик, інжиніринг, нерухомість, моніторинг, фінанси, мораторій, ліквідація, монополія, ліквідність.

Він (ч. р.)	Вона (ж. р.)	Воно (сер. р.)	Вони (мн.)
аналіз	валюта	майно	ресурси
...	...	...	...

Завдання 7. Використовуючи іменники жіночого роду на *-ість* із завдання 5, утворіть словосполучення за моделлю **A¹ – N¹**.

Робота з текстом

Паперові гроші

Паперові гроші винайшли в Китаї. Уперше купюри були випущені в 119 році до нашої ери. Гроші з паперу виготовляли тому, що не вистачало металу. До того ж давні металеві монети були важкими та громіздкими, і це завдавало клопоту їхнім власникам. На кожній паперовій купюрі стояв підпис високого чиновника та червона імператорська печатка. За підробку паперових грошей у Китаї була призначена смертна кара. Перед тим використовували шматочки шкіри білих ланей. У Китаї карали тих торговців, які не приймали шкіряні та паперові гроші нарівні з металевими.

У Європі, коли не вистачало металевих монет, використовували шкіряні гроші. Імператор Фрідріх II під час війни 1241 року платив солдатам гроші зі шкіри. У 1360 році французький король Іоанн Добрий розраховувався із солдатами шматочками шкіри із золотими цвяхами.

У Німеччині в XVI столітті під час війни городяни виготовляли купюри з обкладинок молитовників. На них були зображені три щити: два з латинськими літерами, а третій – з гербом у вигляді гірського козла. Це були вже майже гроші.

Швеція – перша країна Європи, що ввела в постійний обіг паперові гроші. Це було в середині XVII століття. Через 100 років це зробила Франція. У Російській імперії перші асигнації вартістю 25, 50 і 100 рублів були випущені 1769 року.

Словник

асигнація – ассигнация

вартість – стоимость

важкий – тяжелый

власник – владелец

виготовляти – изготавливать

використовувати – использовать

винайти – изобрести

випущений – выпущенный

вистачати – хватать

війна – война

власник – собственник

вперше – впервые

городяни – горожане

громіздкий – громоздкий

державний – государственный

зображений – изображенный

зробити – сделать

карати – наказывать

коли – когда

країна – страна

літера – буква

майже – почти

молитовник – молитвенник

нарівні – наравне

обіг – оборот
 обкладинка – обложка
 папір – бумага
 паперовий – бумажний
 перший – первый
 печатка – печать
 підпис – подпись
 підробка – подделка
 подібний – подобный
 постійний – постоянный

призначити – назначить
 раніше – раньше
 розрахуватися – рассчитаться
 смертна кара – смертная казнь
 тому що – потому что
 торговець – торговец
 цвях – гвоздь
 шкіра – шкура
 шкіряний – кожаный
 шматочок – кусочек

Порівняйте!

(укр.) до того ж	(рос.) к тому же
(укр.) завдавали клопоту	(рос.) приносит хлопоты
(укр.) упродовж століття	(рос.) на протяжении столетия
(укр.) стояв підпис	(рос.) стояла подпись
(укр.) під час	(рос.) во время
(укр.) у вигляді	(рос.) в виде

Запам'ятайте!

(укр.) дещо раніше	(рос.) несколько ранее, немного раньше
(укр.) увести в обіг	(рос.) ввести в оборот

Тема 18

Синтаксична роль займенника в реченні.

Функціонування займенників у професійній сфері

Приналежність особи або предмета конкретній особі виражається присвійними займенниками *мій, твій, свій, наш, ваш, їхній*. Вони відповідають на запитання *чий? чия? чие? чий? чия? чие? чий?* Присвійні займенники узгоджуються з іменниками в роді, числі та відмінку: *мій дім, моя мати, моє вікно, мої брати, мого столу, моїм телефоном*. Присвійні займенники *його, її* не змінюються: *його телефон, його книга, його ліжка, її речі, її сестри*.

Запам'ятайте!

Запитання до присвійних займенників

Тут лежить <i>мій</i> олівець.	<i>Чий</i> олівець тут лежить?
Там стоїть <i>моя</i> шафа.	<i>Чия</i> шафа там стоїть?
Праворуч стоїть <i>моє</i> крісло.	<i>Чие</i> крісло стоїть праворуч?
Тут живуть <i>мої</i> батьки.	<i>Чий</i> батьки тут живуть?

Присвійні займенники. Називний відмінок

Займенник	Чий?	Чия?	Чие?	Чиї?
я	мій	моя	моє	мої
ти	твій	твоя	твоє	твої
він (вона, воно)	його	її	його	–
ми	наш	наша	наше	наші
ви	ваш	ваша	ваше	ваші
вони	їх (їхній)	їх (їхня)	їх (їхнє)	їх (їхні)

Завдання 1. Прочитайте словосполучення, напишіть запитання до присвійних займенників за зразком.

Зразок: Мій словник (чий?). Моя кімната (чия?).

Моє дзеркало (чие?). Мої зошити (чиї?).

Мій брат. Моя сестра. Моє фото. Мої товариші.

Твій стіл. Твоя чашка. Твоє місце. Твої проблеми.

Його приятель. Його подруга. Його здоров'я. Його батьки.

Її плеєр. Її сукня. Її люстерко. Її коси.

Наш університет. Наша країна. Наше місто. Наші викладачі.

Ваш будинок. Ваша вулиця. Ваше ім'я. Ваші принтери.

Їхній син. Їхня сім'я. Їхнє кафе. Їхні документи.

Завдання 2. Запишіть присвійні займенники.

Це я. Це ... зошит. Це ... книга. Це... місце.

Це ти. Це...автомобіль. Це... лінійка. Це... поле.

Це ви. Це... гуртожиток. Це... робота. Це... свято.

Це ми. Це...університет. Це...аудиторія. Це... місто.

Це він. Це... альбом. Це... газета. Це... ім'я.

Це вони. Це... будинок. Це... квартира. Це...село.

Завдання 3. Прочитайте речення. Замість крапок напишіть потрібний займенник.

Це студент.

Чий це комп'ютер. – Це ... комп'ютер.

Чия це книжка? – Це ... книжка.

Чие це ліжко? – Це ... ліжко.

Чиї це окуляри? – Це ... окуляри.

Це студентка.

Чий це телефон? – Це ... телефон.

Чия це валіза? – Це ... валіза.

Чиє це люстерко? – Це ... люстерко.

Чиї це фарби? – Це ... фарби.

Завдання 4. Напишіть за зразком: *Це мій олівець. Це моя шафа.*

1. *Мій, моя, моє, мої.*

Це ... паспорт. Це ... кімната. Це ... вікно. Це ... валізи.

2. *Твій, твоя, твоє, твої.*

Це ... телефон. Це ... їжа. Це ... фото. Це ... словники.

3. *Його.*

Це ... дім. Це ... квартира. Це ... прізвище. Це ... батьки.

4. *Її.*

Це ... автомобіль. Це ... родина. Це ... ім'я. Це ... підручники.

5. *Наш, наша, наше, наші.*

Це ... університет. Це ... країна. Це ... місто. Це ... студенти.

6. *Ваш, ваша, ваше, ваші.*

Це ... декан. Це ... шафа. Це ... місце. Це ... викладачі.

7. *Їхній, їхня, їхнє, їхні.*

Це ... викладач. Це ... бібліотека. Це ... місце. Це ... колеги.

Завдання 5. Прочитайте речення. Слова в дужках поставте в потрібній формі.

1. Це (мій) родина. 2. Це (твій) вікно. 3. Це (наш) місто. 4. Тут живе (ваш) подруга. 5. Це (вони) гуртожиток. 6. Там живуть (мій) товариші. 7. Тут лежали (ваш) речі. 8. Тут стоїть (наш) шафа. 9. Там лежала (мій) ручка. 10. Ліворуч висіли (наш) фотографії.

Завдання 6. Напишіть відповіді на запитання.

1. Чий зошит лежить тут? (мій). 2. Чия лінійка лежить там? (твій). 3. Чиє дзеркало висить праворуч? (їхній). 4. Чиї документи лежали там? (наш). 5. Чий комп'ютер стоїть праворуч? (він). 6. Чиї словники лежали там? (ваш). 7. Чия родина жила тут? (вона). 8. Чия мати працювала тут? (їхній).

Завдання 7. Прочитайте, запам'ятайте.

Дієслово	Віддієслівний іменник Воно (сер. рід)
планувати →	планування
управляти →	управління
кредитувати →	кредитування
злити →	злиття
стягнути →	стягнення
поглинати →	поглинання
знецінити →	знецінення
страхувати →	страхування
дисконтувати →	дисконтування
анулювати →	анулювання

Завдання 8. До кожного терміна доберіть відповідне визначення, використовуючи "Словник економічних термінів".

1. Страхування	кошти та матеріальні цінності, що надаються кредитором у користування позичальнику на визначений строк і під відсоток
2. Дисконтування	купівля однієї компанії іншою компанією або групою інвесторів. Також називається <i>придбанням</i>
3. Стягнення	одна з форм охорони майнових й особистих інтересів застрахованих осіб, які сплачують внески до страхових організацій і дістають відшкодування втрат, що виникають унаслідок стихійного лиха та нещасних випадків
4. Поглинання	процедура визначення сьогодні вартості майбутніх грошових потоків з урахуванням фактору часу
5. Анулювання	метод стабілізації валюти, коли держава скасовує знецінені грошові знаки, вилучає їх з платіжного обігу й замінює новими
6. Планування	правове покарання, яке настає за умови порушення адміністративного або дисциплінарного законодавства
7. Кредитування	наперед визначений порядок дій, потрібних для досягнення мети

Запам'ятайте!

Що?	Хто?
управління	управлінець
кредит	кредитор
страхування	страхувальник
виробництво	виробник
підприємництво	підприємець

Робота з текстом

Металеві гроші

Перші монети з'явилися в державі Лідія на півострові Мала Азія у VII столітті до нашої ери. У той час там правив цар Гіг. Їх чеканили зі сплаву золота та срібла, вони мали форму бруска зі штампом з одного боку. Потім цар Крез почав чеканити золоті монети. З VI століття до нашої ери золото було головним засобом платежу в Малій Азії.

Незабаром монети з'явилися у Давній Греції. Їх виготовляли зі срібла. На грецьких монетах зображали богів або тварин. Наприклад, в Афінах на монетах зображали сову. Олександр Македонський чеканив монети зі своїм портретом. У Спарті законодавець Лікург увів гроші у вигляді залізних прутів. Ці громіздкі монети не використовували за межами Спарти.

Римляни тривалий час чеканили велику мідну монету чотирикутної форми. Срібна монета з'явилася 268 року до нашої ери. Саме слово "монета" пов'язане з ім'ям Юнони Монети. Це ім'я означало "та, що дає поради". На території храму Юнони Монети римляни влаштували монетний двір. Юлій Цезар першим із римлян чеканив монети зі своїм портретом.

У Китаї й Японії перші металеві монети були залізними. У Візантії в IV столітті до нашої ери також чеканили монети із заліза. На островах Ява та Суматра археологи знайшли гроші з олова.

У XV столітті з'явилися перші підробки старовинних монет. Ці підробки сьогодні цінують вище за оригінали.

Словник

великий – большой

виготовляти – изготавливать

використовуватися –
использоваться

вище – выше

влаштувати – устроить

головний – главный

громіздкий – громоздкий

гроші – деньги

двір – двор

державна – государство

законодавець – законодатель

залізний – железный

залізо – железо

засіб – средство

знайти – найти

з'явитися – появиться

металевий – металлический

незабаром – вскоре

нині – сейчас

означати – обозначать
оригінал – оригинал
півострів – полуостров
підробка – подделка
пов'язаний – связанный
порада – совет
почати – начать

срібло – серебро
срібний – серебряный
старовинний – старинный
тривалий – длительный
цінуватися – цениться
чеканити – чеканить
чотирикутний – четырехугольный

Порівняйте!

(укр.) цінуються вище за оригінали	(рос.) ценятся выше, чем оригиналы
(укр.) засіб платежу	(рос.) средство платежа
(укр.) та, що дає поради	(рос.) дающая советы
(укр.) з одного боку	(рос.) с одной стороны
(укр.) за межами	(рос.) за пределами

Запам'ятайте!

(укр.) довгий (довга сукна)	(рос.) длинный (длинное платье)
(укр.) довгий (довгий шлях)	(рос.) долгий (долгий путь)
(укр.) тривалий (тривалий час)	(рос.) длительный (длительное время)
(укр.) у той час	(рос.) в то время, тогда

Тема 19

Категорія часу дієслова.

Безособові дієслова на *-но, -то*

Зверніть увагу! Дієслова вживають у теперішньому, минулому, майбутньому часі. У теперішньому та майбутньому часі дієслова змінюють за особами та числами, а в минулому часі – за родами та числами.

Теперішній час	Майбутній час
Я знаю	Я буду знати (знатиму)
ТИ знаєш	ТИ будеш знати (знатимеш)
ВІН (ВОНА) знає	ВІН (ВОНА) буде знати (знатиме)
МИ знаємо	МИ будемо знати (знатимемо)
ВИ знаєте	ВИ будете знати (знатимете)
ВОНИ знають	ВОНИ будуть знати (знатимуть)

Минулий час
ВІН (я, ти) знав
ВОНА (я, ти) знала
ВОНИ (ми, ви) знали

Наказовий спосіб
Знай!
Знайте!

Завдання 1. Випишіть дієслова, визначте, у якому часі вони вжиті.

День був холодним. Завтра студенти писатимуть твір. Подруга закінчила школу минулого року. Я йду на пару. Після роботи ми підемо в бібліотеку. Він навчається в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця. Усі слухали викладача. Мій товариш запізнився на іспит. Студентка прочитала цікаву книжку.

Завдання 2. Розподіліть дієслова у три колонки відповідно до часу.

<i>Теперішній час</i>	<i>Минулий час</i>	<i>Майбутній час</i>

Слухаю, зібрав, любитиму, дивиться, розбив, вірю, знайшов, не зустрінемося, живу, знаємо, бігли, спиш, мріють, посміхається, подорожували, відплив, розуміли, співає, працюватиму, чекала, пишуть, прочитав, полетіло, відчиню, приніс, відпочивають, допомагатиме.

Завдання 3. Виконайте тестові завдання.

1. У якому рядку всі дієслова вжиті у формі теперішнього часу?

- А. Пишу, думаю, мріють, спиш, турбується.
- Б. Дивишся, бігли, спізнишся, радиш, зрізав би.
- В. Глянь, відійти, посміхається, лунатимуть, світи.
- Г. Прибіг, перевірила, допомагатимуть, плете, відплив.
- Д. Слухаю, відчувають, ревіла, подорожували, відцвітає.

2. У якому рядку всі дієслова вжиті у формі минулого часу?

- А. Співаю, засумував, згорів би, слухаю, відчинив.
- Б. Шукаю, затримав, вилетів, гомониш, зловіть.
- В. Знайшов, підпорядкувала, злетіло, скинув, кричав;
- Г. Марить, вилляв, принести, провокував, любить.
- Д. Приніс, кинув, чекатиму, випрасував, закохався.

Запам'ятайте!

В українській мові безособові дієслова на **-но, -то** – це незмінні форми дієслова.

Як правило, безособові дієслівні форми на **-но, -то** вживають у значенні "хтось щось зробив", наприклад:

Звіт написано (хтось написав);

Рішення скасовано (хтось скасував).

Слід пам'ятати, що форми на **-но, -то** в українській мові є суто безособовими та не можуть мати пасивного суб'єкта, вираженого формою орудного відмінка. Отже, замість **Нами проаналізовано** ... слід казати **У роботі проаналізовано** ... або **Ми проаналізували** ... .

Завдання 4. Виписати безособові дієслова на **-но, -то**.

Снігом було заметено всі шляхи. Поля залито водою. Туманом укрито степи. Нагріто землю весняним теплом. Відкрито всі дороги в майбутнє. Усе припорошено білим пилом.

Завдання 5. Від початкової форми дієслова утворити безособове дієслово на **-но, -то**.

Зразок: прочитати – прочитано, пришити – пришито.

Сказати, написати, помити, налити, здійснити, розподілити, відміряти, випити, пройти, знайти, відремонтувати, з'їсти, поставити, відчинити, перевірити, принести, закінчити, пофарбувати.

Робота з текстом

Виникнення грошей

Упродовж тисячоліть у ролі грошей перебували різноманітні товари: худоба, хутро, сіль, бавовняна тканина, черепашки, слонова кістка. Найпоширенішою формою перших грошей була худоба. У поемі грецького поета Гомера "Іліада" вартість усіх товарів виражається в биках. Наприклад, ваза з прикрасами коштувала у стародавніх греків один бик, а рабиня – чотири бики. Навіть слово "капітал" походить від латинського "caputa" – голова худоби.

У Київській Русі навіть після того, як з'явилися монети, скарбниця називалася скотаркою, а скарбник – скотарем. У державі кілька століть існувала так звана кунна система, у якій основними грошовими одиницями були куни – хутро куниці, а дрібнішими одиницями – хутро білки. 25 кун становили одну гривню, а 50 – гривню-куну.

Гривня стала першою чеканною монетою Київської Русі. Це був срібний злиток вагою в півфунта. Один руський фунт дорівнював 409 грамам срібла. У книзі українського історика М. Грушевського "Історія України-Руси" розповідається про те, що 911 року руський князь і візантійський правитель уклали угоду. За Візантійською угодою греки зобов'язалися виплачувати князеві Олегу данину по 12 гривень на кожного воїна своєї дружини та на князів, які були в Києві, Чернігові, Переяславі та в інших містах. Грошова одиниця рубель з'явилася у XIV столітті. Це також срібна монета – частина гривні, тобто рублена гривня, обрубок гривні.

Тисячолітня історія існування грошей свідчить про розвиток грошових форм – від хутра до сучасних електронних грошей.

Словник

бавовняний – хлопковий

білка – белка

виникнення – возникновение

виплачувати – выплачивать

грошовий – денежный

данина – дань

держава – государство

дрібний – мелкий

дорівнювати – равняться

злиток – слиток

зобов'язатися – взять

обязательство

з'явитися – появиться

інший – другой

існування – существование

існувати – существовать

кілька – несколько

кістка – кость

коштувати – стоить

навіть – даже

найпоширеніший – самый

распространенный

одиниця – единица

перебувати – пребывать

півфунта – полфунта

походити – происходит

прикраса – украшение

різноманітний – разнообразный

розвиток – развитие

розповідати – рассказывать

свідчити – свидетельствовать

скарбник – казначей

скарбниця – казна

скотар – скотник

срібло – серебро

срібний – серебряный

стародавній – древний
сучасний – современный
так званий – так называемый
також – также
тисячолітній – тысячелетний
тисячоліття – тысячелетие

тканина – ткань
тобто – то есть
упродовж – на протяжении
худоба – скот
хутро – мех
частина – часть

Порівняйте!

(укр.) свідчить про те
(укр.) зобов'язуватися
(укр.) упродовж століття

(рос.) свидетельствует о том
(рос.) брать обязательство
(рос.) на протяжении столетия

Запам'ятайте!

(укр.) укласти угоду
(укр.) така званий

(рос.) составит договор
(рос.) так называемый

Тема 20

Суб'єктно-предикатні відношення.

**Граматичні конструкції наукового стилю мови.
Розвиток професійного мовлення. Уміння будувати
стверджувальні та заперечні відповіді на запитання**

Пригадайте, що в простому реченні є **суб'єкт (S)** і **предикат (P)**.

Просте речення: **S – P**

S – суб'єкт може бути виражений іменником або особовим займенником (у називному відмінку).

Запитання до **S** : *хто? що?*

P – предикат може виражатися дієсловом (в особовій формі).

Запитання до **P** : *що ти робиш? що ви робите? що він (вона, воно) робить? вони роблять?*

Наприклад: Студенти пишуть.

Запитання до **S** : *Хто?* Студенти.

Запитання до **P** : *Що роблять студенти?* Пишуть.

Завдання 1. Прочитайте речення. Визначте **S**.

1. Студент читає. 2. Викладач розповідає. 3. Бухгалтер рахує.
4. Бібліотекар пише. 5. Студенти слухають. 6. Декан запитує. 7. Секретар друкує. 8. Ректор виступає.

Завдання 2. Прочитайте речення. Визначте **Р**.

1. Студентка повторює.
2. Листя опадає.
3. Столи стоять.
4. Підручники лежать.
5. Дошка висить.
6. Лаборант розмовляє.
7. Брат приїхав.
8. Сестра навчається.

Завдання 3. Прочитайте речення, поставте запитання до **S** і **P** за зразком:

Це банк. Тут працює фінансист. 1) Хто тут працює?

2) Що робить тут фінансист?

1. Це відділення банку. Тут консультують клієнтів банківські працівники.
2. Це університет. Тут навчаються студенти.
3. Це аудиторія. Тут сидить група.
4. Це деканат. Тут працюють інспектори.
5. Це бібліотека. Тут сидять студенти.
6. Це кабінет. Тут пише секретар.

Завдання 4. Замініть іменники особовими займенниками.

1. Студент і студентка слухають.
2. Викладач працює.
3. Брат і сестра сидять.
4. Мама запитує.
5. Комп'ютер працює.
6. Ахмед живе тут? Так, Ахмед живе тут.
7. Батько відповідає.
8. Книжка лежить тут.
9. Віктор читає.
10. Я та подруга стоїмо.
11. Друзі повторюють.
12. Дівчина розуміє.
13. Абетка висить.
14. Товариш пише.
15. Стілець стоїть.
16. Студенти живуть тут.

Запам'ятайте! Запитання до **S** в однині та множині.

S •	S •••
Тут сидить <u>викладач</u> . – <u>Хто</u> тут сидить? Тут стоїть <u>стіл</u> . – <u>Що</u> тут стоїть?	Тут сидять <u>викладачі</u> . – <u>Хто</u> тут сидить? Тут стоять <u>столи</u> . – <u>Що</u> тут стоїть?

Завдання 5. Поставте запитання до **S** за зразком:

Праворуч стоїть стіл. – Що стоїть праворуч?

Ліворуч стоять стільці. – Що стоїть ліворуч?

1. Праворуч стоїть шафа.
2. Ліворуч лежать словники.
3. Поряд стоїть комп'ютер.
4. Прямо стоять будинки.
5. Викладач пише.
6. Викладачі працюють.
7. Студент читає.
8. Студенти пишуть.
9. Ручка лежить.
10. Товариші відповідають.
11. Тут стоїть ліжка.
12. Там висять дошки.

Завдання 6. Напишіть речення у множині за зразком.

Зразок: Друг працює. – Друзі працюють.

1. Студент працює.
2. Подруга читає.
3. Я пишу.
4. Викладач знає.
5. Тато слухає.
6. Дитина розуміє.
7. Людина запитує.
8. Мати відповідає.
9. Син говорить.
10. Сестра повторює.
11. Брат вивчає.
12. Дівчина стоїть.
13. Студентка сидить.
14. Книжка лежить.
15. Мапа висить.

Зверніть увагу! Вираження ствердження та заперечення.

Відповідь **так** – це ствердження:

Це Ваш підручник? – Так, це мій підручник.

Відповідь **ні** – це заперечення:

Це твій підручник? – Ні, це не мій підручник.

Завдання 7. Прочитайте діалоги. Запишіть діалог за цим зразком.

Запитання	Відповіді
Це Ваш олівець?	– Так, це мій олівець. – Ні, це не мій олівець.
Це Ваша книжка?	– Так, це моя книжка. – Ні, це не моя книжка.
Це Ваше крісло?	– Так, це моє крісло. – Ні, це не моє крісло.
Це твій паспорт?	– Так, це мій паспорт. – Ні, це не мій паспорт.
Це твоя кімната?	– Так, це моя кімната. – Ні, це не моя кімната.
Це твоє місце?	– Так, це моє місце. – Ні, це не моє місце.

Завдання 8. Запишіть відповіді-ствердження.

1. Тут лежать ваші документи?
2. Це ваша сумка?
3. Там висить його костюм?
4. Там стоять твої друзі?
5. Там лежить твій одяг?
6. Це його автомобіль?
7. Це його сестра?
8. Це його ліжко?
9. Це його батьки?
10. Це її валіза?
11. Це її окуляри?

Завдання 9. Запишіть відповіді-заперечення.

- 1) Це його зошит?
- 2) Там висить її фото?
- 3) Тут лежать твої речі?
- 4) Там висить ваша сумка?
- 5) Там стоїть їхня машина?
- 6) Це наш

університет? 7) Це ваша група? 8) Це їхні квитки? 9) Це ваш поверх?
10) Це Ваше фото? 11) Це ваші викладачі? 12) Це наш гуртожиток?

Завдання 10. Прочитайте діалоги, зверніть увагу на синонімічні відповіді. Запитайте за таким зразком своїх товаришів.

Де *моя* сорочка? – Ось *твоя* сорочка / Ось *вона*.

Де *мій* костюм? – Ось *твій* костюм / Ось *він*.

Де *моє* дзеркало? – Ось *твоє* дзеркало / Ось *воно*.

Де *мої* черевики? – Ось *твої* черевики / Ось *вони*.

Завдання 11. Прочитайте діалоги. Запишіть діалог за таким зразком.

1) – Це Ваш паспорт?

– Так, мій.

2) – Там сидить їхній викладач?

– Ні, не їхній, а наш.

3) – Це твій підручник?

– Ні, не мій.

4) – Це його будинок?

– Так, його.

5) – Це твоя валіза?

– Ні, не моя. Це її валіза.

Робота з текстом

Україна на карті Європи

Сьогодні Україна – одна з найбільших держав Європи. Площа України – 601 тисяча квадратних кілометрів. Своїми розмірами вона перевищує територію Англії, Австрії, Бельгії, Голландії, Данії, Португалії та Швейцарії, разом узятих. Найбільша відстань із заходу на схід – 1 316 км, а з півночі на південь – 893 км. Сусідніми державами України є: на півночі – Білорусь, на північному сході – Росія, на південному заході – Угорщина, Румунія та Молдова, на заході – Польща та Словаччина. На півдні Україну омивають Чорне й Азовське моря. Через води Чорного моря сусідами України є Туреччина, Болгарія та Грузія. Загальна довжина кордонів України – 6 500 км, у тому числі морських – 1 050 км.

Населення України налічує майже 46 мільйонів осіб. В Україні живуть представники 128 націй, народностей та етнічних груп. 46 % – це чоловіки, а 56 % – це жінки. Густота населення – 70 осіб на один

квадратний кілометр. Дві третини українців проживають у містах. Українці разом з росіянами та білорусами становлять східну групу слов'янських народів. Український народ є одним із великих слов'янських народів і одним із численних народів Європи. Він посідає серед слов'ян друге за чисельністю місце після росіян.

Столиця України – місто Київ, тут проживають близько 3 мільйонів осіб. Найбільші міста – Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса, Запоріжжя та Львів.

Природні умови України досить різноманітні. На півночі її тягнеться степова зона – Полісся, у середній частині – Лісостеп, а на півдні – родючий український степ. У західній частині країни височать Карпатські гори, а на півдні Кримського півострова – Кримські гори. Переважну частину території України – 95 % – займають рівнини, а гірські області становлять 5 %. Найвища точка Українських Карпат – гора Говерла (2 061 м над рівнем моря), а Кримських гір – гора Роман-Кош (1 545 м).

Найбільші ріки України – це Дніпро, Прип'ять, Десна, Дністер, Південний Буг і Сіверський Дінець.

В Україні континентальний клімат. На південному березі Криму клімат субтропічний. Природна флора України налічує близько 30 тисяч видів рослин, а фауна – понад 44 тисячі видів.

Україна стала незалежною державою 1991 року. День незалежності 24 серпня – це національне свято.

Словник

близько – около

височіти – возвышаться

відстань – расстояние

густота – плотность

держав – государство

довжина – длина

досить – достаточно

загальний – общий

західний – западный

кордон – граница

майже – почти

мешкати – проживать

налічувати – насчитывать

населення – население

незалежний – независимый

особа – человек

переважний – преимущественный

перевищувати – превышать

південний – южный

північний – северный

площа – площадь

понад – свыше

представник – представитель

разом – вместе

різноманітний – разнообразный

родючий – плодородный

росіяни – русские, россияне
рослина – растение
свято – праздник
сусід – сосед
східний – восточный

третина – третья часть
умова – условие
частина – часть
чисельність – численность

Порівняйте!

(укр.) другий за чисельністю (рос.) второй по численности
(укр.) понад чотири тисячі видів (рос.) свыше четырех тысяч видов
(укр.) розмірами вона перевищує (рос.) по размерам она превышает

Запам'ятайте!

(укр.) посідати місце (рос.) занимать место
(укр.) цілком досить (рос.) вполне достаточно
(укр.) велика відстань (рос.) большое расстояние

Тема 21

Творення дієприкметників.

Активні та пасивні дієприкметники.

Дієприкметниковий зворот. Прийменник.

Структура складного речення

Дієприкметник (рос. *причастие*) – форма дієслова, що виражає ознаку предмета за дією або станом і відповідає на запитання *який? яка? яке? які?*

Дієприкметники можуть виражати ознаку предмета за дією, яку виконує предмет (**активні дієприкметники**) або яка на нього спрямована (**пасивні дієприкметники**).

Запам'ятайте!

Активні дієприкметники теперішнього часу творяться від основи дієслів теперішнього часу за допомогою суфіксів:

- **-уч- (-юч-)** від дієслів I дієвідміни:

ріжуть – ріжучий,
пишуть – пишучий;

- **-ач- (-яч-)** від дієслів II дієвідміни:

лежать – лежачий,
мислять – мислячий.

Активні дієприкметники минулого часу творяться від основи неозначеної форми неперехідних дієслів доконаного виду за допомогою суфікса **-л-**:

*посивіти – посивілий,
прикипіти – прикипілий.*

Якщо в неозначеній формі дієслова є суфікс **-ну-**, при творенні дієприкметника він випадає:

*засохнути – засохлий,
пожовкнути – пожовклий.*

Від дієслів на **-ся** дієприкметники не утворюються.

Також слід пам'ятати, що при перекладі з російської мови активні дієприкметники теперішнього часу відтворюються:

а) підрядними означальними реченнями:

*окружающий (рос.) – який / що оточує (укр.),
движущийся (рос.) – який / що рухається (укр.),
соответствующий (рос.) – який / що відповідає (укр.);*

б) прикметниками:

*вышестоящий орган – вищий орган (укр.),
текущий счет (рос.) – поточний рахунок (укр.),
волнующее состояние (рос.) – бентежний стан (укр.),
решающее событие (рос.) – вирішальна подія (укр.);*

в) іменниками:

*исполняющий обязанности (рос.) – виконавець обов'язків (укр.),
заведующий отделом (рос.) – завідувач відділу (укр.),
начинающий (рос.) – початківець (укр.),
говорящий (рос.) – мовець (укр.).*

Пасивні дієприкметники виражають ознаку предмета за стосунком до дії, тобто пов'язаний з дієприкметником предмет підлягає дії іншого предмета: *прочитаний (учнем) вірш, зрошена (дощем) трава.*

Пасивні дієприкметники минулого часу творяться від основи неозначеної форми перехідних дієслів доконаного та недоконаного виду за допомогою суфіксів:

-н- (*сказати – сказаний*);
-ен- (-єн-) (*бачити – бачений; засвоїти – засвоєний*);
-т- (*мити – митий*).

Від деяких дієслів дієприкметники можна утворити за допомогою різних суфіксів, наприклад:

*колоти – колотий, колений;
посунути – посунутий, посунений;
одягнути – одягнутий, одягнений;
зігнути – зігнутий, зігнений;
замкнути – замкнутий, замкнений.*

Завдання 1. Прочитайте текст. Випишіть дієприкметники, визначте їхній тип.

Бізнес часто визначають як діяльність, спрямовану на одержання прибутку. Економіка, перетворена на єдину фабрику, де всі працюють за єдиним господарським планом, відкинула підприємництво за своєю суттю. Якщо економічні відносини не реалізують економічних інтересів, то суб'єкти господарювання намагаються досягти своєї вигоди розширенням чинних економічних відносин.

На підприємствах усіх видів основним узагальнювальним показником фінансових результатів є прибуток. Важливий момент господарської діяльності підприємства – планування. Мале підприємство самостійно планує свою діяльність і визначає перспективи розвитку, зважаючи на попит виготовленої продукції, послуги та потреби забезпечення виробничого та соціального розвитку підприємства, підвищення особистих прибутків його працівників. Основу планів становлять договори, укладені самостійно зі споживачами продукції.

Завдання 2. Утворіть від дієслів активні дієприкметники минулого часу, запишіть їх, виділіть у них суфікси.

Зразок: засмагнути – засмаглий.

Почорніти, побіліти, помолодіти, змарніти, повеселіти, пожовтіти, заколоти, обгоріти, спітніти, зарости.

Завдання 3. Прочитайте. Визначте пасивні дієприкметники, поясніть їхнє творення. Випишіть ці дієприкметники, напишіть дієслова, від яких вони утворилися.

1. Степ у цю пору весь залитий сонцем, огорнутий голубими димками.
2. День живою казкою здивований, він уздрів у сонячних долонях, як сміється сонечком цілований, залоскотаний бджолою сонях.
3. Ліс стояв могутнім

прямокутником, витягненим з півночі на південь. Так у ньому й дороги були прокладені. 4. Дорога звісила свої колії вниз і впала в підсинений полумисок долини.

Завдання 4. Утворіть від дієслів пасивні дієприкметники, запишіть їх, виділіть у них суфікси.

Зразок: *створити – створений.*

Інвестувати, закрити, купити, фінансувати, сформулювати, започаткувати, гарантувати, кредитувати, заборгувати, оцінити.

Дієприкметник разом із залежними від нього словами утворює дієприкметниковий зворот, який у вимові виділяється інтонацією, а на письмі – комами: *Текст, прочитаний студентом, складається з двох частин.*

Завдання 5. Замініть одне з простих речень дієприкметниковим зворотом і запишіть за зразком.

Зразок: Студент нарешті повернув другові книжку, знайдену в себе на полиці.

1. Ми взяли підручники в університетській бібліотеці. Університетська бібліотека розташована поверхом вище. 2. Викладач поклав на стіл екзаменаційні роботи. Екзаменаційні роботи написали студенти. 3. Ми стояли перед відремонтованим головним входом до університету. Ми були приємно вражені несподіваним результатом. 4. В історичному музеї студенти побачили унікальні експонати. Унікальні експонати збирали впродовж тривалого часу з усіх куточків України.

Завдання 6. Прочитайте, запам'ятайте.

Що?	Хто?	Який?
фінанси	фінансист	фінансовий
бізнес	бізнесмен	бізнесовий
аналітика	аналітик	аналітичний
менеджмент	менеджер	менеджерський
економіка	економіст	економічний

Завдання 7. Прочитайте діалог. Складіть нові діалоги за зразком, використовуючи слова із завдання 6.

Зразок: – Яку економічну дисципліну Ви вивчаєте в університеті?

– Я вивчаю фінанси.

– Ким Ви будете після закінчення навчання?

– Я буду фінансистом.

Робота з текстом

Український народ у сучасному світі

Історична доля українського народу склалася так, що ось уже 2 000 літ він будує своє національне життя на географічному й культурному перехресті Заходу та Сходу.

Український народ є другою за чисельністю слов'янською нацією, близькоспорідненою з росіянами та білорусами. За офіційними даними у світі налічується понад 60 мільйонів українців. Більшість їх, понад 38 мільйонів, живе на своїй Батьківщині. Чимало українців живе у прикордонних районах Росії та Білорусі, Молдови, Словаччини, Чехії, Румунії, а також у Польщі.

У культурному вимірі Україна завжди зазнавала відчутного впливу як Сходу, так і Заходу. Однак саме Європа мала вирішальний вплив на становлення української національної ментальності. Може, саме тому, коли в X столітті актуальним стало питання про хрещення України-Руси, Київський князь Володимир прийняв хрест з тогочасної грецької митрополії – Константинополя. Великі надбання української культури в царині освіти, літератури, музики, театру, архітектури.

Українська історія творилася в атмосфері безперервних політичних змагань, що нерідко виливалися у збройні конфлікти. У результаті цієї боротьби зі східними завойовниками-кочівниками Україна породила таке унікальне явище, як Запорізьке козацтво, яке протягом XVI – XVIII століть несло весь тягар воєнного захисту Європи від азіатських наїзників.

Рівними серед рівних, у мирі з усіма народами світу бачать себе українці в майбутньому.

Словник

Батьківщина – Родина

більшість – подавляющее
большинство

близькоспоріднений –
близкородственный

буття – бытие, быт

випробування – испытания

відношення – отношение

відчутний – осязаемый

доброзичливість – отзывчивость

доля – судьба

засвідчувати –
свидетельствовать

захист – защита

збройний – вооруженный

зумовити – обусловить

кількасоттисячний – многотысячный

майбутнє – будущее

надбання – достояние, наследие

налічуватися – насчитываться

освіта – образование
 ось – вот
 перехрестя – пересечение
 приязнь і мир – согласие и мир
 розосередити – рассредоточить
 світ – мир

тогочасний – тогдашний
 тягар – тяжесть
 царина – область, сфера
 чимало – много
 чисельність – численность
 явище – явление

Запам'ятайте!

(укр.) зазнати впливу	(рос.) ощутить влияние
(укр.) вирішальний вплив	(рос.) решающее влияние
(укр.) прикордонні райони	(рос.) приграничные районы
(укр.) сучасний світ	(рос.) современный мир
(укр.) національна гідність	(рос.) национальное достоинство
(укр.) політичні змагання	(рос.) политические баталии
(укр.) вилитися в конфлікти	(рос.) переходит в конфликты
(укр.) завойовники-кочівники	(рос.) завоеватели-кочевники

Тема 22

Вираження суб'єктно-об'єктних відношень.

Прямий і непрямий об'єкт. Структура речень у науковому тексті. Розвиток професійного мовлення

Для вираження об'єкта дії вживають іменники в знахідному відмінку в однині та множині без прийменників і з прийменником *про*. Іменники-істоти в знахідному відмінку однини та множини відповідають на запитання *кого?* іменники-неістоти – *що?*
Запам'ятайте: Це (хто?) батько (Н. в.). – Побачив (кого?) батька (З. в.).
 Іменники *метро, кафе, таксі* не змінюються.

Неістоти							
Однина				Множина			
Чоловічий рід		Жіночий рід		Середній рід		Що?	
Що? З. в. = Н. в.		Що?		Що? З. в. = Н. в.		З. в. = Н. в.	
Текст	- □	Мову	- у	Речення	- я	Тексти	-и
Рояль	- □	Аудиторію	- ю	Слово	- о	Роялі	-і
Музей	- □	Відповідь	- □	Море	- е	Музеї	-ї
						Мови	-и
						Аудиторії	-ї
						Відповіді	-і
						Речення	-я
						Моря	-я
						Слова	-а

Істоти							
Однина				Множина			
Чоловічий рід Кого?		Жіночий рід Кого?		–		Кого?	
Студента	-а	Студентку	- у			Студентів	-ів
Викладача	-а	Марію	- ю	–	–	Викладачів	-ів
Андрія	-я					Хлопців	-ів
Хлопця	-я					Секретарів	-ів
Секретаря	-я					Студенток	-

Завдання 1. Прочитайте речення, зверніть увагу на вживання іменників у знахідному відмінку та на запитання до них.

Студент читає <i>текст</i> .	Що читає студент?
Студентка вивчає <i>мову</i> .	Що вивчає студентка?
Марія пише <i>речення</i> .	Що пише Марія?
Ахмед перекладає <i>слова</i> .	Що перекладає Ахмед?

Викладач слухає <i>студента</i> .	Кого слухає викладач?
Викладач слухає <i>студентку</i> .	Кого слухає викладач?
Викладач слухає <i>студентів</i> .	Кого слухає викладач?

Завдання 2. Запишіть за зразком, розкриваючи дужки.

Зразок: *Студент пише (стаття).* – *Студент пише статтю.*

Батько будує (дім). Сестра готує (вечеря). Брат водить (машина). Лікар оглядає (пацієнт). Студент зустрічає (викладач). Я взяв (олівець). Художник написав (картина). Студентка побачила (декан). Декан запросив (секретар). Брат купив (книжка). Студент здав (ключ). Майстер ремонтує (принтер). Мати любить (син). Сестра заспокоїла (брат). Дівчинка годує (кролик).

Завдання 3. Запишіть за зразком, розкриваючи дужки.

Зразок: *Студент читає (книга).* – *Студент читає книгу.*

Студент вивчає (економіка). Учень розв'язує (задача). Дівчина слухає (музика). Артист співає (пісня). Мама готує (каша). Він малює (картина). Батько читає (газета). Селянин обробляє (земля). Він продав (квартира). Сестра прибрала (кімната). Дівчина заплітає (коса). Син побачив (мама). Глядачі дивляться (вистава). Ми відвідали (виставка). Я знайду (книга). Він шукає (Марія). Хлопці відсунули (шафа).

Завдання 4. Запишіть за зразком, розкриваючи дужки.

Зразок: *Студент пише (слово).* – *Студент пише слово.*

Хлопець увімкнув (світло). Він виконує (завдання). Спортсмен посів перше (місце). Я бачу (море). Дитина п'є (молоко). Дівчина взяла (яблуко). Марія купила (морозиво). Ахмед побачив (фото). Лікар приїхав у (село). Вона купує (масло). Директор приймає (рішення).

Завдання 5. Запишіть за зразком, поставивши іменник у знахідному відмінку множини.

Зразок: *Студент пише (реферат).* – *Студент пише реферати.*

Дівчина поливає (квітка). Бухгалтер рахує (цифра). Вона відчиняє (вікно). Дитина їсть (цукерка). Діти посадили (дерево). Прибиральниця помила (поверх). Мама зустріла (син). Викладач навчає (студент). Сестра побачила (брат). Водій везе (пасажир).

Завдання 6. Запишіть іменники в знахідному відмінку за зразком.

Зразок: *Я бачу (квітка).* – *Я бачу квітку.*

Я шукаю (студентка, дитина, Ірина, Наталія, сестра, бабуся, земля, аптека, лікарня, ложка, тарілка, каструля, книжка, іграшка, сукня, сорочка, фотографія).

Він знайшов (ключ, словник, декан, студент, викладач, телефон, професор, брат, документ, лікар, юрист, підручник, зошит, помічник, приятель, друг, паспорт, гуртожиток).

Вона побачила (автобус, трамвай, сусід, водій, міліціонер, місто, площа, афіша, зупинка, вулиця, дерево, магазин, клумба, театр, річка, міст, вітрина, людина, чоловік, юнак, продавець, вихователь, інженер, бібліотека, подруга).

Завдання 7. Прочитайте словосполучення. Напишіть речення зі словосполученнями за зразком.

Зразок: *Писати диктант.* – *Студенти пишуть диктант.*

Писати слова, знати секретаря, запитувати хлопця, читати тексти, розуміти мову, вивчати країну, запитувати викладача, повторювати урок, знати товариша, перекладати книжку, слухати музику, пояснювати тему, читати журнал, запитувати подругу, розуміти людей, вивчати мапу, повторювати питання, перекладати слова, розуміти Андрія, знати студенток, слухати декана.

Завдання 8. Прочитайте речення, напишіть запитання до виділених слів.

Зразок: *Студент слухає (кого?) викладача.*

Хлопець бачить (що?) книгу.

1. Перекладач слухає *відповідь*. 2. Марія вивчатиме *мову*. 3. Секретар передав *документ*. 4. Увечері ми слухали *музику*. 5. Брат розуміє *сестру*. 6. Товариші повторюватимуть *діалоги*. 7. Ми бачили *розклад*. 8. Бібліотекар запитував *студенток*. 9. Викладач читатиме *запитання*. 10. Ми писатимемо *відповідь*. 11. Він пояснив *правило*.

Завдання 9. Напишіть речення. Слова в дужках поставте в потрібній формі.

1. Товариші слухатимуть (лекція, доповідь, відповідь). 2. Викладач запитуватиме (студенти, студентки, текст, правило). 3. Ахмед перекладатиме (речення, тексти). 4. Я повторив (слова, діалог, питання). 5. Студенти розуміють (декан, секретар, викладачі, бібліотекар). 6. Подруги бачили (фільм, презентація, викладач). 7. Син слухає (мама, батька, батьки). 8. Студентка вивчатиме (мови, граматика, економіка). 9. Він розумів (товариш, мова, люди).

Завдання 10. Напишіть відповіді на запитання за зразком.

Зразок: *Кого запитувала Марія? (подруги). – Марія запитувала подруг.*

1. Кого бачив студент? (перекладач). 2. Що бачила Тилла? (консульство). 3. Кого розуміє Ахмед? (товариші). 4. Що писатимуть студенти завтра? (диктант). 5. Що вивчатиме брат? (мова). 6. Що Ви читали вчора? (статті). 7. Що ти зараз повторюєш? (тема). 8. Кого слухають подруги? (Марія). 9. Кого ми запитуватимемо? (викладачі). 10. Що Ви перекладаєте? (книжка).

Зверніть увагу!

Іменники в знахідному відмінку на позначення об'єкта дії з прийменником **про** вживаються після дієслів: **говорити, повідомляти, запитувати, слухати, читати, писати, знати, думати.**

Завдання 11. Прочитайте речення, зверніть увагу на вживання прийменника *про*.

Студент *читав про* Україну. – *Про що читав* студент?

Викладач *запитував про* Китай. – *Про що запитував* викладач?

Студенти *слухали про* університет. – *Про що слухали* студенти?

Секретар *запитував про* викладача. – *Про кого запитував* секретар?

Студентка *писала про* українців. – *Про кого писала* студентка?

Завдання 12. Прочитайте. Поставте запитання до виділених слів.

Читати *про сестру, місто Харків, столицю, університет, музей, брата, викладача*.

Запитувати *про батьківщину, родину, батька, матір, сестру, брата, школу, батьків, фільм*.

Слухати *про театр, факультет, спортсменів, погоду, осінь, зиму, літо, весну*.

Завдання 13. Напишіть речення за зразком.

Зразок: *Викладач розповідав про (місто Харків).* – *Викладач розповідав про місто Харків.*

1. Сьогодні ми говоритимемо (цифри, числа). 2. Учора вони говорили (математика). 3. Вона читала (Європа). 4. Він говоритиме (товариші). 5. Мама писала (погода). 6. Студенти слухали (столиця Київ, річка Дніпро). 7. Хлопці читатимуть (футбол, баскетбол). 8. Дівчата будуть говорити (музика).

Завдання 14. Дайте відповіді на запитання.

1. Про що Богдан читатиме? (економіка України). 2. Про що студенти слухали? (борг країни). 3. Про що Олена Петрівна говорила? (єврокредит) 4. Про що Андрій запитує? (банкрутство) 5. Про кого Ольга Миколаївна запитувала? (бухгалтер). 6. Про що Олександр Володимирович розповідав? (резерви підприємства). 7. Про що говорили на конференції? (реєстр платників). 8. Про що Чен писатиме в статті? (імпорт і експорт Китаю).

Завдання 15. Прочитайте текст. Зверніть увагу на запитання називного (*хто? що?*) та знахідного (*кого? що?*) відмінків.

Я дивлюся на (*на кого? що?*) фотографію. Це моя (*хто? що?*) сім'я. Я бачу (*кого? що?*) маму, (*кого? що?*) батька, (*кого? що?*) брата та (*кого?*

що?) сестру. А це мої (хто? що?) дідусь і бабуся. Ліворуч стоїть мій двоюрідний (хто? що?) брат, а праворуч я бачу (кого? що?) тітку. Я люблю свою (кого? що?) сім'ю.

Завдання 16. Прочитайте діалоги, зверніть увагу на виділені слова. Складіть діалоги за таким зразком.

1) – Що ти зараз робитимеш?

– Зараз я писатиму вправу, читатиму текст, перекладатиму слова.

А ти?

– Я теж готуватиму уроки. Потім відпочиватиму. Увечері я лежатиму та слухатиму музику.

2) – Ви знаєте про Київ?

– Так. Ми знаємо про Київ і Дніпро.

– Що ви знаєте про Київ?

– Ми знаємо, що Київ – столиця України.

Робота з текстом

Їдальня

Це наша їдальня. Вона світла, простора та затишна. У залі стоять столи та стільці. На вікнах красиві штори. На стінах висять картини. У вазонах красиві кімнатні квіти.

Тут ми проводимо перерву. Студенти вибирають для себе їжу. Потім вони підходять до каси й оплачують. Касир дає чек та здачу. Біля каси студент бере ложку, ніж, виделку, маленьку ложечку та серветки.

Я заходжу до їдальні. Ось таця. Я ставлю на тацю чашку для чаю та тарілочку для хліба. На сніданок я зазвичай беру омлет, бутерброд і чай. Також я люблю каву та булочку. Я запитую в касира: "Скільки коштує чашка чаю?" Касир відповідає: "Три гривні та п'ятдесят копійок". Також я питаю: "А скільки коштує чашечка кави?" Касир відповідає: "З молоком п'ять гривень п'ятдесят копійок, а без молока чотири гривні".

На обід кухар готує різноманітні страви: борщ, вареники, кашу, картоплю, м'ясо, рибу, курку. Учора кухар готував піцу, салат, капусту та пиріжки. Я дивлюся меню. Тут є голубці, свинина, телятина, баранина, узвар. Яку страву я виберу? Сьогодні на обід я буду їсти суп, котлету та запіканку.

Зазвичай я вечеряю вдома. Але завтра я буду довго працювати, тому вечерятиму в їдальні. Увечері я, можливо, замовлятиму шинку або ковбасу та картоплю.

У нашій їдальні студенти снідають, обідають та вечеряють. Тут завжди смачна їжа!

Словник

біля – возле	кухар – повар
вечеряти – ужинать	можливо – возможно
вибирати – выбирать	перерва – перерыв
виделка – вилка	різноманітний – разнообразный
відповідати – отвечать	серветка – салфетка
вікно – окно	скільки – сколько
готувати – готовить	смачний – вкусный
дивитися – смотреть	сніданок – завтрак
завжди – всегда	снідати – завтракать
зазвичай – обычно	страва – блюдо
замовляти – заказывать	сьогодні – сегодня
запитувати – спрашивать	також – также
затишний – уютный	таця – поднос
здача – сдача	телятина – говядина
їдальня – столовая	тому – поэтому
їжа – еда	увечері – вечером
кава – кофе	узвар – компот
картопля – картошка	учора – вчера
коштувати – стоить	шинка – ветчина
курка – курица	

Порівняйте!

(укр.) підходити до каси

(рос.) подходит к кассе

(укр.) заходити до їдальні

(рос.) заходит в столовую

(укр.) упродовж століття

(рос.) на протяжении столетия

Запам'ятайте!

(укр.) скільки коштує

(рос.) сколько стоит

(укр.) так званий

(рос.) так называемый

Тема 23

Числівник. Структурно-граматичні властивості числівників. Будова числівників. Запис числівників словами

Числівник – це частина мови, що позначає кількість предметів або їх порядок при лічбі та відповідає на запитання **скільки? котрий?** (*сьомий, тисяча п'ятсот, півтора*)

Завдання 1. Із запропонованих речень випишіть числівники.

1. Перший політ у космос здійснено двадцять другого квітня тисяча дев'ятсот шістдесят першого року. 2. Уперше зворотний бік Місяця сфотографовано в жовтні тисяча дев'ятсот п'ятдесят дев'ятого року. 3. Кілограмова гиря на Місяці важила б усього шістдесят шість грамів. 4. Місяць мчить навколо Землі зі швидкістю три тисячі шістсот вісімдесят один кілометр на годину. 5. У шістдесятих роках в українську літературу прийшли такі видатні поети, як Василь Симоненко, Борис Олійник, Ліна Костенко, Іван Драч. 6. У битві під Берестечком тисяча шістсот п'ятдесят першого року менш ніж двохсоттисячне військо Богдана Хмельницького протистояло трьохсоттисячній армії польського короля.

Запам'ятайте!

За значенням, структурно-граматичними властивостями та характером вживання числівники поділяють на два розряди: **кількісні** та **порядкові**.

Кількісні числівники означають число або кількість предметів і відповідають на запитання **скільки?**: *один, чотири, двадцять вісім, чотириста, троє, півтора*.

Кількісні числівники поділяють на чотири групи:

власне кількісні: *чотири студенти, три дороги, мільярд зірок;*

неозначено-кількісні: *багато, небагато, кілька, декілька, кільканадцять, кількадесят;*

збірні: *двоє, десятеро, тридцять, обидва, обидві, обоє;*

дробові: *дві третіх, сім восьмих, нуль цілих і три десятих, півтора*.

Порядкові числівники означають порядок при лічбі однорідних предметів і відповідають на запитання **котрий?**: *перший, другий, десятий, двадцять сьомий, сотий*.

Завдання 2. Випишіть кількісні числівники.

Тридцять восьмий, сорок вісім, сто, двісті двадцять п'ять, вісімнадцятий, сто шістдесят перший, нуль цілих і п'ять десятих, кількасот, четверо, четвертий, обидва, мало, мільйон, чотирнадцятий, п'ятсот сімдесят три, п'ять восьмих, мільйонний, кількадесят, триста.

Зверніть увагу!

За будовою числівники поділяють на три групи: *прості, складні та складені*.

Прості – ті, що мають один корінь: *один, два, шість, сто, тисяча*.

Складні – ті, що складаються з двох основ, об'єднаних в одне слово: *дванадцять, двадцять, двісті, п'ятисотий*.

Складені – ті, що утворені з двох або більше простих чи складних числівників, окремо взятих: *двадцять чотири, п'ятдесят вісім, п'ятсот дев'яносто вісім, шістсот сорок восьмий*.

Складні кількісні та порядкові числівники пишуться разом у будь-якому відмінку: *шістсот, шестисот, шестистам, шестисотий*.

Складені числівники пишуться окремо: *дві тисячі п'ятсот тридцять два, дві тисячі п'ятий*.

Завдання 3. Заповніть таблицю, розподіливши числівники за будовою.

Сто, шістдесят, тисяча, дев'ятсот вісімдесят перший, нуль, мільйон, мільярд, двохсотий, сімсот двадцять два, багато, одинадцять, двадцять, вісімдесят третій, тридцять двоє, одинадцятро, третій, сім, дев'яносто триста, п'ятдесят шість, чимало, п'ятсот, п'ять, сто вісімнадцять.

Прості	Складні	Складені

Запам'ятайте!

Кількісні числівники	Порядкові числівники		
	скільки?	котрий?	котра?
11 – одинадцять	одинадцятий	одинадцята	одинадцятьє
12 – дванадцять	дванадцятий	дванадцята	дванадцятьє
13 – тринадцять	тринадцятий	тринадцята	тринадцятьє
14 – чотирнадцять	чотирнадцятий	чотирнадцята	чотирнадцятьє
15 – п'ятнадцять	п'ятнадцятий	п'ятнадцята	п'ятнадцятьє
16 – шістнадцять	шістнадцятий	шістнадцята	шістнадцятьє
17 – сімнадцять	сімнадцятий	сімнадцята	сімнадцятьє
18 – вісімнадцять	вісімнадцятий	вісімнадцята	вісімнадцятьє
19 – дев'ятнадцять	дев'ятнадцятий	дев'ятнадцята	дев'ятнадцятьє
20 – двадцять	двадцятий	двадцята	двадцятьє

Завдання 4. Перепишіть речення. Числівники запишіть словами.

Тут 14 словників. Там 13 білетів. Ліворуч 12 будинків. Праворуч 11 гаражів. Там 16 комп'ютерів. Тут 17 принтерів.

Завдання 5. Прочитайте діалоги. Замість крапок напишіть кількісні числівники.

1) – Скільки тут зошитів? – Тут ... зошитів. – А там скільки зошитів? – Там ... зошитів.	2) – Скільки там олівців? – Там ... олівців. – А тут скільки олівців? – Тут ... олівців.

Завдання 6. Поставте запитання до речень і запишіть діалоги.

1. – ... – Тут 11 автобусів.
2. – ... – Там 13 підручників.
3. – ... – Праворуч стоїть 14 комп'ютерів.
4. – ... – Ліворуч стоїть 16 холодильників.
5. – ... – Там 20 велосипедів.

Завдання 7. Запишіть речення. Числівники напишіть словами.

Мені 20 років. Брату 11 років. Сину 15 років. Студенту 19 років.
Другу 18 років. Сестрі 12 років.

Завдання 8. Прочитайте діалоги. Замість крапок напишіть кількісні числівники.

1) – Скільки тобі років? – Мені ... років. – А скільки років братові? – Брату ... років.	2) – Скільки студенту років? – Студенту ... років. – А скільки років синові? – Сину ... років.

Завдання 9. Прочитайте речення. Замість крапок напишіть порядкові числівники.

Зразок: Тут місце № 12. = Тут дванадцятье місце.

- Це кімната № 15. = Це... кімната.
Це будинок № 16. = Це ... будинок.
Це квартира № 11. = Це... квартира.
Це кабінет № 19. = Це ... кабінет.
Це аудиторія № 20. = Це ... аудиторія.
Це корпус № 2. = Це ... корпус.

Завдання 10. Прочитайте діалоги.

1) – <i>Котра</i> це аудиторія? – Це 12 аудиторія.	4) – <i>Котра</i> це група? – Це 20 група.
2) – <i>Котре</i> це завдання? – Це 16 завдання.	5) – <i>Котра</i> це сторінка? – Це 15 сторінка.
3) – <i>Котра</i> це вправа? – Це 13 вправа.	6) – <i>Котрий</i> це потяг? – Це 14 потяг.

Завдання 11. Поставте запитання до речень і запишіть діалоги.

1. – ... – Це 15 маршрут.	5. – ... – Зараз 12 година.
2. – ... – Це 11 номер.	6. – ... – Це 13 білет.
3. – ... – Це 14 коло.	7. – ... – Це 20 кімната.
4. – ... – Це 12 малюнок.	8. – ... – Це 18 сторінка.

Завдання 12. Запишіть запитання та відповіді за зразком:

Скільки тут велосипедів? – Тут 18 велосипедів.

Котра це сторінка? – Це 12 сторінка.

1) – ... – Це 14 аудиторія.	3) – ... – Праворуч 15 автомобілів.
2) – ... – Там 11 будинків.	4) – ... – Це 12 гуртожиток.

Завдання 13. Прочитайте текст. Перекажіть.

Це Ібрагім. Він іноземний студент. Ібрагіму 18 років. Це 11 гуртожиток. Там 12 кімната. Тут живе Ібрагім. Це читальний зал. Ліворуч стоїть 12 комп'ютерів. Праворуч стоїть велика шафа. Там є 15 словників. Це 11 місце. Тут Ібрагім повторює та перекладає.

Робота з текстом

У магазині

Найчастіше ми купуємо продукти в універсамі "Багата хата". Цей універсам розташований неподалік від нашого гуртожитку. Це простора світла споруда. Тут є велика торговельна зала, де на полицях і в холодильниках лежать різноманітні продукти. Ми вибираємо продукти, дивимося на ціну та термін реалізації. Для того, щоб мені було зручно, я беру візочок або спеціальний кошик.

У відділі "Хліб" я купую булочки, пиріжки, хліб. Я люблю чорний хліб, він коштує три гривні двадцять копійок. Тут є різні булочки, вони

кошують від двох до п'яти гривень. Сьогодні я беру один чорний хліб і чотири булочки по дві гривні. Разом це буде одинадцять гривень і двадцять копійок.

Далі я йду до відділу "Молочні продукти". Ось пляшки з молоком. Воно свіже, виготовлене вчора, коштує дев'ять гривень десять копійок. А ось кефір, ряжанка, сир, сиркова маса, сметана, масло. Термін реалізації сиру закінчується через п'ять днів, а сметани – через сім днів. Масло можна споживати протягом тридцяти днів, якщо зберігати його за температури не вищої за вісім градусів. Я беру одну пляшку молока, дві пачки сиру та один пакетик сметани. Це буде мені завтра на сніданок.

Овочі та фрукти покупці зважують. Я накладаю в пакети картоплю, цибулю, моркву, квасолю, кріп, капусту, кладу пакети на ваги. Апарат друкує вагу та вартість. Картопля важить один кілограм і сто грамів, це коштує дві гривні тридцять копійок. Ще я буду купувати яблука. Продавець-консультант порадив купити яблука сорту джонатан, вони солодкі.

Далі я йду до каси, кладу пакети на рухомому стрічку. Касир сканує вартість продуктів і називає суму. Я даю гроші, отримую чек і здачу.

Словник

вага – вес

ваги – весы

важити – весить

вартість – стоимість

вибирати – выбирать

виготовлений – изготовленный

вище – выше

відділ – отдел

візочок – тележка

вчора – вчера

дивитися – смотреть

друкувати – печатать

закінчуватися – заканчиваться

зберігати – хранить

зважувати – взвешивать

здача – сдача

картопля – картофель

квасоля – фасоль

копійка – копейка

кошик – корзина

коштувати – стоить

кріп – укроп

купувати – покупать

морква – морковь

найчастіше – чаще всего

накладати – накладывать

неподалік – неподалеку

отримувати – получать

пиріжок – пирожок

пляшка – бутылка

покупець – покупатель

полиця – полка

полюбляти – любить

порадити – посоветовать

протягом – на протяжении

разом – вместе

різноманітний – разнообразный
 розташований – размещен
 рухомий – движущийся
 свіжий – свежий
 світлий – светлый
 сніданок – завтрак
 солодкий – сладкий
 споживати – употреблять
 споруда – сооружение

стрічка – лента
 сьогодні – сегодня
 термін – срок
 хата – изба, домик
 цибуля – лук
 ще – еще
 яблуко – яблоко
 якщо – если

Порівняйте!

(укр.) йти до відділу

(рос.) идти в отдел

(укр.) протягом дня

(рос.) на протяжении дня

(укр.) зберігати за температури

(рос.) хранить при температуре

(укр.) йти до каси

(рос.) идти к кассе

Запам'ятайте!

(укр.) сир

(рос.) творог

(укр.) сир

(рос.) твердый сыр

(укр.) сканувати

(рос.) сканировать

(укр.) рухома стрічка

(рос.) движущаяся лента

Тема 24

Відмінювання кількісних і порядкових числівників.

Творення термінологічних словосполучень

з числівниками

Кількісні числівники	Порядкові числівники		
<i>скільки?</i>	<i>котрий?</i>	<i>котра?</i>	<i>котре?</i>
20 – двадцять	двадцятий	двадцята	двадцяте
30 – тридцять	тридцятий	тридцята	тридцяте
40 – сорок	сороковий	сорокова	сорокове
50 – п'ятдесят	п'ятдесятий	п'ятдесята	п'ятдесяте
60 – шістдесят	шістдесятий	шістдесята	шістдесяте
70 – сімдесят	сімдесятий	сімдесята	сімдесяте
80 – вісімдесят	вісімдесятий	вісімдесята	вісімдесяте
90 – дев'яносто	дев'яностий	дев'яноста	дев'яносте

Кількісні числівники	Порядкові числівники		
<i>скільки?</i>	<i>котрий?</i>	<i>котра?</i>	<i>котре?</i>
100 – сто	сотий	сота	соте
200 – двісті	двохсотий	двохсота	двохсоте
300 – триста	трьохсотий	трьохсота	трьохсоте
400 – чотириста	чотирьохсотий	чотирьохсота	чотирьохсоте
500 – п'ятсот	п'ятисотий	п'ятисота	п'ятисоте
600 – шістсот	шестисотий	шестисота	шестисоте
700 – сімсот	семисотий	семисота	семисоте
800 – вісімсот	восьмисотий	восьмисота	восьмисоте
900 – дев'ятсот	дев'ятисотий	дев'ятисота	дев'ятисоте

Зверніть увагу!

Форми складених порядкових числівників

<i>котрий?</i>	<i>котра?</i>	<i>котре?</i>	<i>котрі?</i>
двадцять перший	двадцять перша	двадцять перше	двадцять перші

Завдання 1. Прочитайте числівники, що відповідають на запитання *скільки?*

21, 22, 23, 24, 25, 36, 37, 48, 49, 50, 55, 63, 69, 72, 78, 84, 87, 93, 96, 150, 234, 758.

Завдання 2. Прочитайте числівники, що відповідають на запитання *котрий?*

49, 35, 47, 81, 138, 252, 349, 650, 735, 800, 910.

Завдання 3. Прочитайте речення. Замість крапок напишіть порядкові числівники.

Тут гуртожиток № 45. = Тут... гуртожиток.

Це кімната № 608. = Це ... кімната.

Це сторінка № 486. = Це ... сторінка.

Це квартира № 212. = Це ... квартира.

Це кабінет № 76. = Це ... кабінет.

Це аудиторія № 84. = Це ... аудиторія.

Завдання 4. Прочитайте діалоги, зверніть увагу на вживання порядкових числівників.

1) – *Котрий* це автобус? – Це *двісті вісімдесят сьомий* автобус.

2) – *Котра* це кімната? – Це *сімдесят четверта* кімната.

3) – *Котре* це завдання? – Це *двадцять третє* завдання.

- 4) – *Котра* це сторінка? – Це *сто сімдесят друга* сторінка.
 5) – *Котра* це вправа? – Це *двадцять шоста* вправа.
 6) – *Котра* це аудиторія? – Це *вісімдесят дев'ята* аудиторія.

За характером вираження відмінкових закінчень виділяють шість типів словозміни числівників.

Перший тип складають числівники *одна, одне (одно) – одні*, які відмінюються за таким зразком:

Однина		Множина	
Н. в.	<i>один, одне (одно)</i>	<i>одна</i>	<i>одні</i>
Р. в.	<i>одного</i>	<i>однієї (одної)</i>	<i>одних</i>
Д. в.	<i>одному</i>	<i>одній</i>	<i>одним</i>
Зн. в.	як Н. або Р. в.	<i>одну</i>	як Н. або Р. в.
Ор. в.	<i>одним</i>	<i>однією (одною)</i>	<i>одними</i>
М. в.	<i>... одному (однім)</i>	<i>... одній</i>	<i>... одних</i>

Другий тип утворюють числівники *два, три, чотири* та збірні числівники, що відмінюються за таким зразком:

Н. в.	<i>два (дві)</i>	<i>три</i>	<i>чотири</i>	<i>п'ятеро</i>
Р. в.	<i>двох</i>	<i>трьох</i>	<i>чотирьох</i>	<i>п'ятьох</i>
Д. в.	<i>двом</i>	<i>трьом</i>	<i>чотирьом</i>	<i>п'ятьом</i>
Зн. в.	як Н. або Р. в.			
Ор. в.	<i>двома</i>	<i>трьома</i>	<i>чотирма</i>	<i>п'ятьма, п'ятьома</i>
М. в.	<i>... двох</i>	<i>... трьох</i>	<i>... чотирьох</i>	<i>... п'ятьох</i>

За **третім типом** відмінюють числівники від *п'яти* до *двадцяти*, а також числівник *тридцять*. Вони мають паралельні форми словозміни. Слід запам'ятати, що в знахідному відмінку вживання форм, тотожних називному чи знахідному відмінку, регулюється категорією істот/неістот іменника:

Н. в.	<i>п'ять</i>	<i>двадцять</i>
Р. в.	<i>п'яти, п'ятьох</i>	<i>двадцяти, двадцятьох</i>
Д. в.	<i>п'яти, п'ятьом</i>	<i>двадцяти, двадцятьом</i>
Зн. в.	<i>п'ять (книжок) як Н. в., п'ятьох (учнів) як Р. в.</i>	<i>двадцять (книжок) як Н. в., двадцятьох (учнів) як Р. в.</i>
Ор. в.	<i>п'ятьма, п'ятьома</i>	<i>двадцятьма, двадцятьома</i>
М. в.	<i>... п'яти, ... п'ятьох</i>	<i>... двадцяти, ... двадцятьох</i>

Зверніть увагу, що при словозміні числівників *шість, сім, вісім*, відбувається чергування голосних звуків у корені:

Н. в.	<i>шість</i>	<i>сім</i>	<i>вісім</i>
Р. в.	<i>шести, шістьох</i>	<i>семи, сімох</i>	<i>восьми, вісьмох</i>
Д. в.	<i>шести, шістьом</i>	<i>семи, сімом</i>	<i>восьми, вісьмом</i>
Зн. в.	як Н. або Р. в.		
Ор. в.	<i>шістьма, шістьома</i>	<i>сьома, сімома</i>	<i>вісьма, вісьмома</i>
М. в.	<i>... шести, шістьох</i>	<i>... семи, сімох</i>	<i>... восьми, вісьмох</i>

За **четвертим типом** відмінюють десятки (від *п'ятдесяти* до *вісімдесяти*), які також мають паралельні форми словозміни. При їх відмінюванні в українській мові відмінюється тільки друга частина слова:

Н. в.	<i>сімдесят</i>
Р. в.	<i>сімдесяти, сімдесятьох</i>
Д. в.	<i>сімдесяти, сімдесятьом</i>
Зн. в.	як Н. в. або Р. в.
Ор. в.	<i>сімдесятьма, сімдесятьома</i>
М. в.	<i>... сімдесяти, ... сімдесятьох</i>

П'ятий тип утворюють числівники *сорок, дев'яносто, сто*, які в усіх відмінках, окрім називного та знахідного, мають закінчення **-а**:

Н. в.	<i>сорок, дев'яносто, сто</i>
Р. в.	<i>сорока, дев'яноста, ста</i>
Д. в.	<i>сорока, дев'яноста, ста</i>
Зн. в.	<i>сорок, дев'яносто, сто</i>
Ор. в.	<i>сорока, дев'яноста, ста</i>
М. в.	<i>... сорока, ... дев'яноста, ... ста</i>

За **шостим типом** відмінюються сотні (окрім числівника *сто*). Особливістю словозміни числівників цього типу є відмінювання всіх складових частин. Перша частина має форму одиниць першого десятка (із двох паралельних форм вибираємо лише першу, за винятком орудного відмінка), а друга частина – однакова для всіх числівників:

Н. в.	<i>чотириста</i>	<i>вісімсот</i>
Р. в.	<i>чотирьохсот</i>	<i>восьмисот</i>
Д. в.	<i>чотирьомстам</i>	<i>восьмистам</i>
Зн. в.	як Н. або Р. в.	
Ор. в.	<i>чотирмастами</i>	<i>вісьмастами, вісьмомастами</i>
М. в.	<i>... чотирьохстах</i>	<i>... восьмистах</i>

Також слід запам'ятати, що у складених кількісних числівниках відмінюють усі частини: *погоджено з 230 400 (двомастами тридцятьма тисячами чотирмастами) працівниками концерну.*

Збірні числівники *двоє, обоє, троє* в непрямих відмінках мають форми, спільні з власне кількісними: *двох, двом ...; обох, обом ...; трьох, трьом.*

Збірний числівник *обидва (обидві)* в непрямих відмінках відмінюється так: *обох, обом, обома, (на) обох.*

Числові назви *нуль, тисяча, мільйон, мільярд* відмінюються як іменники відповідної відміни.

Неозначено-кількісні числівники *кільканадцять, кількадесять* відмінюються як числівник *п'ять*.

Дробові числівники відмінюються в обох частинах: перший компонент (чисельник) відмінюється за відповідним типом власне кількісних числівників, а другий компонент (знаменник) – за прикметниковою парадигмою:

Н. в.	<i>дві п'яті</i>	<i>п'ять десятих</i>
Р. в.	<i>двох п'ятих</i>	<i>п'ятьох (п'яти) десятих</i>
Д. в.	<i>двом п'ятим</i>	<i>п'ятьом (п'яти) десятим</i>
Зн. в.	як Н. в.	
Ор. в.	<i>двома п'ятими</i>	<i>п'ятьма (п'ятьома) десятими</i>
М. в.	<i>... двох п'ятих</i>	<i>... п'ятьох (п'яти) десятих</i>

Змішаним дробовим числівникам притаманне відмінювання всіх складових частин:

Н. в.	<i>три цілі дев'ять десятих</i>
Р. в.	<i>трьох цілих дев'ятьох (дев'яти) десятих</i>
Д. в.	<i>трьом цілим дев'ятьом (дев'яти) десятим</i>
Зн. в.	як Н. в.
Ор. в.	<i>трьома цілими дев'ятьма (дев'ятьома) десятими</i>
М. в.	<i>... трьох цілих дев'ятьох (дев'яти) десятих</i>

Незмінними в українській мові є числівники *мало (немало, чимало), півтора, півтори, півтораста*, а також збірні числівники типу *двійко, трійко, четвірко*, які здебільшого вживають у розмовному стилі.

Порядкові числівники відмінюють як прикметники твердої групи, за винятком числівника *третій (третья, третє)*.

У складених порядкових числівниках відмінюється лише останнє слово: *У перші дні тисяча дев'ятсот дев'яносто дев'ятого року.*

Завдання 5. Кількісні числівники запишіть словами, узгодивши їх з іменниками.

Запросити 3 940 (працівник); відшукати 77 (книжка); привітатися з 1 622 (виборець); відшкодувати 4 585 (гривня); не вистачає 801 (примірник); вивчити 2 730 (нове слово); подарувати книжки 229 (дитина); забезпечити комп'ютерами 464 (школа); замовили 3 (новий журнал); перевірити 316 (твір); розмістити 842 (спортсмен).

Завдання 6. Провідмініняйте числівники.

Один, чотири, двісті, вісімдесят, сто, п'ятсот, шістдесят три, сьомий, дев'ятеро, шістдесят сьомий, мільйон.

Завдання 7. Перекладіть і запишіть числівники українською мовою. Поясніть правопис числівників.

Ноль целых три десятых, девяносто, одна шестая, одиннадцать, четырнадцать, пятьсот, миллион, миллиард, седьмой, две третьих, семьдесят, пятнадцать, восемь, шестнадцать, второй.

Робота з текстом

Алфавіт

Слово *алфавіт* походить від назв перших грецьких букв *альфа* та *бета*. В українській мові є синонім цього слова – *абетка*. Абетка – це літери, розміщені в традиційно обраному для кожної мови порядку.

Створення першого алфавіту – подія величезного значення. Перший алфавіт створили фінікійці у II тисячолітті до нашої ери. Вони взяли єгипетські ієрогліфи, які означали окремі склади, а потім уже створили нові знаки за зразком єгипетських. Цей алфавіт налічував 22 писемні знаки, що передавали тільки приголосні; писали справа наліво.

Буквений алфавіт, у якому є знаки і для голосних, і для приголосних, з'явився вперше в давніх греків. Вони запозичили писемність у фінікійців, але вигадали свої знаки для голосних, яких у фінікійців не було. Грецький

алфавіт був простим, зрозумілим і зручним. Народи Середземномор'я використовували цей алфавіт.

Потім виник латинський алфавіт. Цей алфавіт сьогодні становить основу багатьох західних мов. Більшість сучасних алфавітних систем письма ґрунтується на латинському алфавіті (алфавіт багатьох мов Європи, ряду мов Америки, Азії, Африки).

Алфавіт слов'янської писемності створили слов'янські просвітителі брати Кирило та Мефодій у 863 році. Цей алфавіт назвали кирилиця. На той час у кирилиці було 43 літери. Вони використовувалися і для позначення цифр: для цього над літерами ставилися риски. Український, російський та білоруський алфавіти ґрунтуються на слов'яно-кириличній основі.

Українські вчені та письменники удосконалювали систему українських літер. Пантелеймон Куліш реформував український правопис, наблизивши його до вимови. Укладаючи словник української мови, Є. Желехівський провів нову реформу правопису, увівши знаки для "и" – "і" й "ї". Зовсім вилучив твердий знак, увівши апостроф.

Сьогодні український алфавіт налічує 33 літери, яких цілком досить, щоб сформулювати у слові найскладнішу думку, а письменникові написати найцікавіший та найсучасніший твір.

Словник

більшість – большинство

ввести – ввести

величезний – огромный

вигадати – придумать

використовувати – использовать

вилучити – изъять

вимова – произношение

виникати – возникать

вперше – впервые

голосний – гласный

ґрунтуватися – основываться

досить – достаточно

думка – мысль

запозичити – заимствовать

зразок – образец

зрозуміти – понять

зручний – удобный

з'явитися – появиться

кожен – каждый

літери – буквы

обраний – избранный

означати – обозначать

окремий – отдельный

писемність – письменность

письменник – писатель

позначати – обозначать

подія – событие

походити – происходит

правопис – правописание

приголосний – согласный

риска – черточка
розміщений – размещенный
склад – слог
створити – создать
сучасний – современный

твір – сочинение
удосконалювати – совершенствовать
укладати – составлять
цілком досить – вполне
достаточно

Порівняйте!

(укр.) створити за зразком
(укр.) на той час

(рос.) создать по образцу
(рос.) в то время

Запам'ятайте!

(укр.) традиційно обраний
(укр.) цілком досить

(рос.) традиционно избранный
(рос.) вполне достаточно

Тема 25

Відмінювання кількісних і порядкових числівників. Активізація термінологічної лексики

Завдання 1. Провідмініяйте числівники.

Вісімсот сімдесят шість, сімсот шістдесят, шістсот вісімдесят сім.

Завдання 2. Напишіть порядкові числівники словами.

425 000-й, 6 000-й, 136 000 000-й, 248-й, 50 000 000-й, 143-й, 200-й, 364-й, 8 000 000-й, 190 000-й, 5 000-й, 450-й, 899-й, 900 000 000-й, 60-й, 290 000-й.

Завдання 3. Напишіть цифри словами, поясніть їх відмінювання та правопис.

1) До 376 додати 7; від 292 відняти 24; до 3 624 додати 9; від 3 112 383 відняти 11; від 1 632 відняти 4; скласти 23 з 2 873; сума чисел дорівнює 203; визначте добуток від множення 535 на 7.

2) Скільки разів 8 міститься в 72? Скільки разів 11 міститься в 187? Скільки днів буде в 2008 році? Чи може людина говорити 20 мовами?

Завдання 4. Перекладіть словосполучення українською мовою та складіть з ними речення.

Шестидесяти інженеров, на дев'яносто п'яти підприємствах, двумстам п'ятидесяти семи студентам, двум колегам, семи задач, на восьми

сторінках, п'ятью економістами, о восьмидесяти двох робочих, двум менеджерам, трем комп'ютерами, чотирма годами, шести акцій, шестидесяти програмістів, сорока арендних підприємств, п'ятнадцятью асоціаціями.

Зверніть увагу!

Коли кількісні числівники позначають не абстрактну кількість, а кількість певних предметів, вони, як правило, утворюють словосполучення.

1. При числівниках *два, три, чотири, обидва* іменники вживаються у формі називного відмінка множини: *два підручники, три студенти, чотири столи, обидва клени*.

2. При сполученні із цими числівниками іменників із суфіксом *-ин*, який зникає у формах множини, останні набувають форми родового відмінка однини: *два громадянина, три селянина, чотири киянина*.

3. У непрямих відмінках числівники *два, три, чотири, обидва* узгоджуються з іменниками: *двох підручників, трьом хлопцям, обома книжками*. У російській мові ці числівники в називному відмінку завжди вимагають родового відмінка однини: *два сына, три фильма, четыре стола, оба продавца*.

4. Усі інші кількісні, а також збірні, числівники керують іменниками в родовому відмінку множини: *п'ять книжок, шістсот сторінок, двоє парубків*. У непрямих відмінках числівники узгоджуються з іменником: *у п'яти зошитах, двадцятьом журналістам*.

5. Числівники *тисяча, мільйон, мільярд* вимагають від іменників родового відмінка множини в усіх формах: *мільйон жителів, мільйона жителів, тисяча кілометрів, тисячі кілометрів*.

6. Керування складених числівників визначається останнім словом: Тому, коли складений кількісний числівник закінчується словом *один*, він вимагає від залежного іменника форми *називного відмінка однини* (наприклад, *один студент*). Коли до складених числівників входять числівники *два, три, чотири*, вони вимагають від залежного іменника форми *називного відмінка множини* з наголосом родового однини (наприклад, *два студенти*).

З усіма іншими кількісними числівниками, якщо останнім їх компонентом не є числівник *один, два, три, чотири*, іменники вживаються у формі родового відмінка множини: *тридцять один учень, двадцять два мешканці, сто п'ятдесят мешканців*.

7. *Дробові числівники* в усіх відмінках вимагають від іменника *родового відмінка однини* (наприклад, *одна друга торта*).

8. У мішаних дробах, що містять елементи з *половиною*, з *чвертю*, характер керування визначається числівником, який виражає цілу частину: **один з половиною літр, два з половиною метри, п'ять з половиною кілометрів**.

9. Числівник *півтора, півтори* в називному, родовому та знахідному відмінках вимагає іменника в *родовому відмінку однини* (наприклад, *півтора літра*). У давальному, орудному й місцевому відмінках він сполучається з іменниками відповідно в давальному, орудному й місцевому відмінках множини) (наприклад, *півтора літрам, півтора літрами, півтора літрах*). Форма *півтора* сполучується з іменниками чоловічого та середнього роду, форма *півтори* – з іменниками жіночого роду: *півтора тижня, півтора вікна, півтори сесії*.

10. Із збірними числівниками *двоє, троє, четверо* іменники стоять у родовому відмінку. Тільки в родовому відмінку можуть уживатися й узгоджені означення при таких іменниках: *Троє молодих людей*.

Завдання 5. Запишіть числівники словами в потрібному відмінку, узгодивши з ними іменники, що в дужках.

3/4 (гектар), дорівнювати 578 (гривня), 40 (студенти), 160 (кілограм), з 346 (делегат), через 65 (день), 2/3 (площа), 0,5 (бал), 3 (варіант), 2 (тиждень), 1,5 (місяць), 52 (відсоток), 4 (пункт).

Завдання 6. Перекладіть речення українською мовою та запишіть цифри словами у відповідній формі.

1. К 7 прибавить 16.

4. Сложитъ 55 и 98.

2. Сумма равна 23.

5. Разделитъ 28 на 14.

3. От 22 отнять 15.

6. Умножить 5 на 5.

Завдання 7. Запишіть числівники словами, розкрийте дужки.

40,5 (центнер), 174 (гривня), 3,5 (метр), $2\frac{5}{10}$ (тонна), 4 (кілограм), $\frac{1}{3}$ (грам), більше 32,7 (відсоток), 1,8 (градус), 2 (олівець), 3 (стіл), півтори (година), півтораستا (гривня).

Робота з текстом

Етикет звертань

У своєму спілкуванні люди дотримуються мовленнєвого етикету. Щоб привернути увагу, мовець повинен звернутися до співрозмовника. Для цього в українській мові є різні слова. Усі звертання люди вживають у кличному відмінку.

Досить поширеним є звертання "громадянине", "громадянко". Це звертання є офіційним, тому його використовують у сферах законодавства, юриспруденції, охорони громадського порядку.

Для привертання уваги співрозмовника існує звертання "товаришу", "товаришко". Ця форма має давню традицію вживання: так зверталися один до одного козаки ще в епоху середньовіччя. У давні часи це слово символізувало рівність, взаємоповагу, визнання свободи особистості, щирість і простоту стосунків. На початку ХХ століття його стали використовувати як партійне звертання. Люди відчують політичний відтінок у його значенні і тому вживають це слово лише у відповідних ситуаціях.

Звертання "колего" використовують люди однієї професії: учені, медики, вчителі, депутати. Це звертання є загальноприйнятим у всьому цивілізованому світі, воно передає значення професійного визнання.

Повагу до людини передає звертання на ім'я та по батькові. Увічлива, висококультурна людина пам'ятає імена та по батькові всіх, з ким вона спілкується. Ще в епоху Київської Русі, називаючи князів, уживали форму по батькові, підкреслюючи цим належність до роду.

Також уживають звертання "пане" та "пані". Ці звертання є ввічливими, зручними й універсальними для різних типів спілкування.

Для привертання уваги використовують також інші звертання: "приятелю", "друзе", "дівчино", "молодий чоловіче". Такі звертання створюють атмосферу простоти, невимушеності. Ці звертання вживають у неофіційному спілкуванні. Їх не можна використовувати, звертаючись до старших за віком людей.

В українській мові є різні звертання. Вони допомагають людям у сучасному спілкуванні. Ми повинні вживати їх доречно, з урахуванням ситуації, віку та статусу нашого співрозмовника.

Словник

ввічливий – вежливый
вживати – употреблять
взаємоповага – взаимоуважение
визнання – признание
висококультурний –
высококультурный
відповідний – соответствующий
відтінок – оттенок
відчувати – чувствовать
вік – возраст
вчений – ученый
громадський – общественный
громадянин – гражданин
громадянка – гражданка
давні часи – давние времена
дівчина – девушка
допомагати – помогать
доречно – кстати
досить – достаточно
дотримуватися – соблюдать
з урахуванням – с учетом
загальноприйнятій –
общепринятый
засіб – средство
звернутися – обратиться
звертання – обращение
значення – значение
зручний – удобный
інший – другой
існувати – существовать
кличний відмінок – звательный
падеж
колега – коллега
лише – только

людина – человек
мовець – говорящий
мовленнєвий – речевой
молодий чоловік – молодой человек
належність – принадлежность
не можна – нельзя
невимушеність – непринужденность
обов'язковий – обязательный
один до одного – друг к другу
особистість – личность
офіційний – официальный
охорона – охрана
пам'ятати – помнить
пан – господин
пані – госпожа
підкреслювати – подчеркивать
по батькові – отчество
повага – уважение
повинен – должен
поширений – распространенный
представник – представитель
привернути – привлечь
рівність – равенство
середньовіччя – средневековье
символізувати – символизировать
співрозмовник – собеседник
спілкування – общение
створювати – создавать
стосунки – отношения
також – также
товариш – товарищ
тому – поэтому
увага – внимание
щирість – искренность

Порівняйте!

(укр.) дотримуватись етикету

(укр.) звернутися до співрозмовника

(укр.) старший за віком

(укр.) на ім'я та по батькові

(укр.) належність до роду

(рос.) соблюдать этикет

(рос.) обратиться к собеседнику

(рос.) старший по возрасту

(рос.) по имени и отчеству

(рос.) принадлежность к роду

Запам'ятайте!

(укр.) привернути увагу

(укр.) звертатися один до одного

(укр.) довідковий відділ

(укр.) звертати увагу

(рос.) привлечь внимание

(рос.) обращаться друг к другу

(рос.) справочный отдел

(рос.) обращать внимание

Тема 26

Вираження об'єктних відношень, прямий і непрямий об'єкти.

Творення віддієслівних іменників (способи творення)

Для вказівки на об'єкт дії вживають особові займенники в знахідному відмінку:

я – мене; ми – нас; ти – тебе; ви – вас; він – його; вони – їх; вона – її.

Наприклад: **Я** говорю, а викладач слухає **мене**.

Ти говориш, а викладач слухає **тебе**.

Він говорить, а викладач слухає **його**.

Вона говорить, а викладач слухає **її**.

Ми говоримо, а викладач слухає **нас**.

Ви говорите, а викладач слухає **вас**.

Вони говорять, а викладач слухає **їх**.

Зверніть увагу!

Особові займенники в називному та знахідному відмінках

Н. в. Хто?	я	ти	він воно	вона	ми	ви	вони
Зн. в. Кого?	мене	тебе	його	її	нас	вас	їх

Запам'ятайте!

Побачити (кого? що?) **його, її, їх**.

Говорити (про кого? про що?) **про нього, про неї, про них**.

Завдання 1. Прочитайте речення, зверніть увагу на вживання особових займенників у знахідному відмінку.

<i>Я</i> кажу.	Товариш слухає <i>мене</i> .	Кого слухає товариш?
<i>Ти</i> кажеш.	Товариш слухає <i>тебе</i> .	Кого слухає товариш?
<i>Він</i> каже.	Товариш слухає <i>його</i> .	Кого слухає товариш?
<i>Вона</i> каже.	Товариш слухає <i>її</i> .	Кого слухає товариш?
<i>Ми</i> кажемо.	Товариш слухає <i>нас</i> .	Кого слухає товариш?
<i>Ви</i> кажете.	Товариш слухає <i>вас</i> .	Кого слухає товариш?
<i>Вони</i> кажуть.	Товариш слухає <i>їх</i> .	Кого слухає товариш?

Завдання 2. Напишіть речення. Поставте запитання до виділених слів за зразком.

Зразок: Це (що?) *креслення*. Я розглядаю (що?) *його*.

1. Це українські *слова*. Я перекладаю *їх*. 2. Це наш *секретар*. Ми знаємо *його*. 3. Це моя *сестра*. Перекладач запитував *про неї*. 4. Це *Україна*. Ми вивчатимемо *її*. 5. Це складні *теми*. Студенти повторюватимуть *їх*. 6. Це велике *місто*. Товариші знають про *нього*. 7. *Я* слухав сестру. Сестра запитувала *мене*. 8. *Ти* не був на концерті. Максат запитав *про тебе*. 9. *Ми* пояснювали. Люди розуміли *нас*. 10. *Ви* запитуєте декана. Декан слухає *вас*. 11. *Ви* говорили про перекладача? Так, ми говорили *про нього*.

Завдання 3. Прочитайте речення. Доповніть їх відповідними особовими займенниками в потрібній формі за зразком.

Зразок: Це українська *мова*. Ахмед вивчає ... . – Це українська *мова*. Ахмед вивчає *її*.

1. Я прочитав *книжку*. Марія теж прочитала ... . 2. **Ви** перекладали. Туристи розуміли ... . 3. Це мої *товариші*. Батько знає ... . 4. **Викладач** пояснює. Студенти слухають ... . 5. Це новий *студент*. Хлопці знали ... . 6. Це гарна *музика*. Увечері ми слухатимемо ... . 7. **Ви** будете перекладати. Усі розумітимуть ... . 8. **Сестри** говорять. Брат розуміє ... . 9. Це складні *діалоги*. Товариші повторюватимуть ... . 10. Ось висить новий *розклад*. Ми знаємо ... . 11. Це нескладний *текст*. Студенти читали ... . 12. Іноземний *студент* запитує. Я розумію ... . 13. **Я** відповідаю. Викладач слухає ... . 14. **Ти** говоритимеш. Ми слухатимемо ... . 15. Ібрагім побачив *друга*, Назіра теж побачила ... .

Завдання 4. Напишіть відповіді на запитання за зразком.

Зразок: Хто побачив (ти)? – Хто побачив тебе?

1. Хто розуміє (я) ?
2. Хто запитував (він)?
3. Хто слухав (ви)?
4. Хто запитував (вони)?
5. Хто слухатиме (ми)?
6. Ти про (він) знаєш?
7. Викладач запитує про (він)?
8. Ви читали текст про (вони)?
9. Хто говоритиме про (вона)?

Завдання 5. Прочитайте текст як діалог.

Мухамед запитує: – Що ви робитимете завтра?

Я відповідаю: – Я читатиму, Ібрагім писатиме.

Мухамед запитує: – Хто тебе чекатиме?

Я відповідаю: – Мене чекатиме Тилла.

Мухамед запитує: – А хто чекатиме Тиллу?

Я відповідаю: – Її буде чекати Ібрагім.

Мухамед запитує: – Хто буде перекладати?

Я відповідаю: – Ібрагім буде перекладати.

Мухамед запитує: – Хто готуватиме?

Я відповідаю: – Тилла готуватиме.

Мухамед запитує: – Ви будете їсти разом?

Я відповідаю: – Так, ми будемо їсти разом.

Завдання 6. Прочитайте слова, запам'ятайте їх.

Гарантійний, пайовий, цільовий, привілейований, авальований, акумульований, диференційований.

Завдання 7. Утворіть словосполучення за моделлю **A¹ – N¹**.

гарантійний

договір

кредит

пайовий

капітал

фонд

цільовий

вклад

податок

гарантійна

марка

пайова

участь

цільова

позика

облігація

гарантійне

зобов'язання

пайове

свідоцтво

цільове

фінансування

Робота з текстом

Що таке обереги?

У давнину кожне слов'янське плем'я мало свої обереги. Це були квіти, трави, дерева, птахи, різні предмети. Люди вважали, що обереги мають магічну силу та захищають від небезпеки.

Головним оберегом для українців була Берегиня – жінка-мати. Так наші далекі предки називали богиню, що берегла їх від усякого лиха та дарувала добро. Берегиня була покровителькою роду, домашнього вогнища. Її символічне зображення – жінка з піднятими руками.

Калина була символом кохання, родинного щастя. Тому люди завжди саджали калину біля хати. Навесні калина цвіте красивими білими квітами. Наречена вплітала ці квіти у свій вінок. Ягоди калини – червоного кольору. Українці прикрашали калиновими ягодами весільний коровай. Дівчата робили з ягід калини намисто. Ягоди калини лікують застуду, у них є багато вітамінів. Калина росте в лісах, гаях і дібровах.

Українці завжди шанували вербу. Є таке свято – Вербна неділя. Люди освячують гілочки верби в храмах. Ці гілочки мають магічну силу, вони оберігають людину від хвороби, приносять у дім добро та затишок.

Оберегом для українців був барвінок. Це красива рослина з блакитними квітами. Листя барвінку не в'яне та залишається зеленим навіть під снігом. Тому барвінок є символом вічності та сили життя. Люди саджають барвінок біля своєї оселі.

Наші предки завжди шанували хліб і вважали його святим. Люди багато працювали. Вони вирощували пшеницю та жито, робили борошно та випікали паляницю. Хліб завжди лежить на почесному місці – на столі, на рушнику. Він оберігає родину від голоду. Хліб – символ надійного життя.

Словник

блакитний – голубой

борошно – мука

гай – роща

гілка – ветка

давнина – древность

дарувати – дарить

діброва – дубовый лес

жито – рожь

залишатися – оставаться

зображення – изображение

лихо – зло
лікувати – лечить
надійний – надежный
намисто – бусы
наречена – невеста
небезпека – опасность
оселя – дом

паляниця – круглый хлеб
плем'я – племя
покровителька – покровительница
почесний – почетный
прикрашати – украшать
рушник – полотенце, рушник
шанувати – уважать, почитать

Порівняйте!

(укр.) Я вважаю, що це правильно. (рос.) Я считаю, что это правильно
(укр.) Я рахую до десяти. (рос.) Я считаю до десяти.

Запам'ятайте!

(укр.) Вербна неділя (рос.) Вербное воскресенье
(укр.) домашнє вогнище (рос.) домашний очаг
(укр.) вважали, що (рос.) считали, что
(укр.) весільний коровай (рос.) свадебный хлеб
(укр.) почесне місце (рос.) почетное место

Тема 27

Творення прикметників від іменників. Активізація професійної лексики

Прикметники утворюються від іменників такими способами:

<ul style="list-style-type: none">
• префіксальним (із прийменником без), наприклад: <i>без крил – безкрилий;</i>
<ul style="list-style-type: none">
• суфіксальним, наприклад: <i>фірма – фірмовий;</i> <i>гроші – грошовий;</i> <i>район – районний;</i> <i>рік – річний (к → ч);</i> <i>книга – книжний, книжковий (є → ж);</i>
<ul style="list-style-type: none">
• префіксально-суфіксальним, наприклад: <i>план – безплановий;</i> <i>штат – позаштатний;</i> <i>реформа – пореформений,</i> <i>час – сучасний;</i>

• **основоскладанням** (від сполучення іменника та прикметника або числівника):

ціла доба – цілодобовий;

сільське господарство – сільськогосподарський;

ціна+утворювати – ціноутворення;

конкурентність+спроможність – конкурентоспроможність.

Завдання 1. Прочитайте терміни. Визначте спосіб, за яким вони утворилися. Випишіть прикметники.

Бездержавний, акціонерний, заборгований, економічний, безліцензійний, фінансовий, товарообіг, кошторисний, фондомісткість, комп'ютерний, аудиторський, запланований, чековий, безкризовий, касовий, базовий, рахунок-фактура, безкоштовний, інвестиційний, експортний, рентабельний, монопольний, банківський, комерційний, розрахунковий, самоокупність, резервний, безінфляційний, банк-посередник, товарний, фондовий, беззбитковий, трастовий, балансовий, самофінансування.

Завдання 2. Від іменників утворіть прикметники префіксально-суфіксальним способом, використовуючи префікс **без-** і суфікс **-н-**, за зразком.

Зразок: держава – бездержавний.

Контроль, звіт, застава, ліміт, закон, мито, дохід, документ, дефіцит, валюта, відсоток, кредит.

Завдання 3. Від іменників утворіть прикметники префіксально-суфіксальним способом, використовуючи префікс **без-** і суфікс **-ов-**, за зразком.

Зразок: криза – безкризовий.

Готівка, прибуток, майно, план, податок, строк, фонд, гроші, каса.

Завдання 4. Заповніть таблицю за зразком:

Однина	Множина
1	2
Правовий механізм	Правові механізми
Складовий елемент	Складові елементи
Валютний резерв	...
Стабільний банк	...
Комерційна пропозиція	...
Міжнародний фонд	...
Типовий договір	...

1	2
Економічне явище	...
Соціальний стандарт	...
Грошова реформа	...
Інноваційний проект	...

Завдання 5. Прочитайте текст, выпишіть прикметники. З'ясуйте, яким способом вони утворилися?

Міжнародне економічне право – це галузь міжнародного публічного права, яка регулює економічні відносини між державами й іншими суб'єктами міжнародного публічного права.

Предметом міжнародного економічного права є міждержавні економічні, у широкому розумінні – комерційні відносини, а також міжнародне економічне співробітництво держав та інших суб'єктів міжнародного публічного права в різних сферах світової господарської діяльності: міжнародній торгівлі; міжнародних валютно-фінансових і кредитних відносинах; міжнародних інвестиційних і митних відносинах; відносинах міжнародної економічної допомоги, у сфері транспорту, зв'язку, енергетики, інтелектуальної та іншої власності, туризму тощо.

Особливістю міжнародного економічного права як самостійної галузі міжнародного права є її комплексний характер, який визначається тісною взаємозалежністю в цій сфері публічно-правових і приватно-правових механізмів регулювання.

Важливо, що одним з перших у 1928 р. запропонував концепцію міжнародного господарського права як особливого регулятора міжнародних економічних відносин на засадах сучасного міжнародного економічного права визначний український юрист-міжнародник В. М. Корецький.

Хоча міжнародне економічне право базується на нормах і принципах міжнародного публічного права, воно теж має свою систему та складові елементи, галузі та інститути.

Робота з текстом

На вулиці міста

Ми йдемо по довгій і широкій вулиці в центрі Києва. На ній по обидва боки стоять високі будинки. Ми рухаємося по тротуару. Тут ходять люди. А там – проїжджа частина, де їздять автомобілі, тролейбуси, автобуси, таксі. Транспорт по проїжджій частині рухається за правилами. Ось проїхав

десятий автобус, він їде в напрямку залізничного вокзалу. А тут зупинка восьмого тролейбуса, він їде до зоопарку. На проїжджій частині є розмітка білою фарбою. Білі смуги – це місце переходу. Люди переходять вулицю за сигналом світлофора.

На перших поверхах будинків розмістилися магазини, сервісні центри, невеликі кафе, аптеки. На перехресті цієї вулиці із сусідньою – кінотеатр "Мрія". Афіша повідомляє, що сьогодні тут відбувається фестиваль французького кіно. Далі, на розі вулиці та провулка, розміщений великий торговельно-розважальний центр "Глобус".

Ми доходимо до Театральної площі. Велика красива споруда на площі – це театр української драми. Сюди приходять глядачі дивитися вистави. Сьогодні увечері йтиме п'єса Івана Котляревського "Наталка Полтавка". Посередині площі стоїть пам'ятник Тарасові Шевченку. Цей пам'ятник дуже красивий. Поряд із театром – невеликий сквер. По обидва боки алеї стоять лавочки. Тут відпочивають люди.

У кінці Театральної площі станція метро "Центральна". Поряд зі станцією метро стоять газетні та квіткові кіоски.

Далі починається ділова частина нашого міста. На вулиці стоять сучасні споруди. Тут розташовані офіси, банки, бізнес-центри. Перед нами – будівля університету. Тут навчаються студенти.

Словник

алея – аллея

будинок – дом

будівля – здание

вистава – спектакль

відбуватися – проходить,
происходить

відпочивати – отдыхать

глядачі – зрители

далі – далее, дальше

дивитися – смотреть

ділова частина – деловая часть

довгий – длинный

дуже – очень

залізничний – железнодорожный

здійснюватися – осуществляться

зупинка – остановка

їздити – ездить

іти – идти

лавочка – скамейка

міститися – находится

місто – город

мрія – мечта

напрямок – направление

обидва – оба

перехрестя – перекресток

поверх – этаж

повідомляти – сообщать

поряд – рядом

провулок – переулок
проїжджа частина – проезжая часть
розважальний – развлекательный
розміститися – разместиться
розмітка – разметка
рух – движение
рухатися – двигаться

сквер – небольшой парк
смуга – полоса
споруда – сооружение
сучасний – современный
фарба – краска
хмарочос – небоскреб
ходити – ходить

Порівняйте!

(укр.) по обидва боки

(рос.) по обе стороны

(укр.) за сигналом світлофора

(рос.) по сигналу светофора

(укр.) здійснюватися за правилами

(рос.) осуществляются по правилам

Запам'ятайте!

(укр.) проїжджа частина

(рос.) проезжая часть

(укр.) поряд зі станцією метро

(рос.) рядом со станцией метро

(укр.) на розі

(рос.) на углу

Тема 28

Вираження об'єктних відношень.

Творення складних слів

Запам'ятайте!

Об'єкт – конкретний предмет чи особа, на яку спрямована дія:
написати твір, навчати студентів, слухати викладача

Об'єктними називають відношення, що виражають:

1) залежність предмета від дії, спрямованої на нього безпосередньо або непрямо, наприклад: *готує завдання – підготовка завдань – готується до занять – підготовка до занять;*

2) залежність предмета від того чи іншого стану, з яким пов'язаний цей предмет, наприклад: *змагається зі студентами – змагання зі студентами.*

Завдання 1. Визначте у словосполученнях об'єкт, на який спрямована чи з яким пов'язується дія.

Співати пісню, брати гроші, підтриманий ректором, розмовляти з друзями, мрію про подорож, принести підручник.

Для вираження об'єкта дії вживаються іменники в знахідному відмінку в однині та множині без прийменників і з прийменником *про*.

Іменники-істоти в знахідному відмінку однини і множини відповідають на питання *кого?*, іменники-неістоти – *що?*

Запам'ятайте: Це (хто?) батько (Н. в.). –

Побачив (кого?) батька (З. в.).

Завдання 2. Утворіть словосполучення, дібравши необхідні слова.

Вивчати, відвідав, принести, виконала, читати, відчинити, ремонтувати, слухаю.

Слова для довідок: вправу, товаришів, економіку, книжку, вікно, комп'ютер, музику, словник.

Слова, утворені складанням двох чи більше слів або їх основ, називають **складними**. Наприклад: *супермаркет, укрзалізниця, автовокзал, мікроекономіка*.

Запам'ятайте!

1. Складні слова можуть утворюватися за допомогою сполучних звуків і без них. Коли перша частина складного слова – прикметник, то сполучним звуком виступає звук **о**: *важкоатлет, гірничопромисловий*.

Якщо першою частиною такого слова є прикметник м'якої групи, то перед **о** пишеться **ь**: *верхньодніпровський, середньовіччя*.

2. Коли перша частина складного слова – іменник або займенник, то після м'якого приголосного сполучним звуком буває **е**: *бурелом, працевдатний, векселеутримувач, працевлаштування*.

3. Складні слова можуть утворюватися без сполучуваного звука – шляхом приєднання основи до основи. При цьому перша основа може закінчуватися на голосний звук: *макроекономіка, кількарізний*.

4. Складні слова пишуть разом, якщо першою частиною є **авіа-, авто-, агро-, біо-, вело-, водо-, газо-, геліо-, гео-, гідро-, екзо-, екстра-, електро-, зоо-, ізо-, квазі-, кіно-, космо-, лже-, макро-, мета-,**

метео-, мікро-, мілі-, моно-, мого-, нео-, палео-, псевдо-, радіо-, рентгено-, соціо-, стерео-, супер-, теле-, термо-, турбо-, фоно-, фото-

5. Разом пишуться складні слова, першою частиною яких є кількісний числівник (коли він не позначається цифрою): *сімдесятиріччя, трикутник, трипроцентний, чотиримісячний*.

6. Через дефіс пишуть повторення того самого слова з метою підсилення його основного значення: *білий-білий, тихо-тихо*.

7. Через дефіс пишуть поєднання синонімічних слів; антонімічних слів; близьких за значенням слів, що передають єдине поняття; слів із тим самим коренем, але з різними закінченнями, префіксами та суфіксами: *більш-менш, батько-мати (батьки), хліб-сіль (їжа); з давніх-давен, мало-помалу*.

8. Через дефіс пишуть складні терміни, утворені без сполучних голосних: *бізнес-план, рахунок-фактура, банк-агент, кліринг-банк, траст-компанія, бруто-прибуток, екстра-дивіденд*.

Завдання 3. Від словосполучень утворіть складні слова та запишіть їх правильно.

Сто років, фінансова економіка, два боки, чотири кути, земля трясеться, чорні брови, будувати машини, спроможний платити, обіг товарів, соціальне страхування.

Завдання 4. Запишіть правильно слова, знявши скісну риску.

Авіа/пошта, жовто/блакитний, аеро/порт, міні/комп'ютер, гідро/масаж, високо/кваліфікований, теле/шоу, радіо/станція, купівля/продаж, рекламо/давець, західно/європейський, навчально/виховний, низько/оплачуваний, мікро/бізнес, макро/середовище, економічно/фінансовий, науково/технічний.

Завдання 5. Запишіть слова, додавши на місці крапок дібрану з довідки частину іншомовного слова.

...скоп, ...квиток, ...запис, ...стоянка, ...сесія, ...дром, ...логія.

Довідка: Авіа..., грам..., авто..., гео..., мікро..., фото..., космо...

Робота з текстом

Овсій Ліберман

Овсій Григорович Ліберман (1897 – 1981 рр.) – відомий український економіст, автор концепції економічної реформи 1965 року, яку на Заході називають реформою Лібермана.

Народився в місті Славута Подільської губернії у єврейській родині службовця лісового маєтку.

У 1915 році з відзнакою закінчив гімназію, а в 1920 році – юридичний факультет Імператорського університету св. Володимира.

У 1920 – 1923 роках працював службовцем у державних установах УРСР. У 1923 році продовжив навчання як практикант Інституту праці Наркомату робітничо-селянської інспекції УРСР (Харків), очолював лабораторію обліку й аналізу виробництва, створив першу в країні станцію машинного обліку на машинобудівному заводі "Серп і Молот" (Харків). З 1930 року викладав в Харківському інженерно-економічному інституті, очолював кафедру організації та планування машинобудівної промисловості.

У 1947 – 1950-х роках розгорнув широку програму досліджень, що охопили машинобудівні підприємства Харкова та Харківської області, створив науково-дослідну лабораторію економіки та планування машинобудівного виробництва Харківської ради. Узяв активну участь у розробці економічної реформи 1965 року.

У 1956 році став доктором економічних наук, а в 1959 році – професором.

В останні роки життя працював професором кафедри статистики й обліку Харківського державного університету ім. О. М. Горького.

Словник

викладати – преподавать

виробництво – производство

відомий – известный

захід – восток

країна – страна
маєток – усадьба
облік – учет
охопити – охватить

очолювати – возглавлять
родина – семья
службовець – служащий
створити – создать

Запам'ятайте!

(укр.) державна установа
(укр.) машинобудівна
промисловість

(рос.) государственное учреждение
(рос.) машиностроительная
промышленность

Порівняйте!

(укр.) Харківська рада
(укр.) узяти участь
(укр.) останні роки
(укр.) закінчити з відзнакою

(рос.) Харьковский совет
(рос.) принять участие
(рос.) последние годы
(рос.) закончить с отличием

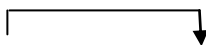
Тема 29

Трансформація дієслівних словосполучень в іменні. Складання плану

Запам'ятайте!

Словосполучення – це поєднання двох або більше повнозначних слів, одне з яких – головне, а інше – залежне.

Головним у словосполученні є слово, від якого ставиться запитання, залежним – яке відповідає на поставлене запитання. Залежне слово уточнює та поширює значення головного. *Наприклад:*

×

Говорити   голосно,

де *говорити* – головне слово, *голосно* – залежне.

Завдання 1. Визначте в кожному словосполученні головне та залежне слова.

Економічна теорія, вивчати мову, великий університет, другий поверх, прочитати книжку, мої друзі, шостий гуртожиток.

Зверніть увагу!

Види словосполучень за способом вираження головного слова

іменні	дієслівні	прислівникові
з іменником, прикметником, числівником або займенником у ролі головного слова	із дієсловом, дієприкметником або дієприслівником у ролі головного слова	із прислівником у ролі головного слова
<i>дружня розмова, одна з країн, хтось із них</i>	<i>написати лист, записаний у блокнот</i>	<i>зовсім недавно, сумно за домівкою, особливо весело</i>

Завдання 2. Розподіліть словосполучення за способом вираження головного слова.

<i>іменні</i>	<i>дієслівні</i>	<i>прислівникові</i>

Договірні зобов'язання; повідомити про зміни; аналіз показників; громадська організація; дуже швидко; ринкові відносини; пожовкле листя; близько до університету; пізно вночі; народна пісня; виконувати завдання; побачити друзів, банківський рахунок, податковий звіт.

Завдання 3. Утворіть від дієслівних словосполучень іменні та запишіть їх.

Зразок: захищати країну – захист країни.

Мріяти про щастя, виконати доручення, розповідати про подорож, вивчати економіку, надати послуги, проаналізувати показники, придбати облігації, затвердити інструкцію, провести консультацію, визначити мету, укласти договір, створити фірму, розподілити обов'язки.

Запам'ятайте!

План – найкоротший запис структури тексту із зазначенням основних пунктів у розгортанні теми, переліком питань, на які в тексті дають відповідь.

Це своєрідний шлях через текст від факту до факту, від думки до думки. У ньому обов'язково фіксують усі структурні частини: *вступ, основну частину, висновок*.

Основні правила складання плану

План складають у довільній формі питальними чи розповідними реченнями або у змішаному вигляді.

1. Уважно прочитайте текст, визначте головну думку.
2. Поділіть текст на смислові частини, визначте мікротеми.
3. Сформулюйте пункти плану (дайте їм назви).
4. Спробуйте переказати текст, послуговуючись складеним планом.

Залежно від того, якою мірою змістовні групи тексту розкриті в плані, він буває більш або менш розгорнутий. Розрізняють прості та складні плани.

Простий, якщо в ньому зазначені лише основні питання. У пунктах простого плану перелічують основні мікротеми тексту.

Складний, якщо поруч з основним є додаткові запитання. Пункти складного плану розбивають на підпункти.

Питальний план складають за допомоги питальних речень, які розкривають проблематику тексту у логічній послідовності; кожній мікротемі відповідає одне запитання, а кожне наступне пов'язане з попереднім.

У **номінативному (називному)** плані послуговуються називними реченнями, у яких головний член (підмет) виражений іменником або прикметником (дієприкметником) тільки у формі називного відмінка.

Тезовий план – сформульоване основне положення абзацу, його мікротема.

Завдання 4. Прочитайте текст, ознайомтеся із планом до нього, знайдіть відповідні смислові частини, що відповідають пунктам плану. Випишіть із тексту складні слова, визначте спосіб їх творення.

Україна – промислова й аграрна країна

Україна – це велика аграрна держава з давніми традиціями землеробства. Вона експортує в інші країни такі види сільськогосподарської продукції та продовольства, як пшениця, ячмінь, кукурудза, соняшникова олія. Сьогодні Україна є одним із лідерів на світовому ринку зерна.

Україна має високий потенціал розвитку сільського господарства. Тут є родючі ґрунти, сприятливий клімат, трудові ресурси, вигідне географічне положення та близькість ринків країн колишнього СРСР, Близького Сходу, Північної Африки.

Народногосподарський комплекс країни має такі види промисловості: важке машинобудування, чорна та кольорова металургія, суднобудування, автомобілебудування, авіабудування; виробництво техніки, обладнання для електростанцій, нафтогазової та хімічної промисловості.

Україна – потужний виробник електроенергії. У країні виробляють супутники й обладнання для дослідження космосу. Україна є виробником зброї: танків, військово-транспортних літаків, зенітно-ракетних комплексів, оптичного обладнання.

Україна має міцний науково-промисловий потенціал.

План

1. Україна – один із лідерів на світовому ринку зерна.
2. Потенціал розвитку сільського господарства країни.
3. Види промисловості народногосподарського комплексу.
4. Україна як потужний виробник електроенергії.

Завдання 5. Розкажіть про аграрний сектор Вашої країни.

Завдання 6. Прочитайте текст, визначте головну думку, поділіть текст на смислові частини, сформулюйте пункти плану (дайте їм назви). Перекажіть текст, послуговуючись складеним планом.

Тарас Григорович Шевченко – великий український поет

Тарас Григорович Шевченко народився в Україні 1814 року в сім'ї кріпака. Коли хлопчику було дев'ять років, померла його мати, а через два роки помер і батько.

З п'ятнадцяти років Тарас почав працювати в поміщика. Дуже рано в Тараса з'явилася пристрасть до знань, музики, малювання. Малював хлопець багато. Він малював крейдою, вугіллям, малював на папері, на дверях і стінах. Багато разів був суворо покараний за це, та відмовитись від улюбленого заняття не міг.

У 1831 році сім'я поміщика переїхала до Петербурга, з нею поїхав туди й Шевченко. Тарас полюбив північну столицю, її білі ночі, її чудові палаци й парки. Удень він працював, а вечорами йшов до Літнього саду малювати. Тут одного разу його й зустрів молодий український художник Іван Сошенко. Він познайомив Тараса з відомими художниками та письменниками. Вони вирішили допомогти талановитому юнакові вступити до Академії мистецтв.

Художник Карл Брюллов намалював портрет відомого російського поета Жуковського. Портрет продали за великі гроші й викупили Шевченка з кріпацтва.

Шевченка прийняли до Академії, і він став улюбленим учнем Брюллова. Тарас багато працював, багато читав, цікавився історією, філософією, фізикою, вивчав французьку мову.

Тарас Шевченко був чудовим поетом. Він писав про тяжке життя українського народу, про страшний гніт кріпацтва. У своїй творчості він закликав до боротьби проти гнобителів. За революційні вірші за наказом царя Шевченка віддали в солдати та відправили на заслання. Життя на засланні було тяжким. Йому заборонили писати та малювати.

На засланні Шевченко був десять років. Після заслання йому не дозволили жити в Україні: цар боявся поета. Шевченко повернувся із заслання хворим і через три роки, у 1861 році, помер.

Сьогодні в Україні немає людини, яка б не знала його імені. Вірші Тараса Григоровича Шевченка перекладені багатьма мовами світу.

Словник

багато – много	малювання – рисование
великий – выдающийся	одного разу – однажды
відомий – известный	палац – дворец
вірші – стихи	перекладати – переводить
вугіль – уголь	північ – север
гнобитель – угнетатель	повертатися – возвращаться
гроші – деньги	познайомитися – познакомиться
допомагати – помогать	покарати – наказать
заборонити – запретить	працювати – работать
закликати – призывать	пристрасть – пристрастие
заслання – ссылка	удень – днем
зустріти – встретить	улюблений – излюбленный
крейда – мел	хворий – больной
кріпак – крепостной	хлопчик – мальчик
кріпацтво – крепостное право	чудовий – прекрасный

Завдання 7. Розкажіть про відомих письменників Вашої країни. Складіть номінативний план своєї розповіді.

Завдання 8. Складіть номінативний план до тексту та перекажіть його за планом.

Економічна діяльність

Кожній людині необхідні їжа, одяг, житло. Якби природа давала все це в готовому вигляді, то людям не доводилося б працювати та виживати. Але, навіть маючи всі ці необхідні речі, ми бажаємо ще чогось, що зробило б наше життя приємнішим, цікавішим (книги, телевізор, автомобіль).

Люди працюють, щоб забезпечити свої життєві потреби. Продуктом їх праці є товари та послуги. Товари бувають сільськогосподарськими (наприклад, пшениця та молоко) або промисловими (автомобілі, побутова техніка, одяг).

Послуга – це вид виробничої діяльності. Послуги задовольняють матеріальні потреби людей (ремонт, перевезення речей тощо) та нематеріальні (освіта, охорона здоров'я, захист прав).

Роботу, виконувану людьми, називають економічною діяльністю. Усі види економічної діяльності утворюють економічну систему міста, країни, світу. Отже, економічна система – це сукупність того, що люди виробляють, і того, чого вони бажають.

Робота, яку виконують люди, або задовольняє їхні власні потреби, або забезпечує їх грошима, за допомогою яких вони можуть придбати товари широкого вжитку. Більшість людей прагне заробити достатньо грошей, щоб забезпечити себе не лише життєво необхідними, але й бажаними речами чи послугами (наприклад, відвідування кінотеатрів або клубів, придбання дорогої техніки). Потреби людей неупинно зростають.

Завдання 9. Прочитайте вірш Тараса Шевченка українською та російською мовами. Вивчіть напам'ять мовою оригіналу.

<i>Мова оригіналу</i>	<i>Переклад російською мовою</i>
<p style="text-align: center;">Заповіт</p> <p>Як умру, то поховайте Мене на могилі, Серед степу широкого, На Вкраїні милій, Щоб лани широкополі, І Дніпро, і кручі Було видно, було чути, Як реве ревучий. Як понесе з України У синєє море Кров ворожу... отоді я І лани і гори – Все покину і полину До самого Бога Молитися... а до того... Поховайте та вставайте, Кайдани порвіте І вражою злою кров'ю Волю окропіте. І мене в сім'ї великій, В сім'ї вольній, новій, Не забудьте пом'янути Незлим тихим словом.</p> <p style="text-align: right;"><i>Тарас Шевченко</i></p>	<p style="text-align: center;">Завещание</p> <p>Как умру, похороните На Украине милой, Посреди широкой степи Выройте могилу, Чтоб лежать мне на кургане, Над рекой могучей, Чтобы слышать, как бушует Старый Днепр под кручей. И когда с полей Украины Кровь врагов постылых Понесет он... вот тогда я Встану из могилы – Подымусь я и достигну Божьего порога, Помолюся... А куда... Схороните и вставайте, Цепи разорвите, Злою вражескою кровью Волю окропите. И меня в семье великой, В семье вольной, новой, Не забудьте – помяните Добрим тихим словом.</p> <p style="text-align: right;"><i>Переклав Олександр Твардовський</i></p>

Завдання 10. Прочитайте текст, дайте відповіді на запитання та складіть план.

Культура спілкування

Людське життя безпосередньо пов'язане зі спілкуванням. Під час спілкування висвітлюються вічні людські проблеми. Усі культурні люди прагнуть оволодіти культурою та мистецтвом спілкування.

Кожна людина мріє про те, щоб завжди вільно почуватися у спілкуванні, справляти приємне враження.

Успіх чи неуспіх у стосунках супроводжує нас від народження до самої смерті. Як уникнути непотрібних сварок, нарікань, конфліктів? Безумовно, усього того не було б, якби люди знали й уміли формувати високу культуру стосунків. У наш час формування культури спілкування передбачає оволодіння знаннями про основні закономірності процесу спілкування, уміння аналізувати хід і результати спілкування, розуміння механізмів спілкування між людьми. Про культуру людини свідчить її поведінка та мова.

У спілкуванні людина дізнається, хто є та особа, з якою вона спілкується, встановлює стосунки, визначає погляди, почуття, цінності як свої, так і тієї людини, з якою вона веде розмову. Практичне оволодіння культурою спілкування передбачає формування комунікативних здібностей.

Метою спілкування є планування спільної діяльності людини та того суспільства, у якому вона живе. Отримати щось, надати матеріальні блага, забезпечити взаємодію, допомогти комусь у скрутні хвилини, виробити власне ставлення до чогось, звернутися до власної душі, спогадів, совісті, мрій – усе це складає зміст спілкування.

1. Навіщо потрібне спілкування?
2. Що передбачає формування культури спілкування в наш час?
3. Що свідчить про культуру людини?
4. Про що людина дізнається під час спілкування з іншими людьми?
5. Що є метою спілкування?
6. Що складає зміст спілкування?

Завдання 11. Прочитайте текст, складіть до нього запитання та дайте письмові відповіді.

Українські гроші

Людство винайшло гроші за кілька тисячоліть до нашої ери. Процес створення національної грошової одиниці України має давні традиції.

Перше згадування слова "гривня" у значенні грошової одиниці спостерігаємо в "Повісті минулих літ". У VIII–IX (восьмому – дев'ятому) століттях під час здійснення торговельних операцій, сплати данини гривню використовували як міру ваги та лічби. В XI (одинадцятому) столітті слово "гривня" набуло іншого значення – "міра ваги". Згодом виник рахунок гривень на штуки.

Монетні гривні функціонували до середини другої половини XIII (тринадцятого) століття. Гривня існувала до XVIII (вісімнадцятого) століття лише як вагова монета. Її називали "гривенка".

Випуск гривневих банкнот розпочався з 1 (першого) березня 1918 (тисяча дев'ятсот вісімнадцятого) року.

Із 20-х (двадцятих) років (двадцятого) століття гривню вилучили з обігу.

Із 1996 (тисяча дев'ятсот дев'яносто шостого) року гривня ввійшла в обіг згідно з Указом Президента України "Про грошову реформу". З того часу гривня стала грошовою одиницею України.

Національному банку України (НБУ) належить виняткове право емісії банкнот і монет. НБУ розробляє дизайн грошових знаків, установлює номінали, визначає систему захисту, платіжні ознаки. Літерний код гривні – УАН, цифровий код – 980, скорочена назва – грн.

Гривня захищена такими засобами, як водяний знак, антисканерна сітка, мікротекст, флуоресцентний та магнітний номер, рельєфні елементи тощо. В обігу перебувають банкноти номінальною вартістю 1 гривня, 2 гривні, 5 гривень, 10 гривень, 20 гривень, 50 гривень, 100 гривень і 200 гривень, розмінні монети номінальною вартістю 1, 2, 5, 10, 25, 50 копійок і монета номінальною вартістю 1 гривня.

1. Коли людство винайшло гроші?
2. Що означало слово "гривня" у VIII–IX століттях?

3. Якого значення набуло слово "гривня" в XI столітті?
4. Як називали гривню до XVIII століття?
5. Коли розпочався випуск гривневих банкнот?
6. У який період гривню вилучили з обігу?
7. Коли гривня знову ввійшла в обіг?
8. Кому належить право емісії банкнот і монет?
9. Якими засобами захищена гривня?
10. Які банкноти та монети є в обігу в наш час?

Завдання 12. Розкажіть, які банкноти та монети є в обігу у Вашій країні. Складіть план своєї розповіді.

Завдання 13. Складіть питальний план тексту й перекажіть текст за планом.

Державні символи України

Державна символіка є частиною національної символіки. Державні символи – це герб, прапор і гімн.

Герб – це знак роду, міста, держави. У перекладі з німецької мови слово "герб" означає "спадщина". Герб здавна був неодмінним атрибутом влади, володіння землею.

Державний герб символізує державу та позначає межі її володінь. Україна має законодавчо затверджений малий Державний Герб України – золотий тризуб на синьому тлі.

Тризуб належить до найстародавніших священних знаків. Зображення тризуба на території України знайдено на пам'ятках трипільської культури, яким близько шести тисяч років. Древніх богів зображували із тризубом. У Київській Русі тризуб поширився як великокняжий знак. Слово "тризуб" містить число три. Це число вважали магічним. Наприклад, у народних казках розповідається про трьох братів, богатирів, три бажання та три завдання, які має виконати герой.

Прапор – це символ країни. Українські національні кольори прапора – синій та жовтий. З давніх-давен українська земля була хліборобським

краєм. Синє небо над золотою нивою – ось який прекрасний зміст сьогодні вкладають у національні кольори. Прапор України – синьо-жовтий.

Гімн – це урочиста пісня. У Стародавній Греції гімни прославляли богів і героїв. Сьогодні ми можемо почути про гімн Батьківщині, гімн природі. Національний гімн – це патріотична пісня, символ єднання нації. Державний гімн затверджується законом.

Завдання 14. Розкажіть, які державні символи існують у Вашій державі.

Завдання 15. Прочитайте текст. Дайте відповіді на запитання. Розкажіть про Луку – першого економа. Доберіть нову назву до тексту.

Лука Економ. Хто він?

Лука був першим економом. Слово "економ" застаріло і в сучасній українській мові не вживається. Означає це слово ощадлива, господарська людина, завідувач господарством.

Лука Економ жив у XIII столітті. У якій сім'ї, де й коли він народився, інформація не збереглася. Відомо, що Лука був ченцем і проживав у Києво-Печерському монастирі.

Чому його почали називати Лука Економ? Як відомо, Лука був грамотною людиною, добре знав і чудово вів господарство в монастирі. Він займав економську посаду, так говорили про нього в той час.

Пам'ять про Луку Економа живе в урочистому співі (пісні). Економісти вважають його своїм покровителем і згадують його ім'я дев'ятнадцятого листопада кожного року.

Такі короткі відомості про ченця, який був першим економом.

1. Хто такий Лука?
2. У який час і де жив Лука?
3. Чому Луку називали "Економ"?
4. Що значить слово "економ"?
5. Якою людиною був Лука Економ?
6. Коли згадують про Луку? Чому?

Завдання 16. Розкажіть про свою майбутню професію, використовуючи питальний план.

1. Ким Ви хочете стати в майбутньому?
2. Чи вважаєте Ви свою майбутню професію важливою для держави?
3. Де Ви мрієте працювати?
4. Як знання законів економіки може допомогти Вам у повсякденному житті?

Робота з текстом

Український рушник

Українці вишивали рушники з давніх часів. Рушник – це наш оберіг, який дарує добро й охороняє від небезпеки. Люди прикрашали рушниками свою оселю, але рушник був для українців не лише окрасою в кімнаті.

Українки вишивали рушники до кожного свята – на Різдво, Великдень, Покрову. Рушники-обереги супроводжували людину все життя – від народження до останньої дороги.

На заручинах, коли дівчина погоджувалася вийти заміж, вона перев'язувала рушниками сватів. І в день весілля ставали наречені на вишитий рушник. Дружина проводжала чоловіка на захист рідної землі та давала йому вишитий рушник. Він захищав воїна й оберігав кохання. В узорах були одвічні життєдайні знаки – знаки Сонця та Води.

Рушники можна читати так, як читають книги. Треба лише розуміти орнаменти. Знак Води – це ламана лінія. Вона розповідає про те, що життя продовжується, бо воно вічне. А чотирикутники – то символ Сонця. Сонце зігріває та дарує нам життя.

А ось Дерево Життя – споконвічний орнамент українського рушника. Це прекрасна квітка: її верхня частина – то сфера богів, нижче – життя людей, а внизу – коріння, першооснова цілого світу.

Дівчата вишивали соняшник і виноград, мак і барвінок, дубові листочки та жолуді, вишню та вербове листя. Калина на рушникові – символ дівочої краси. А калина з дубом – то поєднання краси та сили.

З квітами переплітався пташиний світ. Тому й можна побачити на рушниках півника, зозулю та голуба.

Коли дівчата вишивали рушники, їхні думки та бажання були чисті, добрі та радісні. Тому рушник мав чарівну силу.

Словник

бажання – желание	немовля – младенец
весілля – свадьба	окраса – украшение
візерунок – узор	оселя – дом
голуб – голубь	останній – последний
давній – древний	охороняти – охранять, оберегать
дівчата – девушки	першооснова – первооснова
дружина – жена	півник – петушок
думка – мысль	побачити – увидеть
життєдайний – дающий жизнь	поєднання – соединение
заручини – обручение	погоджуватися – соглашаться
захист – защита	пташиний світ – птичий мир
зозуля – кукушка	радісний – радостный
кожний – каждый	розповідати – рассказывать
коли – когда	розуміти – понимать
коріння – корни	свято – праздник
кохання – любовь	соняшник – подсолнух
ламана лінія – изломанная линия	чарівний – волшебный
найдавніший – самый древний	частина – часть
наречені – жених и невеста	чоловік – муж
не лише – не только	чотирикутник – четырехугольник
небезпека – опасность	

Українсько-російський словник

А

адреса адрес
алея аллея

асигнація ассигнация
аудиторія аудитория

Б

бавовняний хлопковий
багато много
бажання желание
бачити видеть
білий белый
білка белка
біля возле

більшість большинство
блакитний голубой
близько около
борошно мука
будинок дом
будівля здание
будь-який любой

В

в галузі в области
вага вес
ваги весы
вагомий весомый
важити весить
вартість стоимость
вважали, що считали, что
ввести ввести
ввічливий вежливый
вдалося удалось
вдома дома
величезний огромный
величний величественный
верстат станок
весілля свадьба
вечеряти ужинать
вживати употреблять
взаємоповага взаимоуважение
вибирати выбирать
вивчати изучать

вигадати придумать
вигляд вид
виготовлений изготовленный
виготовляти изготавливать
видання издание
виделка вилка
визнання признание
визначний знаменательный
викладач преподаватель
виконаний выполненный
виконувати выполнять
використовувати использовать
вилучити изъять
вимагати требовать
вимова произношение
винайти изобрести
виникати возникать
виникнення возникновение
виплачувати выплачивать
випущений выпущенный

вираховувати подсчитывать
виробляти производить
виробничий производственный
висаджувати высаживать
вистава спектакль
вистачати хватать
вище выше
відбуватися проходить
відділ отдел
відділення отделение
відновити восстановить
відносини отношения
відомий известный
відповідати отвечать
відповідний соответствующий
відстань расстояние

Г

гарний красивый
глядачі зрители
головний главный
голосний гласный
голуб голубь
горіх орех
городяни горожане
господарство хозяйство
господиня хозяйка

Ґ

ґанок крыльцо
ґрунт верхний слой земли

Д

давнина древность
давні часи давние времена
давній древний
далі далее, дальше

відтінок оттенок
відчувати чувствовать
візерунок узор
візочок тележка
війна война
вік возраст
вічний вечный
вікно окно
вітальня гостиная
вкладник вкладчик
власний собственный
власник собственник
влаштувати устроить
вперше впервые
вчений ученый
вчора вчера

готувати готовить
грецький греческий
громадський общественный
громадянин гражданин
громадянка гражданка
громіздкий громоздкий
гроші деньги
грошовий денежный
грудка комок

ґрунтовний основательный
ґрунтуватися основываться

данина дань
двір двор
державна государство
державний государственный

дивитися смотреть
дiброва дубовый лес
дiвчата девушки
дiвчина девушка
дiлова частина деловая часть
дiстати получить
дiяльнiсть деятельность
дiяти действовать
добре хорошо
довгий длинный
довжина длина
довiдковий справочный
доглядати ухаживать

Е

економiка экономика

Ж

жито рожь
життєдайний дающий жизнь

З

заборона запрет
завжди всегда
завтра завтра
загальний общий
завичай обычно
займатися заниматься
закiнчуватися заканчиваться
за кордоном за границей
залежно в зависимости
залишатися оставаться
залiзний железный
залiзничний железнодорожный
залiзо железо
залiк зачет
за межами за пределами

допомагати помогать
допомога помощь
доречно кстати
дорiвнювати равняться
дорослий взрослый
досвiдчений опытный
досить достаточно
досягнення достижения
дотримуватися соблюдать
дружина жена
друкувати печатать
дуже очень
думка мысль

електричний электрический

життя жизнь
жовтий желтый

замiсть вместо
замовлення заказ
замовляти заказывать
заняття занятия
запитувати спрашивать
запозичити заимствовать
заручини обручение
засiб средство
засiяти засеять
заснувати основать
затишний уютный
захiд запад
за часiв во времена
зберiгання хранение
зберiгати хранить

збірник сборник
зброя оружие
зважувати взвешивать
звернутися обратиться
звертання обращение
звичний привычный
згадувати вспоминать
здача сдача
здійснювати осуществлять
здійснюватися осуществляться
здобувати получать
злиток слиток
злодій вор
знайти найти

I

інколи иногда
інший другой
існування существование

ї

їдальня столовая
їжа еда

К

кава кофе
кажан летучая мышь
канапа диван
карати наказывать
картопля картофель
касир кассир
квасоля фасоль
керівництво руководство
килим ковер
кілька несколько
кількість количество
кістка кость

значення значение
зображений изображенный
зображення изображение
зовнішній внешний
з одного боку с одной стороны
зозуля кукушка
зразок образец
зробити сделать
зрозуміти понять
зручний удобный
зупинка остановка
з урахуванням с учетом
з часом со временем
з'явитися появиться

існувати существовать
іспит экзамен
іти идти

їздити ездить
їхати ехать

книгосховище книгохранилище
ковбаса колбаса
ковдра одеяло
кожний каждый
колега коллега
коли когда
колись когда-то
копійка копейка
кордон граница
користуватися пользоваться
коріння корни
кохання любовь

кошик корзина
коштувати стоить
країна страна
країна страна
краса красота

Л

лавочка скамейка
ламана лінія изломанная линия
лихвар ростовщик
лихо зло
лише только

М

має имеет
майбутній будущий
майданчик площадка
майже почти
малюнок рисунок
мальовничий живописный
мапа карта
мати мать
мати значення иметь значение
металевий металлический
мешкати проживать
мисливець охотник
мисливство охота
мистецтво искусство

Н

на розі на углу
навіть даже
нагадувати напоминать
надійний надежный
назва название
найдавніший самый древний
найчастіше чаще всего

кращий лучший
кріп укроп
купувати покупать
курка курица
кухар повар

ліжко кровать
літак самолет
літера буква
людина человек
люстерко зеркало

міжнародний международный
міра мера
міститися находится
місто город
місце место
мовець говорящий
мовленнєвий речевой
можливо возможно
молитовник молитвенник
молодий молодой
морква морковь
мрія мечта
мур стена
м'який мягкий

наказати приказать
накладати накладывать
належність принадлежность
налічувати насчитывать
намистина бусина
намисто бусы
напрямок направление

наречена невеста
наречені жених и невеста
нарівні наравне
населення население
натомість взамен
нашестя нашествие
не лише не только
не можна нельзя

О

обидва оба
обіг оборот
обідати обедать
обкладинка обложка
обмін обмен
обов'язковий обязательный
обраний избранный
один до одного друг к другу
одиниця единица
одяг одежда
означати обозначать
окраса украшение
окремий отдельный
опанувати овладеть

П

пагорб холм
паляниця круглый хлеб
пам'ятати помнить
пам'ятка памятник
пан господин
пані госпожа
паперовий бумажный
папір бумага
перебувати пребывать
переважний преимущественный
перевищувати превышать

небезпека опасность
негайно немедленно
незабаром вскоре
незалежність независимость
немовля младенец
неподалік неподалеку
нижче ниже
нині сейчас

оплачувати оплачивать
оригінал оригинал
освіта образование
освоєння освоение
освячувати освящать
оселя дом
особа человек
особистість личность
останній последний
отримати получить
отримувати получать
отримувач получатель
офіційний официальный
охорона охрана

передпокій прихожая
переказувати переводить
перемога победа
перерва перерыв
перетворитися превратиться
перехрестя перекресток
перешкоджати препятствовать
першооснова первооснова
печатка печать
печера пещера
пиріжок пирожок

писемність письменность
письменник писатель
питати спрашивать
південь юг
півник петушок
північ север
півострів полуостров
півфунта полфунта
підготовчий подготовительный
підкреслювати подчеркивать
підпис подпись
підприємство предприятие
підробка подделка
плавальний плавательный
плем'я племя
площа площадь
пляшка бутылка
по батькові отчество
побачити увидеть
побудований построенный
пов'язаний связанный
повага уважение
повертати возвращать
поверх этаж
повинен должен
повідомлення сообщение
повідомляти сообщать
податковий налоговый
подив удивление
подібний подобный
подія событие
поєднання соединение
позначати обозначать
покупець покупатель
полиця полка

полюбляти любить
понад свыше
порада совет
порадити посоветовать
постать фигура
постійний постоянный
походити происходит
почати начать
почесний почетный
починатися начинаться
поширений распространенный
поширення распространение
поява появление
правопис правописание
працювати работать
представник представитель
приблизно приблизительно
привернути привлечь
приголосний согласный
призначити назначить
приймати принимать
прикраса украшение
притулок приют
причастя причастие
прізвище фамилия
проведення проведение
провулок переулок
прогулянка прогулка
промисловий промышленный
простирадло простыня
протягом на протяжении
протяжність протяженность
птаха птица
пташиний світ птичий мир

Р

радісний радостный
разом вместе
раніше раньше
рахувати считать
риси черта
риска черточка
рівність равенство
рідкісний редкостный
різнокольоровий разноцветный
різноманітний разнообразный
родючий плодородный
розважати развлекать
розвиток развитие

розглядати рассматривать
розквіт расцвет
розміститися разместиться
розмітка разметка
розміщений размещенный
розповідати рассказывать
розташований размещенный
розуміти понимать
росіяни русские
рослина растение
рух движение
рухатися двигаться
рухомий движущийся

С

свідчити свидетельствовать
свіжий свежий
світлий светлый
свято праздник
серветка салфетка
середньовіччя средневековье
скарбник казначей
скарбниця казна
сквер небольшой парк
скільки сколько
склад слог
скляний стеклянный
скотар скотник
скотарство скотоводство
слугувати служить
службовець служащий
смачний вкусный
смертна кара смертная казнь
смуга полоса
сніданок завтрак

снідати завтракать
солодкий сладкий
соняшник подсолнух
співвітчизник соотечественник
співрозмовник собеседник
спілкування общение
споживати употреблять
споруда сооружение
спочатку сначала
спресований спрессованный
срібло серебро
срібний серебряный
становить составляет
старовинний старинный
стародавній древний
стаття статья
створити создать
створювати создавать
стілець стул
стосунки отношения

страва блюдо
стрічка лента
сусід сосед
сучасний современный

Т

так званий так называемый
також также
таця поднос
тварина животное
твір сочинение
теля теленок
термін срок
тисячолітній тысячелетний
тисячоліття тысячелетие

У

увага внимание
уважно внимательно
увесь світ весь мир
увечері вечером
у вигляді в виде
угода договор
узвар компот

Ф

фарба краска

Х

хмарочос небоскреб
ходити ходить

Ц

цвях гвоздь
церква церковь
цибуля лук
цікавий интересный

схил склон
схід восток
сягати достигать
сьогодні сегодня

тканина ткань
тобто то есть
товариш товарищ
тому поэтому
тому що потому что
торговець торговец
третина третья часть
тривалий длительный

узвіз спуск
уздовж вдоль
укладати составлять
умова условие
упродовж на протяжении
урочистий торжественный
учора вчера

фахівець специалист

худоба скот
хутро мех

цілий целый
цілком вполне
ціна цена
цінуватися цениться

Ч

чарівний волшебный

час время

частина часть

чеканити чеканить

червоний красный

чисельність численность

читацький читательский

чоловік муж

чоловічий мужской

чотирикутний четырехугольный

чотирикутник четырехугольник

чудовий чудесный

Ш

шанувати уважать, почитать

шафа шкаф

швидко быстро

шинка ветчина

шкіра шкура

шкіряний кожаный

шматочок кусочек

шукати искать

Щ

щастя счастье

ще еще

щирість искренность

щось что-то

Я

яблуко яблоко

якість качество

якщо если

яр овраг

Використана та рекомендована література

1. Альохіна С. В. Українська мова для іноземних студентів: початково-предметні курси / С. В. Альохіна, Г. В. Онкович, Я. Шутенко. – К. : "А.С.К.", 1998. – 96 с.
2. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 2003. – 434 с.
3. Бахтіярова Х. Ш. Українська мова : практичний курс для іноземців / Х. Ш. Бахтіярова, С. С. Лукашевич, І. З. Майданюк. – Тернопіль : Вид. ТНЕУ, 1999. – 115 с.
4. Белей О. Українська мова / О. Белей. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 312 с.
5. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2003. – 896 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2007. – 1 736 с.
7. Вивчаємо українську : підручник / укл. Л. Г. Новицька, Т. М. Поліщук. – Львів : Вид. "Світ", 1995. – 240 с.
8. Вірченко Т. І. Практикум з української словесності для студентів економічного та юридичного спрямування : навч.-метод. посібн. / Т. І. Вірченко. – К. : Б. в., 2007. – 179 с.
9. Гайдамака Г. Г. Збірник завдань з фонетики української мови для іноземних студентів усіх напрямів підготовки всіх форм навчання / Г. Г. Гайдамака. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 50 с.
10. Гримич М. Українська мова щодня. Початковий рівень : навч. посібн. / М. Гримич, Н. Непийвода, В. Різун; за ред. І. Осташа. – К. : "А.С.К.", 1998. – 278 с.
11. Дрозд В. Г. Балада про Сластьона : повість / В. Г. Дрозд // Дніпро. – 1981. – № 12. – С. 33–100.
12. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 1 / за ред. С. В. Мочерного. – К. : Академія ; Тернопіль : Акад. нар. госп-ва, 2000. – 864 с.
13. Євстигнєєва Г. А. Перші кроки українського мовлення : навч. посібн. для студентів-іноземців / Г. А. Євстигнєєва. – Львів : Світ, 1994. – 78 с.

14. Єрмоленко С. Я. Історія української літературної мови / С. Я. Єрмоленко // Українська мова : енциклопедія. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" імені М. П. Бажана, 2004. – С. 232–235.
15. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова / М. Г. Зубков. – 8-ме вид., випр. – Х. : СПД ФО Співак Т. К., 2006. – 448 с.
16. Карпенко Ю. О. Функції мови / Ю. О. Карпенко // Українська мова : енциклопедія. – К. : Вид. "Українська енциклопедія" імені М. П. Бажана, 2004. – С. 777.
17. Кодацька Т. Л. Опорний конспект лекцій з навчальної нормативної дисципліни "Економіка підприємств різних типів" / Т. Л. Кодацька. – Кривий Ріг : Б. в., 2012. – 174 с.
18. Козловська Л. С. Українська мова (вступний фонетичний курс для іноземних бакалаврів-економістів) / Л. С. Козловська, І. А. Колесникова. – К. : КНЕУ, 2010. – 203 с.
19. Контрольні завдання до курсу "Українська мова професійного спілкування" для студентів другого курсу економічних спеціальностей заочної форми навчання / уклад.: Е. Г. Пенькова, О. В. Дяченко. – Х. : НТУ "ХПІ", 2013. – 20 с.
20. Космакова-Братушенко Г. Д. Українська мова для іноземців / Г. Д. Космакова-Братушенко. – Одеса : ОДУ, 2000. – 112 с.
21. Культура фахового мовлення : навч. посібн. / за ред. Н. Д. Бабич. – Чернівці : Книги ХХІ, 2005. – 572 с.
22. Лесная Г. М. Украинский язык для стран СНГ : учебник / Г. М. Лесная. – М. : РГГУ, 2010. – 368 с.
23. Методична розробка з наукового стилю української мови для іноземних студентів вищих економічних навчальних закладів / укл. С. А. Чезганов. – К. : КНЕУ, 2002. – 36 с.
24. Макарова Г. І. Розмовляймо українською. Вступний курс / Г. І. Макарова, Л. М. Паламар, Н. К. Присяжнюк. – К. : УНВУ "Рідна мова", 2002. – 150 с.
25. Макарова Г. І. Розмовляйте з нами українською мовою / Г. І. Макарова. – К. : Либідь, 1992–1993. – 212 с.
26. Мацько Л. І. Українська мова : навч. посібн. / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко. – К. : Либідь, 1992. – 208 с.
27. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посібн. / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – К. : Каравела, 2005. – 352 с.

28. Навчальний українсько-російсько-туркменський словник для іноземних студентів усіх напрямів підготовки всіх форм навчання / укл. О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 112 с.
29. Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців / укл. Н. Ф. Зайченко, С. А. Воробйова. – К. : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 1995. – 56 с.
30. Новий орфографічний словник української мови / О. А. Амануні. – К. : Аконіт, 1997. – 496 с.
31. Онкович Г. В. Сторінки українознавства: книга для читання та розвитку мовлення студентів, які вивчають українську мову як іноземну : навч. посібн. / Г. В. Онкович. – К. : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 1994. – 198 с.
32. Основи культури наукового мовлення : навч.-метод. посібн. / уклад.: І. М. Плотницька, О. П. Левченко, З. Ф. Кудрявцева та ін.; за заг. ред. І. М. Плотницької. – К. : НАДУ, 2011. – 80 с.
33. Основи наукового мовлення : навч.-метод. посібн. / уклад. Т. В. Симоненко. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2005. – 80 с.
34. Практичний курс з української мови для студентів-іноземців : навч.-практ. посібн. / Г. Г. Гайдамака, Л. С. Данкіна, О. С. Черемська. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 140 с.
35. Практичні та контрольні завдання з навчальної дисципліни "Українська мова" для студентів-іноземців усіх напрямів підготовки всіх форм навчання / укл. О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 68 с.
36. Професійна мова економіста / О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака, В. Ф. Жовтобрюх та ін. – Х. : ІНЖЕК, 2005. – 288 с.
37. Професійно орієнтовані тексти для студентів-іноземців денної форми навчання / укл. Г. Г. Гайдамака, І. Ю. Підгородецька. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 72 с.
38. Робоча програма навчальної дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)" для іноземних студентів усіх напрямів підготовки всіх форм навчання / укл. О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 45 с.
39. Російсько-український словник наукової термінології : У 3-х кн. Кн. 1. Суспільні науки / Й. Ф. Андерш, С. А. Воробйова, М. В. Кравченко та ін. – К. : Наукова думка, 1994. – 600 с.
40. Російсько-український словник сталих науково-технічних та економічних зворотів / укл. О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака ; за заг. ред.

докт. екон. наук, проф. В. С. Пономаренка. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 152 с.

41. Російсько-український розмовник для іноземних студентів / укл. О. С. Черемська, І. М. Шелепкова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 64 с.

42. Російсько-українсько-турецький розмовник [Текст] : для іноземних студ. усіх напрямків підготовки денної форми навчання / укл.: О. С. Черемська, Л. П. Петрова Озель, І. М. Шелепкова. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 107 с.

43. Симоненко Т. В. Українська мова за професійним спрямуванням: Практикум : навч. посібн. / Т. В. Симоненко та ін. – К. : ВЦ "Академія", 2009. – 272 с.

44. Словник іншомовних слів / уклад.: Л. О. Пустовіт, О. І. Скопенко, Г. М. Сjuta та ін. – К. : Вид. "Довіра"; УНВЦ "Рідна мова", 2000. – 1018 с.

45. Словник синонімів української мови : у 2-х томах. Т. 1 / редкол. А. А. Бурячок та ін. – К. : Наукова думка, 1999. – 1026 с.

46. Український правопис / НАН України ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; Ін-т української мови. – 6-те вид., стереотип. – К. : Наукова думка, 1997. – 240 с.

47. Черемська О. С. Українська мова : навч. посібн. для іноземних студентів далекого зарубіжжя / О. С. Черемська, Л. С. Данкіна. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2010. – 176 с.

48. Черемська О. С. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навч. посібн. / О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака, В. Ф. Жовтобрюх. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 224 с.

49. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – 3-тє вид., виправ. і доп. – К. : Алерта, 2013. – 696 с.

50. Ющик І. Ф. Я выучу украинский язык: Фонетика. Лексика. Словообразование : Морфология. Украинская литература / І. Ф. Ющик. – К. : Радянська школа, 1991. – 28 с.

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I. Вступний фонетичний курс.....	5
Тема 1. Українські літери та звуки. Графічне зображення літер і вимова звуків. Відмінності фонетичних систем української та російської мов.....	5
Тема 2. Будова слова. Наголос. Відкритий і закритий склад. Категорія роду. Синтаксичні конструкції: <i>Хто це? Що це?</i>	10
Тема 3. Рід іменників. Категорія числа іменників. Міжмовні омоніми (омофони) української та російської мов. Розвиток мовленнєвих навичок.....	14
Тема 4. Позначення м'якості на письмі в зіставленні з російською мовою. Чергування <i>О, Е з І</i> . Особові займенники.....	20
Тема 5. Дієслово. Час дієслів. Дієвідмінювання.....	24
Тема 6. Дієслово. Час дієслів. Дієвідмінювання у теперішньому та майбутньому часі. Дієслова руху.....	27
Розділ II. Функціонування граматичних форм і структур у професійній сфері.....	34
Тема 7. Іменник. Відмінювання іменників. Іменники, що в українській мові належать до іншого роду, ніж у російській.....	34
Тема 8. Особливості відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ на <i>-ко, -енко</i> . Кличний відмінок імен та імен по батькові.....	44
Тема 9. Невідмінювані іменники. Кличний відмінок іменників. Уживання апострофа. Будова простого речення.....	48
Тема 10. Прикметник. Поділ прикметників на роди. Відмінкові форми прикметників жіночого та чоловічого роду.....	54
Тема 11. Узгодження прикметників з іменниками. Відмінювання термінологічних словосполучень ($A^1 - N^1$). Побудова речень за граматичними конструкціями (<i>що – це що, що називається чим, що має що</i>).....	58
Тема 12. Словотворення прикметників. Будова простого поширеного речення. Граматична основа речення. Творення речень за граматичними конструкціями (<i>що – це що, що називається чим, що має що</i>).....	61
Тема 13. Прикметник. Ступені порівняння прикметників. Спрощення в групах приголосних.....	65

Тема 14. Однорідні члени речення. Головні, другорядні члени речення.....	70
Розділ III. Функціонування синтаксичних структур у науковому стилі мови.....	74
Тема 15. Займенник. Розряди займенників. Відмінювання особових займенників в однині та множині. Структура складного речення.....	74
Тема 16. Граматичні конструкції наукового стилю мови. Активізація наукової лексики. Творення словосполучень, що позначають економічні терміни за моделями А ¹ – N ¹ , N ¹ – N ²	80
Тема 17. Відмінювання зворотного займенника СЕБЕ. Синтаксична роль займенника в реченні.....	84
Тема 18. Синтаксична роль займенника в реченні. Функціонування займенників у професійній сфері	87
Тема 20. Суб'єктно-предикатні відношення. Граматичні конструкції наукового стилю мови. Розвиток професійного мовлення. Уміння будувати стверджувальні та заперечні відповіді на запитання	96
Тема 21. Творення дієприкметників. Активні та пасивні дієприкметники. Дієприкметниковий зворот. Прийменник. Структура складного речення	101
Тема 22. Вираження суб'єктно-об'єктних відношень. Прямий і непрямий об'єкт. Структура речень у науковому тексті. Розвиток професійного мовлення.....	106
Тема 23. Числівник. Структурно-граматичні властивості числівників. Будова числівників. Запис числівників словами	113
Тема 24. Відмінювання кількісних і порядкових числівників. Творення термінологічних словосполучень з числівниками.....	118
Тема 25. Відмінювання кількісних і порядкових числівників. Активізація термінологічної лексики	125
Тема 26. Вираження об'єктних відношень, прямий і непрямий об'єкти. Творення віддієслівних іменників (способи творення)	130
Тема 27. Творення прикметників від іменників. Активізація професійної лексики	134
Тема 28. Вираження об'єктних відношень. Творення складних слів.....	138
Тема 29. Трансформація дієслівних словосполучень в іменні. Складання плану.....	142
Українсько-російський словник.....	155
Використана та рекомендована література	165

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Черемська Ольга Степанівна
Сухенко Вікторія Григорівна
Карікова Наталія Миколаївна

УКРАЇНСЬКА МОВА

(за професійним спрямуванням)

Навчально-практичний посібник
для іноземних студентів
усіх напрямів підготовки

Відповідальний за видання *О. С. Черемська*

Відповідальний редактор *М. М. Оленич*

Редактор *Н. І. Ганцевич*

Коректор *Н. І. Ганцевич*

План 2016 р. Поз. № 42-НП.

Підп. до друку 28.10.2016 р. Формат 60 x 90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 10,75. Обл.-вид. арк. 13,44. Тираж 400 пр. Зам. № 188.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.